

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Prožívání proměny role pečovatele v pěstounské péči

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program: **REHABILITACE**

Autor: Bc. Ilona Kárová

Vedoucí práce: PhDr. Martina Hrušková Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem: „Prožívání proměny role pečovatele v pěstounské péči“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 23. července 2018

.....

Bc. Ilona Kárová

Poděkování

Srdečně děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Martině Hruškové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky.

Prožívání proměny role pečovatele v pěstounské péči

Abstrakt

Tématem diplomové práce je náhradní rodinná výchova vykonávaná příbuznými dítěte. Cílem práce je zjistit případné rozdílné role v příbuzenské pěstounské péči a různé přístupy k ní, zachytit zkušenosti příbuzenských pěstounů, jejich vnímání a prožívání péče o děti. Zajímalo mne, co jim přijetí dítěte do péče přineslo, a naopak jestli existují nějaké negativní jevy, které jsou s péčí spojeny.

V teoretické části diplomové práce je popsána historie náhradní rodinné péče v různých obdobích, vyjasněny pojmy rodina, sociální role, attachment. Dále jsou vysvětleny jednotlivé formy náhradní výchovy a podrobněji popsána pěstounská péče vykonávaná příbuznými dítěte. Pozornost je věnována vztahu a kontaktu s rodičem dítěte. Nezastupitelnou úlohu v pěstounské péči sehrává i OSPOD a doprovázející organizace, kterým je věnována poslední kapitola teoretické části.

Pro účely výzkumu jsem použila kvalitativní metodologii. Jako techniku sběru dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Výzkumný soubor se skládal z osmi dotazovaných, kteří byli vybráni metodou prostého záměrného výběru. Do výzkumného souboru byli zahrnuti pěstouni, kteří pečují o děti svých příbuzných. Zjišťovala jsem důvody, které vedly k umístění dětí do pěstounské péče, jak pěstouni tuto péči prožívají a jak ji oni sami vnímají.

Výsledky analýzy rozhovorů mi umožnily rozkrýt a pochopit základy problematiky příbuzenské pěstounské péče. Dle shodných znaků byly rozděleny do několika okruhů. První okruh se zabýval příčinami přijetí dítěte do péče příbuzných. Mezi hlavní příčiny patřily zejména různé druhy závislosti, zanedbávání dětí, nezajištění vhodného bydlení či nezájem o dítě. Druhý okruh se vztahoval k pocitům pěstounek při přijetí dítěte do péče. Jsou zde popisovány proces jejich rozhodování, motivace a obavy spojené s přijetím dítěte. Ve většině případů pěstounky měly dostatek času potřebného k uskutečnění rozhodnutí o přijetí dítěte do péče. Pro polovinu pěstounek bylo rozhodnutí o pěstounské péči samozřejmostí, pro ostatní pěstounky bylo toto rozhodnutí spojeno s ambivalentními pocity. Třetí okruh se věnuje proměnám v širších osobních vztazích a vztazích v rodině, především dopadu péče na partnerské vztahy a možnosti ovlivnění vztahu s vlastními dětmi pěstounů. Významnou roli zde sehrávaly také vztahy s biologickými rodiči dítěte. Čtvrtý okruh zahrnuje základní charakteristiky péče o dítě. Většina pěstounek

zaznamenala výrazné změny ve svém životě. Pěstounská péče měla nejen negativní dopad na kvalitu jejich života, ale též pro ně byla zdrojem životní síly a optimismu. Pěstounky se setkávaly s problémovými situacemi, které se týkaly mezigeneračních rozdílů, chování dětí a problémů ve škole. Také se u nich často objevovaly obavy o budoucnost svěřených dětí. Některé pěstounky přijaly roli matky, která převažovala nad ostatními životními rolemi. Ostatní pěstounky neměly problém s oddělováním rolí a přecházením z role do role. Ke konfliktu rolí docházelo především u babiček dětí. V posledním okruhu jsou uvedeny podmínky, které pěstounkám ulehčovaly péči o svěřené děti. Pro pěstounky byla podstatná hlavně pomoc rodiny, které dávaly přednost, a také dostatečné finanční zajištění. Vítaly pomoc doprovázející organizace a nabízených služeb, velký význam pro ně mělo povinné vzdělávání a možnost sdílet svou zkušenost s ostatními pěstouny.

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče; příbuzenská pěstounská péče; rodina; prarodiče vychovávající vnoučata; pěstoun

Experiencing the Transformation of Caregiver's Role in Foster Care

Abstract

The subject of the presented thesis focuses on foster care exercised by children's relatives. The target is to ascertain possible different roles in kinship foster care and different attitudes to the aforementioned, record the experience of kinship care givers, their viewing and experiencing of childcare. I wanted to know if fostering had brought any positives into their lives and on the other hand if there are any negatives related to such care.

The theoretic part of my thesis describes the history of foster care in different periods, explains the terms like family, social role and attachment. Furthermore, particular forms of foster care are explained and foster care exercised by children's relatives is described in more details. Attention is also paid to the relationship and contact between a child and his/her parents. The Authority for social and legal protection of children (OSPOD in Czech) has an essential role in foster care together with assisting organizations, which are described in the last chapter of the theoretic part.

I used qualitative methodology for research purposes and semi-structured interviews for collection of data. The research file contained eight respondents which were selected based on simple purposeful sampling. The research file consisted of foster parents caring for children of their relatives. I determined reasons why the children had been placed into foster care, how the foster parents experience such care and how they view it themselves.

The results of the interview analysis helped me to uncover and understand the basis of kinship foster care. According to similar signs, they were divided into several areas. The first area focused on the reasons why the child had been placed into kinship foster care. The main reasons included various types of addictions, child neglect, failure to provide suitable housing or lack of interest in the child. The second area related to the feelings of foster mothers when accepting the child. Their decision-making process is described here, including their motivation and fears related to fostering. In most cases, foster mothers had enough time for making their decisions on fostering. Half of the foster mothers found it natural; the other half had ambivalent feelings for it. The third area is dedicated to changes in wider personal relationships and relationships in the family, in particular, to the impact of foster care on relations between partners and the potential influence on the relationship of foster parents with their own children. Relations with

biologic children of the foster parents had an important role as well. The fourth area includes basic characteristics of childcare. Most foster mothers noticed significant changes in their lives. Foster care had a negative impact on the quality of their lives but it principally became a source of vitality and optimism for them. Foster mothers faced problem situations related to intergenerational differences, behaviour of children and problems at school. They also worried often about the future of their foster children. Some foster mothers accepted the role of a mother that predominated over their other life roles. Others had no problems in separating their roles and shifting from one role to another. Most conflicts in the role appeared when the child was fostered by his/her grandmother. The last area contains conditions that have helped foster mothers to reduce the burden of foster care. Foster mothers appreciated help of their families, which they preferred, and sufficient financial security. They gladly accepted the help of assisting organizations and the services offered by them. Mandatory education and the possibility to share their experience with other foster parents were of great importance too.

Key Words

Foster care; kinship foster care; family; grandparents raising grandchildren; care giver

Obsah

Úvod.....	8
1 SOUČASNÝ STAV	9
1.1. Historie náhradní rodinné péče – Vývojové etapy náhradní rodinné péče	9
1.1.1. Základy pěstounské péče – starověk – antické Řecko a Řím, starověký Egypt.....	9
1.1.2. Druhá fáze – středověk, novověk do konce 18. století (osvícenství)	10
1.1.3. Třetí fáze – konec 18. století, 1. republika, 2. světová válka	12
1.1.4. Vývojová fáze po 2. sv. válce.....	14
1.1.5. Období po roce 1989, současnost.....	15
1.2. Formy náhradní výchovy	15
1.2.1. Osvojení.....	16
1.2.2. Svěření dítěte do péče jiné osoby	18
1.2.3. Péče poručníka.....	18
1.2.4. Pěstounská péče	19
1.3. Pěstounská péče vykonávána příbuznými dítěte.....	21
1.3.1. Výhody příbuzenské pěstounské péče.....	23
1.3.2. Nevýhody příbuzenské pěstounské péče	23
1.3.3. Prarodiče pečující o dítě a význam jejich role.....	25
1.3.4. Pěstounská péče vykonávána sourozenci	26
1.3.5. Pěstounská péče vykonávána tetou a strýcem	26
1.3.6. Rodič dítěte a kontakt s ním	27
1.3.7. Dávky pěstounské péče	29
1.3.8. Orgány sociálně právní ochrany dětí, podpora pěstounských rodin.....	31
1.4. Attachment	33
1.5. Sociální role	35
1.6. Rodina	36
2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	39
2.1. Cíl práce	39
2.2. Výzkumná otázka.....	39
3 METODIKA	40
3.1. Použitá metodika.....	40

3.2.	Etika výzkumu	42
3.3.	Výzkumný soubor	42
3.4.	Analýza dat	44
4	VÝSLEDKY	45
4.1.	Přehled komunikačních partnerů	45
4.2.	Výskyt a popis identifikovaných kategorií	46
5	DISKUSE	73
6	ZÁVĚR	82
7	SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	86
8	PŘÍLOHY	92
9	SEZNAM ZKRATEK	94

Úvod

Problematika náhradní rodinné péče je v posledních letech velice diskutovaným tématem. Přispívá k tomu např. trend omezovat ústavní péči a upřednostňovat umístění dětí do rodin, současně také změny, které přinesla novela zákona o sociálně právní ochraně dětí, či různé kampaně týkající se pěstounské péče. Zvláště jsem se soustředila na téma příbuzenská pěstounská péče. Tato forma péče podstatně převažuje mezi ostatními typy náhradní rodinné péče a zaslouží si větší pozornost. Má svá specifika, kterými se od jiných forem pěstounské péče odlišuje, a tato specifika by měla být brána v úvahu. Mnohdy přijetí dítěte do pěstounské péče bývá náhlé, nečekané a nedává příbuzným možnost jiné volby. Nedochozí k přípravě pěstounů na péči o děti a vztahy s rodiči dítěte jsou v řadě případů problematické. Poznatky z ostatních zemí k tomuto tématu mohou být přínosné, avšak je zároveň nutné brát v potaz historický vývoj naší země a kulturní souvislosti.

S problematikou náhradní rodinné péče jsem se seznámila podrobněji během mé dobrovolnické práce v organizaci zabývající se doprovázením pěstounských rodin. Téma příbuzenské pěstounské péče mi není cizí, setkala jsem se s ním též v rodině i ve svém okolí, a to také ovlivnilo výběr tématu mé diplomové práce.

Cílem práce je zjištění případných rozdílných rolí a přístupů v příbuzenské pěstounské péči, zachycení zkušeností příbuzenských pěstounů, jejich vnímání a prožívání péče o děti. Snažila jsem se odhalit, jak jejich rozhodnutí o svěřením dítěte do péče ovlivnilo život jich samých i svěřených dětí, zda jim péče o děti přináší nějaká pozitiva, a naopak jaká má úskalí.

Existuje mnoho rodin poskytujících dětem, které nemohou vyrůstat se svými rodiči, teplo domova a lásku. Tito lidé si zaslouží náš respekt a úctu. Je nutné jim poskytnout podporu a pomoc, aby byli schopni zajistit potřeby své i svěřených dětí a mohli je úspěšně vychovat.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1. Historie náhradní rodinné péče – Vývojové etapy náhradní rodinné péče

Všechny civilizace se snažily vypořádat se s problematikou dětí, které z nějakého důvodu osiřely, byly odloženy nebo opuštěny (Smolíková, 2014). Péče o cizí dítě je v lidské společnosti zcela přirozená (Matějček, 1999), i když přístupy k řešení této problematiky se lišily u různých národů v průběhu dějin (Brizová, 2015). Její jednotlivé formy prošly dlouhým a složitým vývojem (Smolíková, 2014).

Péče o tzv. bezprizorní děti úzce souvisí s celkovým vývojem společnosti, její kulturou a také její ekonomickou silou (Smolíková, 2014).

Historický vývoj náhradní péče se dá rozdělit do několika základních fází (Matějček, 1999).

Základy náhradní rodinné výchovy můžeme spatřit již v období antického Řecka a Říma a starověkého Egypta (Brizová, 2015). Dalším etapou je období středověku, přes novověk až do konce 18. století po období osvícenství (Matějček, 1999). Následující fáze vývoje náhradní rodinné péče je spojena se vznikem 1. republiky až po období druhé světové války (Smolíková, 2014). Radikální obměnu v náhradní rodinné výchově poskytly politické změny po roce 1945 (Halířová, 2014). Nový přístup v náhradní rodinné výchově u nás přineslo období po tzv. sametové revoluci na přelomu 20. a 21. století (Smolíková, 2014).

1.1.1. Základy pěstounské péče – starověk – antické Řecko a Řím, starověký Egypt

Velmi starou zmínku, která se týkala ochrany dětí, nalezneme v Chammurapiho zákoníku, který pochází z Babylonu. Říká se v něm, že ten, kdo usmrtí své dítě, ho musí po tři dny a tři noci chovat v náručí (Gabriel et al., 2008).

V tomto období v převážné většině národů platilo neomezené právo rodičů (hlavně otce) a společnosti nad životem dětí (Brizová, 2015). Například ve starověké Spartě byl novorozenec předložen radě starších, která rozhodla o tom, zda bude přijat do společnosti nebo bude usmrcen svržením ze skály do propasti (Brizová, 2015). V Římě zase položila porodní bába dítě k nohám otce a ten rozhodl o jeho dalším osudu (Gabriel et al., 2008). Vložil-li ho do náruče matky, bylo přijato do rodiny, jinak mohlo být prodáno nebo i usmrceno (Gabriel et al., 2008).

Na druhé straně, například v Thébách, které byly obdobným městským státem, jako byla Sparta, bylo usmrcení nebo pohození dítěte zakázáno (Brizová, 2015). Otec rozhodl, zda bude přijato do rodiny, a když rozhodl opačně, musel to oznámit úřadu, který pak mohl dítě nabízet jiným zájemcům (Brizová, 2015).

Také v Egyptě nešlo beztrestně zabít dítě a též Židé regulovali a omezovali rozhodovací právo otce nad životem dítěte (Gabriel et al., 2008).

Zásadní změnu postoje k dětem, a to i k těm nechtěným, přineslo křesťanství, do jehož idejí o lásce k bližnímu a milosrdenství byly zahrnuty samozřejmě i děti (Brizová, 2015). Císař Konstantin v roce 312 nařídil svým úředníkům, aby na jeho náklady zajistili výchovu odložených dětí (Matějček, 1999). Bohužel tento projekt po patnácti letech skončil v důsledku nedostatku finančních prostředků a péče o tyto děti byla předána do rukou občanů (Brizová, 2015). Ti ale mohli využívat tyto děti jako své otroky, které zneužívali sami jako levnou pracovní sílu nebo je prodávali jiným zájemcům (Brizová, 2015). Tato situace přetrvávala i v období velkého stěhování národů, kdy se křesťané snažili tyto dětské otroky vykupovat a vychovávali je jako svobodné občany (Gabriel et al., 2008).

Za historické předchůdce současné pěstounské péče můžeme považovat nalezince společně s institutem kojných (Pěstounství..., 2015). Porod a kojení byly neslučitelné s ideálem ženské krásy (Luxová, 2015). Proto si bohaté rodiny najímaly kojné, které působily též jako chůvy a vychovatelky jejich dětí (Smolíková, 2014). Tato praxe přetrvala i v období středověku (Luxová, 2015). V této době využívaly služeb kojných též nalezince pro nalezené děti (Smolíková, 2014).

1.1.2. Druhá fáze – středověk, novověk do konce 18. století (osvícenství)

V období středověku se s kulturním a ekonomickým vývojem rozvíjela i péče o tyto děti. Skoro výlučně se stala nositelem péče o bezprizorní děti církev (Smolíková, 2014). Začala vznikat první zařízení pro nemocné, chudé a potulné lidi a také pro bezprizorní děti, tzv. xenodochia, u nás známá pod názvem nalezinec (Brizová, 2015). První zařízení starající se o nalezené děti bylo zřízeno v roce 787 v Miláně pod patronátem milánského arcibiskupa (Matějček, 1999). Podobná zařízení pak začala vznikat i v dalších italských a také i francouzských městech (Smolíková, 2014). Přijímání nemluvňat bylo uskutečňováno prostřednictvím schránek zvaných tóry, kam matky mohly odkládat nechtěné novorozence (Matějček, 1999). Přijetí dětí do nalezince ale neznamenal

v tomto období jejich záchranu, protože úmrtnost dětí v těchto zařízeních byla obrovská (Brizová, 2015). Uvádí se, že činila v průměru až sedmdesát procent (Matějček, 1999).

Zařízení, ve kterém se starali o sirotky nebo nechtěné a odložené děti, vzniklo na území dnešní České republiky na počátku 16. století díky iniciativě italské kongregace v Praze, která založila Vlašský špitál (Smolíková, 2014). Ten pak zajišťoval péči o děti od nejtútlejšího věku (Smolíková, 2014). O ty nejmenší se staraly spolehlivé kojné, které bydlely v okolí tohoto zařízení (Halířová, 2014). O něco starší děti byly vychovávány mimo špitál u pěstounů, po dovršení šesti let se vracely zpět do ústavu a výchova pokračovala tam (Gabriel et al., 2008). Vlašský špitál poskytoval těmto dětem ubytování, stravu, dohlížel na jejich školní docházku a zároveň se o ně staral po fyzické stránce (Halířová, 2014). Po dosažení patnácti let jim pomohl zajistit učební místa u spolehlivých mistrů (Gabriel et al., 2008). To se týkalo chlapců, dívky byly posílány do služby (Halířová, 2014).

Dalším důležitým mezníkem v oblasti péče o děti se stal rok 1762, kdy Marie Terezie vydala dekret o vytvoření oficiální státní instituce zabývající se touto problematikou (Gabriel et al., 2008). V následujících letech vznikly další obdobné instituce patřící do správy a zemského majetku, jejichž služeb využívaly většinou ženy z chudých poměrů, které porodily nemanželské děti (Smolíková, 2014).

V roce 1781 vydal Josef II. tzv. direktivní pravidla, na jejichž základě byly zřizovány speciální ústavy se zaměřením na určité skupiny obyvatelstva, též zařízení pro péči a výchovu sirotků a nalezených dětí (Halířová, 2014). Velmi důležitým datem byl rok 1788, kdy se na základě vydaného dekretu opouštělo od trendu ústavní výchovy nalezců a sirotků směrem k pěstounské péči (Nožířová, 2012). Pro potřeby dětí sloužila od roku 1789 Zemská porodnice a nalezinec, která převzala model z Vlašského špitálu (Halířová, 2014). Na rozdíl od něj ale zůstávaly děti v péči pěstounů až do svých patnácti let, pěstouni byli povinni své svěřence posílat do školy a ručili rovněž za jejich správnou výchovu (Halířová, 2014). Dále se museli prokázat vysvědčením od farního úřadu a obce, že jsou zdraví a způsobilí k péči o děti (Smolíková, 2014). Pěstounům náležela za péči odměna, která se s věkem dítěte snižovala (Luxová, 2015). Kvalitu pěstounské péče kontrolovali faráři (Pěstounství..., 2015). Přesto se objevily případy, kdy někteří pěstouni využívali své chovance jako velice levnou pracovní sílu místo toho, aby je posílali do školy, také strava a zdravotní péče nebyly vždy takové, jak bylo požadováno (Halířová, 2014). Důvodem špatné péče byl fakt, že mnoho pěstounek přistupovalo k péči o děti pouze jako k možnosti finančního výdělků (Smolíková, 2014), protože pěstounkami se

stávaly převážně ženy z chudých poměrů (Luxová, 2015). Ideální pěstounka měla být majetnější, dobrých mravů a zdravá (Smolíková, 2014). Avšak ženy rolníků a řemeslníků neměly zájem za úplatu vychovávat cizí děti, z toho důvodu byly děti svěřeny do péče i méně vhodným kandidátům (Smolíková, 2014).

Od konce 18. století se snažil stát zkrátit nalezeneckou péči (Halířová, 2015). Nalezenecká péče hrazená státem byla postupně zkracována, a to z patnácti let na dvanáct a následně od roku 1872 na šest let (Halířová, 2015). Povinnost starat se a finančně zajišťovat péči o tyto děti delegoval stát na obce na základě Institutu domovského práva (Smolíková, 2014). Po dosažení věku šesti let se děti vracely dočasné do ústavů a následně se o ně měla postarat domovská obec (Pěstounství..., 2015). Obce neměly vhodné zařízení pro umístění dítěte, a proto dítě pobývalo v obecní pastoušce, chodilo žebrať dům od domu nebo pomáhalo obecnímu pastýři (Smolíková, 2014). Šestiletá pěstounská péče byla zachována i v době 1. světové války, čímž se nalezinec a tím i stát zbavil i odpovědnosti za vzdělání jemu svěřených dětí (Halířová, 2015). Díky pěstounské péči děti sice přežily, ale nedostaly řádnou výchovu a nebyly schopny se integrovat do společnosti a docházelo k sociálnímu vyloučení, které s sebou přinášelo i sociálně patologické jevy (Smolíková, 2014).

1.1.3. Třetí fáze – konec 18. století, 1. republika, 2. světová válka

V období osvícenství se pod vlivem myšlenek J. P. Rousseaua a dalších pokrokových myslitelů dostává do popředí společenského zájmu mnohem citlivější přístup v péči o sirotky a opuštěné děti (Smolíková, 2014). Objevuje se stále více snaha o reorganizaci sirotčinců a nalezinců z důvodu jejich velice bídné úrovně, která s sebou přinášela příliš nemocí, bídu a tím i vysokou úmrtnost dětí (Nožířová, 2012). Ve větší míře vyvstávají požadavky na co nejpřirozenější výchovu opuštěných dětí v náhradních rodinách a u pěstounů (Smolíková, 2014). V tomto období se poprvé setkáváme se snahou společnosti o to, aby pěstounská a ústavní péče o opuštěné děti byla lépe organizována a ku prospěchu dětí i společnosti (Smolíková, 2014).

V době osvícenství se nalezince zřizovaly hromadně, ale postupně vývoj péče o děti stagnoval (Matějček, 1999). V jejich rámci existovaly placené kojné, které byly v této době již označovány jako pěstounky (Smolíková, 2014). V roce 1883 bylo v Čechách zřízeno 21 institucí zabývajících se péčí o nalezené a osiřelé děti, ve kterých žilo 808 dětí (Smolíková, 2014).

Pro zlepšení situace byl důležitý rok 1854, kdy přešly nalezince a porodnice do správy a zemského majetku (Smolíková, 2014).

Péče o děti se na našem území v 19. století a na počátku 20. století řídila rakouským občanským zákoníkem platným od roku 1811 (Smolíková, 2014). V posledních letech Rakouska – Uherska se přece jen podmínky v péči o děti zlepšovaly, od roku 1904 vznikaly Okresní komise pro péči o mládež a později v roce 1908 Zemské ústředí péče o mládež a Česká zemská komise péče o mládež (Luxová, 2015). K dalšímu výraznému pokroku došlo v období první republiky po roce 1918, jehož důsledkem bylo výrazné snížení úmrtnosti dětí, a i zlepšení celkového zdravotního stavu dětí (Smolíková, 2014).

Po vzniku Československa, přestože jsme byli jeden stát, platil do roku 1928, kdy byly sjednoceny právní předpisy v celém Československu, v českých zemích rakouský zákoník a na Slovensku a Podkarpatské Rusi platilo uherské právo (Smolíková, 2014).

Po 1. světové válce, kdy se enormně zvýšil počet sirotků a opuštěných dětí, vznikla potřeba zřizování dalších institucí, které poskytovaly péči těmto dětem (Smolíková, 2014). Jak uvádí Nožířová (2012), dochází ke specializaci v sociální oblasti. V roce 1931 bylo státem spravováno na šedesát dětských domovů (Nožířová, 2012). V těchto domovech se zachovávala v určité míře rodinná péče, protože jejich kapacita byla omezena přibližně na 20 dětí (Smolíková, 2014). Děti pobývaly v domovech jen po nutnou dobu k vyřízení náležitostí a následně přecházely do adopce, pěstounské péče, vracely se zpět k rodinám nebo přecházely do jiných typů domovů (Matějček, 1999). Dětské domovy nebyly zřízeny pro přímý pobyt dětí, ale byly koncipovány spíše jako domovy záchytné a diagnostické (Smolíková, 2014).

Všeobecně lze říci, že v období 1. republiky byl vývoj péče o děti velice přínosný, a to hlavně v oblasti osvojení a pěstounské péče. V období 2. světové války poklesl počet dětí v pěstounské péči (Gabriel et al., 2008). Největší akcí v péči o děti, a šlo o děti z židovských rodin, byla iniciativa britského úředníka Nicholase Wintona, který od 21. června 1939 až do vyhlášení války Polsku 1. září 1939 zachránil 669 dětí, když jim zajistil odjezd vlakem do Anglie, kde si je převzaly do pěstounské péče britské rodiny (Gabriel et al., 2008).

1.1.4. Vývojová fáze po 2. sv. válce

Po roce 1948 byl dosavadní směr vývoje péče opuštěn a péče o děti byla převedena na ministerstva a sociální odbory spadající pod národní výbory (Smolíková, 2014). Byla též ukončena činnost všech dobročinných organizací. (Matějček, 1999). Docházelo k upřednostňování kolektivní péče nad péčí v rodině (Nožířová, 2012). V roce 1950 byly, kromě příbuzenské pěstounské péče, všechny ostatní formy pěstounství zrušeny a začala být preferována koncepce kolektivní skupinové výchovy pod státním dozorem (Luxová, 2015). Náhradní rodinná péče byla realizována pouze jako osvojení nebo poručenství (Smolíková, 2014). Děti vychovávané dříve v pěstounské péči byly podle věku přemístěny do velkých ústavů zřízených státem, nebo si je pěstouni mohli osvojit (Smolíková, 2014). Děti, které nespĺňovaly zdravotní kritéria pro osvojení, neměly možnost vyrůstat v rodinách a pobývaly ve specializovaných ústavech sociální péče (Halířová, 2014). Byly zpřetrhány vazby mezi dětmi a rodiči, v rámci sociální práce se s rodiči pracovalo jen minimálně (Halířová, 2014).

Od 60. let 20. století dochází ke kritice kolektivní výchovy, především bylo kritizováno oddělování sourozenců, izolovanost dětských domovů, citové strádání dětí (Luxová, 2012). Dětem se nedostávalo možnosti navázat primární vztah s pečující osobou, poznat pocit bezpečí, lásku, důvěru a dlouhodobý pobyt v ústavu měl také negativní vliv při jejich začleňování do společnosti (Halířová, 2014). Některé zahraniční teorie upozorňovaly na to, že velké ústavy přispívají k sociálnímu vyloučení a stigmatizaci dětí (Halířová, 2014). Ke změně došlo až v 70. letech 20. století (Luxová, 2015). Znovuzavedení pěstounské péče přinesl až rok 1973 a tohoto institutu se používalo pro děti, které vyžadovaly dlouhodobou péči (Smolíková, 2014).

Odlišný typ dětského domova představovalo zřízení dětských SOS vesniček (Brizová, 2015). Tento model pocházel z Rakouska (Brizová, 2015). Byl to obdobný systém péče jako ten navržený hraběnkou Josefínou Chotkovou již v roce 1912, kde měla mít rodina svůj domek a hospodářství a matka by se starala o svěřené děti (Víravová, 2013). Jeho cílem bylo co nejvíce přiblížit život dětí rodinnému životu, avšak v období normalizace došlo bohužel ke zrušení této formy péče (Smolíková, 2014).

1.1.5. Období po roce 1989, současnost

V 90. letech 20. století dochází k výraznějším změnám (Nožířová, 2012). Stěžejním se stává především zájem dítěte a s tím i spojená nová filozofie (Nožířová, 2012). Postupně se do sociální práce zapojují i další subjekty jako nestátní neziskové organizace, soukromé či církevní organizace (Brizová, 2015). Jsou přejímány nové poznatky ze zahraničí a dochází ke změně legislativy (Halířová, 2014). Teprve v nové právní úpravě bylo zakotveno upřednostnění náhradní rodinné péče před výchovou ústavní (Smolíková, 2014). Pod vlivem Úmluvy o právech dítěte je rodina opět považována za nejvhodnější prostředí pro vývoj a výchovu dítěte (Nožířová, 2012). Vystává otázka deinstitucionalizace ústavní péče, která je založena na principech humanizace a individualizace (Halířová, 2014). Humanizací rozumíme prosazování práv a svobod lidí v ústavních zařízeních a individualizací reakci na specifické potřeby klientů (Halířová, 2014). Pomalu dochází k rušení velkých domovů a k přechodu k domovům rodinného typu, kde by se život v ústavu podobal životu v rodině (Brizová, 2015).

Pěstounská péče je nyní více chápána jako služba dítěti (Nožířová, 2012). Jejím cílem je poskytnout dítěti pomoc v případech, kdy dochází ke krizi v rodině (Smolíková, 2014). Na rozdíl od dřívější doby se jedná o dočasný institut, kdy se rodiče nemohou nebo nechtějí o dítě postarat a zároveň je kladen důraz na zachování vazeb s biologickou rodinou (Smolíková, 2014).

1.2. Formy náhradní výchovy

Bubleová (2014a) říká, že pokud dítě nemůže vyrůstat z nějakého důvodu ve své původní rodině, má právo na náhradní výchovu. Přednost má vždy náhradní rodinná péče před ústavní výchovou a toto je dáno jak občanským zákoníkem, tak mezinárodními smlouvami (Smolíková, 2014). Náhradní rodinnou péčí rozumíme takovou výchovu, kdy dítě vychovávají náhradní rodiče v prostředí přirozené rodiny (Bubleová, 2014a). V některých případech není možné, aby dítě žilo v rodinném prostředí, ale musí být umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Krajní možností může být umístění dítěte do ústavní péče (Bubleová, 2013).

Podle zákona č.89/2012 Sb. náhradní rodinná výchova zahrnuje:

- ◆ svěřeni dítěte do péče jiné osoby
- ◆ pěstounství
- ◆ osvojení
- ◆ svěřeni dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- ◆ ústavní výchovu

1.2.1. Osvojení

Pokud dítě nemohou vychovávat jeho biologičtí rodiče, přistupuje se k hledání náhradního řešení (Bubleová, 2014a). Přednostně se vyhledávají náhradní rodiče z řad příbuzných a z osob blízkých dítěti a až poté nastává zprostředkování náhradní rodinné péče prověřeným zájemcům (Bubleová, 2014a). V současnosti mnoho lidí v naší společnosti nerozlišuje mezi adopcí a pěstounskou péčí, i když se od sebe značně liší (Zezulová, 2012). K adopci nebo k osvojení se přistupuje u dětí, které jsou právně volné (Zezulová, 2012). Soud může rodičům rodičovskou odpovědnost odebrat, nebo se rodiče mohou svých rodičovských práv vzdát (Trnková, 2017). Při osvojení přijímají vhodní žadatelé dítě za vlastní, tím vznikají stejná práva a povinnosti jako mezi vlastními dětmi a biologickými rodiči, také příbuzenský vztah mezi příbuznými osvojitele a dítětem (Nová, 2014). Zároveň zaniká právní vztah k biologické rodině (Trnková, 2017). Na základě soudního rozhodnutí dochází k vystavení nového rodného listu, kde jsou zapsáni adoptivní rodiče a zároveň jsou vymazáni biologičtí rodiče dítěte (Bubleová, 2014a). K adopci nemůže dojít u příbuzných v přímé linii a u sourozenců, ale teta a strýc mohou dítě adoptovat (Konečná et al., 2017). Dítě si nemohou osvojit registrovaní partneři ani osoby, které nejsou manželi (Nová, 2014). Osvojitelem by měla být osoba, která dosáhla věku osmnácti let, je svéprávná a její zdravotní stav umožňuje péči o osvojené dítě (Nová, 2014). Mezi osvojitelem a osvojeným dítětem by měl být přiměřený věkový rozdíl a NOZ říká, že tento rozdíl by neměl být menší než šestnáct let (Konečná et al., 2017).

Má-li osvojitel vlastní děti, soud zkoumá, není-li osvojení v rozporu se zájmy těchto dětí (Bubleová, 2014b). V případě adopce dávají souhlas s adopcí jak rodiče, tak adoptované dítě (Novotná, 2014). Pokud dítě dosáhne věku dvanácti let, je nutný jeho osobní souhlas s osvojením (Cilečková, 2014). Je-li dítě nižšího věku, soud pouze vyslechne jeho názor s ohledem na stupeň jeho duševní vyspělosti a souhlas za dítě dává jeho opatrovník, kterého určí soud (Novotná, 2014). Jedná-li se o souhlas s adopcí u rodičů, musí být tento učiněn osobně vůči soudu (Nová, 2014). Otec dítěte může dát

souhlas s adopcí ihned po narození dítěte, ale matka dítěte až po lhůtě šesti týdnů od doby, kdy se dítě narodilo (Novotná, 2014). Rodiče mohou udělit souhlas s osvojením ve věku šestnácti let (Nová, 2014). Podle Cilečkové (2014) nová právní úprava umožňuje i osvojení zletilého, avšak osvojení se týká především malých dětí (Zezulová, 2012). U starších dětí většinou nedá nikdo podnět k právnímu uvolnění dítěte, přestože je splněna podmínka kvalifikovaného nezájmu a dítě kvůli tomu nemůže být adoptováno (Zezulová, 2012). Šanderová (2011) dodává, že častěji bývají adoptováni děti zdravé a děti z většinové populace. Adoptivní rodiče se hledají vždy pro konkrétní dítě z okruhů vhodných žadatelů poradním sborem pracujícím při krajském úřadě, kdy jsou hledáni vhodní adoptivní rodiče nejprve v rámci daného kraje, a teprve když tam nejsou nalezeni, jsou vyhledáváni v ostatních krajích (Nožířová, 2012).

Bubleová (2014a) popisuje u osvojení tyto fáze:

- podání žádosti o zprostředkování osvojení
- posuzování žadatelů obecním úřadem s rozšířenou působností, předání spisu o žadateli krajskému úřadu
- krajský úřad provádí posouzení žadatelů – psychologický stav, zdravotní stav, hodnocení výsledků přípravných kurzů, zralost, přiměřený věkový rozdíl
- výběr osvojitele
- navázání kontaktu s dítětem

Dle Zezulové (2012) adopci preferují lidé, kteří chtějí být rodiči se vším všudy, bez zásahů do výchovy od biologických rodičů. Jsou to především lidé, kteří nemohou mít vlastní děti, jejichž dítě zemřelo nebo lidé s jedním dítětem, kteří by rádi měli více dětí (Zezulová, 2012).

Dřívější právní úprava rozlišovala zrušitelné a nezrušitelné osvojení, avšak nová právní úprava uvádí již jen nezrušitelné osvojení (Bubleová, 2014a). Po uplynutí lhůty tři let od osvojení jej nelze již zrušit (Bubleová, 2014b). Ke zrušení může dojít pouze v případě, je-li v rozporu se zákonem (Bubleová, 2014a).

Osvojitel má povinnost seznámit dítě se skutečností osvojení dříve, než začne dítě chodit do školy (Novotná, 2014). Nabude-li adoptované dítě svéprávnosti, má též právo na informace o svém osvojení (Cilečková, 2014). Pokud byly okolnosti osvojení utajeny a dítě nedosáhlo svéprávnosti, soud informace poskytne pouze v případě, vyžaduje-li to situace, kdy je dítě ohroženo na životě (Novotná, 2014).

1.2.2. Svěření dítěte do péče jiné osoby

Tento institut můžeme vymezit jako formu náhradní rodinné péče, kdy soud dočasně svěří dítě do péče jiné fyzické osoby než rodiče po dobu, po kterou se nemohou rodiče o dítě starat (Slovník sociálního zabezpečení, 2017). Zákonnými zástupci zůstávají rodiče a soud jim nebo prarodičům vymezí vyživovací povinnost a v tomto případě mohou péči vykonávat i příbuzní, kteří nemají vůči dítěti vyživovací povinnost (strýc, teta, sourozenec) a soud dá přednost svěření dítěte do péče jiné osoby před pěstounskou péčí (Cilečková, 2014). Institut svěření do péče jiné osoby nemůže být použit v případě, že rodičům či prarodičům nelze uložit tuto vyživovací povinnost (Novotná, 2014).

Soud upřednostňuje vždy v péči osobu příbuznou či blízkou dítěti, nejčastěji prarodiče dítěte (Sborník NRP, 2015). Svěření dítěte do péče jiné osoby je vhodné zejména u krátkodobých případů, kdy se předpokládá, že se dítě vrátí do péče rodičů (Cilečková, 2014). Pokud důvody pro péči o dítě přetrvávají dlouhodobě, soud zvolí jiný institut náhradní rodinné péče (Smolíková, 2014). Soud pečující osobě určí práva a povinnosti (Nová, 2014). Jinak je možno použít ustanovení vztahující se k pěstounství, kdy podmínkou svěření dítěte do péče cizí osoby je souhlas pečující osoby a trvalé bydliště na území České republiky (Nová, 2014).

1.2.3. Péče poručníka

V případech, kdy rodiče zemřeli, kdy je soud je zbavil rodičovské odpovědnosti či nejsou způsobilí k právním úkonům, je dítěti určen zákonný zástupce – poručník (Slovník sociálního zabezpečení, 2017). Jeho hlavním úkolem je zajištění práv dítěte (Cilečková, 2014). Poručník nemusí vykonávat osobní péči a může být pouze zákonným zástupcem nebo může vykonávat osobní péči o dítě (Slovník sociálního zabezpečení, 2017). Práva a povinnosti poručníka jsou stejná jako v případě rodiče pouze s výjimkou vyživovací povinnosti (Cilečková, 2014). Soud dohlíží na řádné plnění funkce poručníka a schvaluje závažná rozhodnutí týkající se dítěte (Bubleová, 2013). Poručník dokládá soudu pravidelně jednou ročně zprávy týkající se osoby poručence a jeho spravovaného jmění (Sborník NRP, 2015). Pokud poručník o dítě osobně pečuje, náleží mu za tuto péči odměna ve formě dávek pěstounské péče (Slovník sociálního zabezpečení, 2017). V tomto případě uzavírá dohodu o výkonu pěstounské péče a platí pro něho stejné povinnosti jako pro pěstouny (Sborník NRP, 2015).

Poručníkem se stává osoba, kterou doporučili rodiče nebo příbuzní či osoba blízká (Bubleová, 2013). Nenalezne-li se někdo z tohoto okruhu osob, určí soud jiného člověka

(Novotná, 2014). V současné době mohou být poručníky i manželé (Nová, 2014). V mezidobí, než soud ustanoví dítěti poručníka nebo poručník začne řádně vykonávat svou funkci, soud stanoví dítěti veřejného poručníka a tj. OSPOD (Cilečková, 2014).

O ukončení poručenství může rozhodnout jedině soud, a to v případě smrti poručníka, při dosažení svéprávnosti dítěte, osvojení dítěte nebo na žádost poručníka (Nová, 2014). Bubleová (2013) dodává, že soud může poručníka odvolat z důvodu neplnění svých povinností.

1.2.4. Pěstounská péče

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné výchovy a je odlišná od osvojení (Zezulová, 2012). V případě, že děti nemohou vychovávat rodiče či poručník, je přistoupeno k pěstounské péči (Smolíková, 2014). Na rozdíl od osvojení se týká pěstounská péče především dětí starších, které nejsou právně volné, dětí různých etnických skupin, dětí s postižením, skupin sourozenců (Zezulová, 2012). Děti vhodných pro pěstounskou péči je mnohem více než pro osvojení (Sborník NRP, 2015). V současnosti je pohlíženo na pěstounskou péči jako na dočasný institut po dobu, než pomine překážka rodičů bránící jim v péči o děti (Chrenková et al. 2015a). Rodič může zažádat o svěřeni dítěte do své péče a soud mu může vyhovět, pokud je to v zájmu dítěte (Sborník NRP, 2015).

Hlavní rozdíl oproti osvojení spočívá v tom, že pěstoun nemá vůči dítěti vyživovací povinnost a zastupuje dítě pouze v běžných záležitostech (Bubleová, 2013). Vyživovací povinnost stanovuje soud rodičům a stát pak vybrané peníze vyplácí ve formě dávek pěstounské péče, protože pěstounům náleží za péči odměna (Slovník soc. zabezpečení, 2017). Biologickým rodičům zůstávají rodičovská práva a povinnosti, která pěstouni nemají (Bubleová, 2013). Při mimořádných rozhodnutích musí pěstouni požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte (Bubleová, 2013). V případě nečinnosti rodičů, nebo v situacích, kdy rozhodnutí rodičů není v zájmu dítěte, může soud určit pěstounovi další práva (Chrenková et al., 2015a). Při pěstounské péči není dítě s pěstounem v příbuzenském vztahu (Zezulová, 2012). Biologičtí rodiče mají právo udržovat kontakt se svým dítětem, pokud je to v jeho zájmu a pěstouni jsou povinni umožnit a rozvíjet vztah mezi biologickými rodiči, příbuznými a dítětem (Slovník soc. zabezpečení, 2017). Smolíková (2014) dodává, že je to důležité proto, aby byly zachovány vazby mezi rodiči a dětmi.

Nabude-li dítě plné svéprávnosti, pěstounská péče zaniká (Sborník NRP, 2015). Pěstounská péče může zaniknout také na základě rozhodnutí soudu, požádá-li o to pěstoun (Bubleová, 2013).

Motivy k osvojení a k pěstounské péči jsou většinou podobné, avšak u pěstounské péče můžeme nalézt ještě některé další (Bubleová, 2013). K pěstounské péči se přiklání rodiny, pro které je proces adopce velmi zdlouhavý a nechtějí čekat několik let na vhodné dítě (Zezulová, 2012). Zde však může nastat problém s nereálným očekáváním a představami pěstounů (Zezulová, 2012). Bubleová (2013) navrhuje, aby při rozhodování budoucí pěstouni vzali v potaz kontakt a vztahy s původní rodinou a možnost návratu dítěte do původní rodiny. Dále pak Zezulová (2012) upozorňuje na případy pěstounů, kteří chtěli pomoci co největšímu počtu dětí bez ohledu na své možnosti, což mělo negativní vliv na celou rodinu. S tím pak může být spojeno i velké riziko vyčerpání organismu (Zezulová, 2012).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je institut dočasný (Smolíková, 2014). Jejím úkolem je zajistit péči o dítě v rodinném prostředí (Pazlarová, 2016). Cílem pěstounů je pomoci dítěti vyrovnat se s traumaty, které si přináší, vytvořit stabilní prostředí plné lásky a porozumění, umožnit a rozvíjet kontakt s rodiči nebo budoucími osvojiteli. (Pazlarová, 2016). Trvání pěstounské péče na přechodnou dobu je časově omezeno, maximálně na jeden rok (Sborník NRP, 2015). Pokud převezme pěstoun do péče více sourozenců, počítá se lhůta od převzetí posledního dítěte (Smolíková, 2014). Během této doby se dítě může vrátit zpět k rodičům, jestliže rodiče upraví své rodinné záležitosti a soud jim vyhoví (Bubleová, 2013). V případě, že návrat do původní rodiny není možný, je dětem vyhledávána vhodná rodina, která by přijala dítě do péče (Slovník soc. zabezpečení, 2017).

Tato forma pěstounské péče je velice náročná (Smolíková, 2014). Pěstouni na přechodnou dobu mají povinnost přijmout jakékoliv dítě bez ohledu na zdravotní stav, rasu apod. (Sborník NRP, 2015). Pazlarová (2016) zdůrazňuje, že o umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu rozhoduje pouze soud a každé 3 měsíce je povinen přezkoumat, zda trvají důvody, pro které bylo dítě umístěno do pěstounské péče. Pěstouni na přechodnou dobu musí dle zákona 359/1999 Sb. podstoupit odbornou přípravu v rozsahu minimálně 72 hodin, což je více oproti běžným pěstounům (Rotreklová, 2014). Pěstounská péče na přechodnou dobu je charakteristická také tím, že pěstouni by měli

přijmout dítě okamžitě, jakmile to vyžaduje situace, a proto jim náleží odměna i podobu, kdy o žádné dítě nepečují (Pazlarová, 2016).

U pěstounské péče na přechodnou dobu neprobíhá proces zprostředkování náhradní rodinné péče (Pazlarová, 2016). Krajský úřad vede speciální evidenci pěstounů na přechodnou dobu a při výběru pěstounů zohledňuje jejich možnosti a schopnosti (Sborník NRP, 2015). Pěstouni jsou specializováni na určité skupiny dětí, které mají svá specifika: děti kojeneckého věku, předškolního a školního věku, dospívající děti, děti s postižením apod. (Pazlarová, 2016). Velká pozornost při výběru pěstounů u pěstounské péče na přechodnou dobu je věnována dopadu pěstounské péče na vlastní děti pěstounů, a proto se tato forma péče nedoporučuje, pokud kandidáti mají děti mladší deseti let (Sborník NRP, 2015). Zásadní pro fungování pěstounské péče na přechodnou dobu je spolupráce OSPOD s doprovázející organizací, pěstouny a dalšími odborníky (Rotreklová, 2014).

1.3. Pěstounská péče vykonávána příbuznými dítěte

Jestliže děti nemohou vyrůstat se svými rodiči, často přecházejí do péče svých příbuzných nebo osob dítěti blízkých. Mezi příbuzenské pečovatele dítěte nejčastěji patří prarodiče, starší sourozenci, teta, strýc nebo jiný příbuzný či blízcí rodinní přátelé (Gleeson, 2017). Osoba blízká je osoba žijící s dítětem ve společné domácnosti nebo osoba, která má k dítěti blízký citový vztah (Náhradní rodinná péče..., 2015). Jak již bylo uvedeno výše, podle NOZ péče příbuzných a osob blízkých dítěti má přednost před péčí cizích osob a zároveň má přednost péče příbuzných i nepříbuzných osob před péčí ústavní (Mikulajová, 2015). O tom, jestli příbuzní dítěte jsou vhodnými kandidáty na pěstouny, rozhoduje vždy soud (Náhradní rodinná péče..., 2015). Příbuzní musí prokázat, že jsou schopni řádně se postarat o svěřené děti, musí mít trvalé bydliště na území České republiky a souhlasit s touto péčí (Národní rodinná péče..., 2015).

Povinností příbuzného, který hodlá převzít dítě do své péče, je vždy tuto skutečnost nahlásit (Mikulajová, 2015). Na rozdíl od klasické pěstounské péče u pěstounské péče vykonávané příbuznými dítěte odpadá proces zprostředkování (Cichák, 2014). U příbuzného dítěte neprobíhá ani proces přípravy před přijetím dítěte (Pazlarová, 2016). Problematické může být zajištění příbuzenských pěstounů po ekonomické stránce (Mikulajová, 2015), protože je zde rozdíl oproti klasické pěstounské péči v přiznávání dávek pěstounské péče (Mikulajová, 2015).

Umístění dítěte k příbuzným

- Nenadálé umístění dítěte do péče příbuzných

K umístění dítěte dochází náhle, příbuzný musí v krátkém časovém období dospět k rozhodnutí, zda se o děti postará či nikoliv (Knížková, 2015). Toto umístění do péče příbuzných bývá většinou důsledkem nějaké nečekané tragédie, např. úmrtí rodičů, autonehody, výkonu trestu odnětí svobody, dlouhodobého pobytu v nemocnici apod. (Pazlarová, 2016).

Rodiče mohou svěřit své děti příbuzným na základě vzájemné dohody, nebo soud vydá předběžné opatření o svěření dítěte do péče příbuzných (Náhradní rodinná péče..., 2015).

- Pozvolné přebírání péče o dítě příbuznými

Příbuzní dítěte většinou již o dítě pečují, délka péče se prodlužuje a příbuzní jsou donuceni řešit pobyt dítěte po formální stránce (Pazlarová, 2016). V tomto případě mají příbuzní možnost nad vzniklou situací přemýšlet a adaptovat se na ni (Pazlarová, 2016).

- Péče příbuzných jako dočasné řešení

Příbuzný dítěte přijme v krizové situaci dítě do péče, avšak nemůže z nějakých důvodů v péči pokračovat (nedostatek sil, zdravotní problémy apod.), pobyt dítěte u příbuzného je dočasný, než se najde jiné vhodné řešení (Náhradní rodinná péče..., 2015).

- Dítě je umístěno do péče příbuzných po pobytu v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo v ústavu

Je-li dítě umístěno v ústavním zařízení, je povinen soud každé tři měsíce přezkoumávat, zda trvají důvody pro umístění dítěte do tohoto zařízení (Náhradní rodinná péče..., 2015). Prověruje, zda není šance umístit dítě do rodinného prostředí, protože v některých situacích příbuzní dítěte ani neví o umístění dítěte do ústavního zařízení (Náhradní rodinná péče..., 2015).

1.3.1. Výhody příbuzenské pěstounské péče

- Znamé prostředí

Jednou z hlavních výhod je, že prostředí, do kterého děti přicházejí, pro ně není nové, děti je důvěrně znají a tato změna není pro dítě stresující (Pazlarová, 2016). Prostředí je stálé a dítě se v něm cítí bezpečně a má tak prostor vyrovnat se se vzniklou situací (Náhradní rodinná péče ...2015).

- Znalost pečujícího

Pečující je pro dítě známou osobou, kterou dříve navštěvovalo, mají mezi sebou vytvořeno citové pouto (Knížková, 2015) a sdílí společné prožitky, dítě zná její chování a reakce, má k ní důvěru (Náhradní rodinná péče..., 2015). Též příbuzní dítěte znají jeho chování, povahu a jsou seznámeni s tím, co dítě zažilo (Knížková, 2015).

- Jsou zachovány vztahy s okolím

Pokud příbuzní bydlí v blízkém okolí, dítě navštěvuje stejnou školu, zůstane mu zachován okruh kamarádů, spolužáků, dítě zná sousedy a je v kontaktu s ostatními členy rodiny (Náhradní rodinná péče..., 2015).

- Identita dítěte

Dítě zná své kořeny, odkud pochází, zná své příbuzné, rodinné zvyky (Náhradní rodinná péče..., 2015).

- Vztah dítěte s biologickým rodičem

Velký vliv na zachování vztahu dítěte s biologickým rodičem má kvalita vztahu pečující osoby s rodičem dítěte, v případě dobrých vztahů není kontakt s rodičem dítěte pro dítě stresující (Pazlarová, 2016).

1.3.2. Nevýhody příbuzenské pěstounské péče

Kontext příbuzenské pěstounské péče je v jednotlivých zemích odlišný, ale Selwyn a Nandy (2014) poukazují na to, že rizika pěstounské péče jsou identické a patří mezi ně především ohrožení chudobou, právní nejistota, nevhodné zacházení nebo špatný fyzický a psychický stav dítěte.

- Opakování nevhodných vzorců chování

Vzhledem k tomu, že příbuzní pěstouni nemusí absolvovat odbornou přípravu, neprokazují svoji bezúhonnost ani kompetence, zda jsou schopni o dítě pečovat, může docházet k opakování chybných vzorců chování v rodině (Náhradní rodinná péče..., 2015).

- Neuspokojivé schopnosti při výchově dítěte, neposkytování informací

Jak uvádí Náhradní rodinná péče...(2015), pečující příbuzní nejsou v některých případech schopni porozumět pocitům dítěte, neví, co dříve prožilo, jak nově vzniklou situaci vnímá. U dítěte může docházet ke stresu z nového prostředí, přináší si nedořešená traumata, trpí ztrátou blízkého apod. (Náhradní rodinná péče..., 2015). Pro pracovníky doprovázející organizace může být problematická i neochota příbuzenských pěstounů mluvit o některých tématech, zlehčovat vzniklé problémy nebo je dokonce vůbec neřešit (Pazlarová, 2016). Mnohdy pěstouni problémy skrývají z obavy, že budou obviněni ze špatné péče (Náhradní rodinná péče..., 2015). Důsledkem může být obtížná řešitelnost problému z důvodu jeho pozdního odhalení (Pazlarová, 2016). Proto je důležitá podpora doprovázející organizace i odborníků (Náhradní rodinná péče..., 2015).

- Dopad krize na pečující osobu

Umístění dítěte do péče příbuzného z důvodu nějaké tragédie může negativně ovlivnit nejen dítě, ale i příbuzného dítěte (Náhradní rodinná péče..., 2015). Ti mohou též trpět stresem, úzkostmi a depresemi, což může mít nežádoucí dopad na péči o dítě (Mošťáková, 2016a). Nemají dostatek vlastních sil v důsledku krize a nevěnují takovou pozornost dítěti (Pazlarová, 2016), nedokážou mu poskytnout pomoc a dostatečnou podporu (Náhradní rodinná péče..., 2015).

- Zdravotní obtíže a úbytek sil

S přibývajícím věkem dochází ke zhoršení zdravotního stavu příbuzných, úbytku sil a oni musí často změnit dosavadní způsob života (Knížková, 2015). Vzhledem k náročnosti péče nemají dostatek času a energie věnovat se vlastnímu zdraví, potřebám či koníčkům (Náhradní rodinná péče..., 2015). Narůstají obavy z nejisté budoucnosti, zda zvládnou péči o děti (Mošťková, 2016a).

V některých případech jsou příbuzní schopni zajistit pouze primární péči (stravování a ošacení) a v ostatních oblastech péče pomáhá doprovázející organizace či širší rodina, jejichž pomoc může mít formu vzdělávání dítěte, nabídky volnočasových aktivit pro dítě apod. (Pazlarová, 2016).

- **Problematické vztahy v rodině**

Podle Náhradní rodinné péče...(2015) se problematické vztahy v rodině mohou vyskytovat ve dvou rovinách: za prvé jsou to dlouhodobé existující konflikty v rodině. Prarodiče dítěte či jiný příbuzný mohou mít vyhocené vztahy s rodičem dítěte, kterého pod tíhou špatné zkušenosti obviňují ze selhání (Pazlarová, 2016). V druhém případě dochází ke konfliktu v rodině v důsledku umístění dítěte a rodina může obviňovat např. babičku, že dostatečně nevěnuje pozornost ostatním dětem a vnoučatům (Náhradní rodinná péče, 2015).

1.3.3. Prarodiče pečující o dítě a význam jejich role

Mluvíme-li o prarodičích, kteří pečují o svá vnoučata, představuje tato skupina velmi významnou část z celkového počtu pěstounů (Pazlarová, 2016). Prarodiče tvoří asi osmdesát procent z celkového počtu příbuzenských pěstounů (Pazlarová, 2016).

Jak uvádí Cichák (2014), k hlavnímu poslání prarodičů patří předávání životních zkušeností, znalostí, pomáhají udržovat soudržnost rodiny, předávají rodinné tradice apod.

Vztah prarodičů a vnoučat je naplněn emocemi, u prarodičů se projevuje potřeba citového vztahu, s vnoučaty si připomínají své rodičovství a snaží se seznámit se svou rolí (Cichák, 2014). Podle Mošťákové (2016b) jsou vnoučata pro prarodiče zdrojem radosti, obohacují jejich život o nové zkušenosti, přinášejí jim víru v nový smysluplnější a aktivnější způsob života. Cichák (2014) dodává, že prarodiče prostřednictvím svých vnoučat uspokojují své potřeby, kterými jsou: „potřeba stimulace, smysluplného světa, citové jistoty, identity a otevřené budoucnosti“ (Cichák, 2014, s.86). Kvalita prarodičovské role může být ovlivněna velkým věkovým rozdílem mezi prarodiči a dítětem a též vztahy v rodině (Cichák, 2014).

Ve svém věku se již většina prarodičů nezabývá svou profesí, protože jsou ve starobním důchodu, nevěnují se už tolik svým koníčkům a mají dostatek času věnovat se svým vnoučatům (Pazlarová, 2016). Dále jim odpadá problém s bydlením, neřeší tolik osobní záležitosti jako v mladším věku, což vyplývá ze stabilních partnerských vztahů a při výchově svěřených dětí mohou čerpat ze svých rodičovských zkušeností (Pazlarová, 2016). Jak již bylo naznačeno výše, problematická může být pro některé prarodiče finanční stránka zajištění péče v závislosti na jednotlivých typech péče (svěřenectví x pěstounská péče) (Mikulajová, 2015).

Sporné může být u pěstounů prarodičů oslovování dítětem, a to především v případech, kdy prarodiče vychovávají svá vnoučata od jejich narození (Náhradní rodinná péče..., 2015). Z tohoto důvodu by prarodiče měli dítěti sdělit pravdu s ohledem na jejich věk a vnoučata by měla být vedena k tomu oslovovat prarodiče: „Babičko, dědečku“ a ne: „Maminko, tatínku“ (Náhradní rodinná péče..., 2015).

1.3.4. Pěstounská péče vykonávána sourozenci

Péče sourozenců je velice obtížná, ve většině případů přebírá péči o ostatní sourozence nejstarší z nich (Náhradní rodinná péče..., 2015). Výhoda sourozenecké péče oproti péči prarodičů spočívá v jejich mládí a dostatku sil a odvaze (Pazlarová, 2016). Jsou také dítěti generačně blíže, a tím mohou snáze pochopit, co dítě potřebuje, mohou lépe dítěti pomoci s přípravou do školy (Pazlarová, 2016). Též bývají otevření podpoře druhých a nebrání se odborné pomoci (Pazlarová, 2016). Důležité pro rozhodnutí o péči je, aby si mladý člověk uvědomil dlouhodobost péče, svoje možnosti, jakým způsobem ho může tato péče ovlivnit nebo omezit, například v navazování partnerských vztahů a v založení vlastní rodiny či v naplňování vlastních přání (Náhradní rodinná péče..., 2015). Pazlarová (2016) dodává, že stabilní partnerský vztah může významně podpořit péči, ale v některých případech náročnost péče může partnerský vztah rozbít a znemožnit navázat další. Obtížný může být i přístup sourozenců k partnerovi vychovávajícího sourozence, protože nemá dostatečnou autoritu a narušuje jejich sourozenecké spojení (Náhradní rodinná péče..., 2015).

Otevřenou otázkou bývá autorita sourozence, zda je respektován ostatními sourozenci (Náhradní rodinná péče..., 2015). Tito pečující sourozenci se mohou potýkat s nedostatkem výchovných zkušeností, nemají uspořádán vlastní život, schází jim uspokojivé bydlení, odpovídající práce apod., což pro ně může být velkou zátěží (Pazlarová, 2016).

1.3.5. Pěstounská péče vykonávána tetou a strýcem

Velkou výhodou péče tety a strýce je jejich přiměřený věkový rozdíl vůči dítěti, mají již zkušenost při výchově svých dětí, většinou mají zajištěné bydlení a práci (Pazlarová, 2016). S výchovou svěřených dětí mohou pomoci i prarodiče (Pazlarová, 2016). Pokud rodina má své vlastní děti, měli by pěstouni vzít v úvahu dopad přijetí dítěte na své vlastní děti (Bubleová, 2013). Těžké může být vzájemné zvykání si na novou sourozeneckou

skupinu, může docházet k upřednostňování jednoho z dětí či k žárlení dětí jednoho na druhého (Pazlarová, 2016).

V začátcích po přijetí dítěte do pěstounské péče jsou příbuzní dítěte zatíženi tím, že musejí vyřešit mnoho nových záležitostí a mohou narážet na to, jak uspořádat rodinný a pracovní život (Bubleová, 2013).

1.3.6. Rodič dítěte a kontakt s ním

Děti, které jsou nyní v péči svých příbuzných a trávily již dříve čas se svými prarodiči, sourozenci, tetou či strýcem, nejsou vystaveny při odloučení od svých rodičů takovému traumatizujícímu zážitku jako v případě umístění do péče neznámých pečovateli a nedochází u nich k oslabení rodinných vazeb (Sborník NRP, 2015). Jestliže budou děti vyrůstat u svých příbuzných, předpokládá se, že děti budou znát historii rodiny, své kořeny a do budoucna nebudou mít problém s vlastní identitou jako v případech nepříbuzenské pěstounské péče (Pazlarová, 2016). Děti potřebují mít představu o svých rodičích, znát svou minulost, rodinné hodnoty, místo, kde vyrůstaly (Sborník NRP, 2015). I když děti o svých rodičích nemluví, neznamená to, že o nich nepřemýšlejí, kladou si otázky – proč vyrůstají se svými příbuznými, a ne se svými rodiči, a to může být i důvod jejich nereálných fantazií o rodičích (Náhradní rodinná péče..., 2015). Pro děti je podstatné získat odpovědi na své otázky, aby měli možnost udělat si vlastní reálnou představu o svých rodičích a nedocházelo k jejich idealizaci (Pazlarová, 2016). Proto je důležité, aby příbuzní pečovateli nelhali, říkali pravdu úměrně věku dítěte, mluvili o rodičích dětí s úctou, nebo si vůči nim zachovávali alespoň neutrální postoj (Náhradní rodinná péče..., 2015). Někdy je nastalá situace těžká nejen pro dítě, ale též pro pečující příbuzné, kterých se téma rodičů dítěte také úzce dotýká, trápí se a v případě prarodičů přichází i pocity viny ze selhání rodičovské role (Sborník NRP, 2015). Mezi pečujícími příbuznými a rodiči dítěte mohou být nedořešené spory plné negativních emocí, které mohou být příčinou toho, proč pečující příbuzní brání styku dětí s jejich rodiči (Náhradní rodinná péče..., 2015).

Kontakt rodičů a dětí může být velice prospěšný nejenom pro děti, ale i pro jejich rodiče (Pazlarová, 2016). Motivuje je k tomu, aby zmobilizovali své síly a dali do pořádku své osobní záležitosti, a to může následně vést i k navrácení dětí zpět ke svým rodičům (Pazlarová, 2016). Kontakty s rodiči mohou být častější a méně formální než v nepříbuzenské péči (Inchaurredo et al., 2015). Mohou ale přinést i více problémových situací, pokud neprobíhají pod dohledem pracovníků sociálně právní ochrany dětí,

podstatnější je jejich kvalita, proto je důležitá podpora příbuzných pěstounů (Montserrat, 2014). Formy kontaktu mohou být různé (přímý, nepřímý) dle konkrétní situace v rodině (Sborník NRP, 2015). Dítě by mělo mít vždy možnost vyjádřit svůj názor ohledně kontaktu se svými rodiči a tento názor by měl být brán v úvahu (Pazlarová, 2016). I když jsou mezi pečujícími příbuznými a rodiči dětí neshody, mohou pěstouni o nich mluvit, vyprávět historky z bezproblémové doby, ukazovat jejich fotografie, v tomto případě pak mluvíme o mentálním kontaktu (Náhradní rodinná péče..., 2015). Mezi další nepřímé formy kontaktu, které mohou děti při styku s rodiči využít, patří psaní emailů či dopisů nebo sociální sítě (Sborník NRP, 2015). Internetová komunikace může zjednodušit styk dětí s jejich rodiči, je však velice důležité, aby pěstoun měl přehled o kontaktech a jejich frekvenci (Pazlarová, 2016). Za přímý kontakt je považován např. telefonický rozhovor, návštěva, vycházka či krátkodobý pobyt u rodičů, který se může uskutečnit za přítomnosti pracovníka OSPOD, doprovázející organizace či pěstouna, nebo kontakt s rodiči může probíhat i bez asistence (Sborník NRP, 2015). Asistovaný kontakt se používá zvláště v případech problémového vystupování ze strany rodičů – hrubé chování, nedodržování pravidel ohledně domluvených příchodů, problém s návykovými látkami nebo v případě rodiče trpícího duševní poruchou apod. (Pazlarová, 2016). Nejlepším řešením je specifikovat způsob kontaktu v dohodě přesnými pravidly (Náhradní rodinná péče..., 2015). Dohoda by měla mít písemnou podobu a pomůže tak pěstounům, rodičům i dítěti zvládat emoce, předcházet problémovým situacím a zamezit jiným výkladům ústní domluvy (Náhradní rodinná péče..., 2015). Měla by obsahovat spojení na rodiče, pěstouny, formu kontaktu, místo setkání, délku kontaktu, za jakých okolností proběhne předávání dítěte, důležité informace o dítěti, které se týkají nějakého omezení či zdravotního stavu, podmínky, za kterých kontakt neproběhne nebo bude ukončen (Pazlarová, 2016). Při nedodržení podmínek dohody dochází k řešení problémů klíčovým pracovníkem, který celý proces koordinuje (Náhradní rodinná péče..., 2015). Zároveň musí mít informace o tom, jaké kroky podniká rodič i pěstoun a o závěrech kontaktu informuje pracovníka OSPOD, který sleduje zájmy dítěte (Sborník NRP, 2015). Na základě informací od OSPOD může soud styk dítěte s rodiči omezit či jinak upravit (Náhradní rodinná péče..., 2015).

1.3.7. Dávky pěstounské péče

Právní úprava dávek pěstounské péče dříve tvořila součást zákona 117/1995Sb. O státní sociální podpoře, ale od 1. 1. 2013 se stala nově součástí zákona o sociálně – právní ochraně dětí (Bubleová, et al., 2013).

Tento druh dávek je určen pro zajištění potřeb dětí v pěstounské péči i pro jejich pěstouny a zahrnuje: odměnu pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče (Slovník soc. zabezpečení, 2017). Nárok na dávku vzniká při svěřeni dítěte do péče osoby v evidenci nebo pečující osoby, o svěřeni rozhoduje soud (Zákon č.359/1999 Sb.).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Tato dávka náleží nezletilému nezaopatřenému dítěti, které bylo svěřeno do pěstounské péče, nárok má i nezaopatřené zletilé dítě, nejdéle však do věku 26 let (Bubleová et al., 2013). Je-li dítě, o které je pečováno, závislé na pomoci jiné fyzické osoby, příspěvek na úhradu potřeb dítěte se zvyšuje dle stupně závislosti dítěte (Sojková, 2016). Náleží-li dítěti sirotčí nebo invalidní důchod, pobírá dítě dávku, která je vyšší než přiznaný důchod, ve výši rozdílu mezi tímto důchodem a dávkou (Slovník soc. zabezpečení, 2017). Nárok na dávku nemá dítě, které je umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Slovník soc. zabezpečení, 2017).

Výše příspěvku měsíčně činí:

- a) 4950 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- b) 6105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- c) 6985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- d) 7260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let. (zákon č.359/1999 Sb.).

Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je poskytována osobě pečující a osobě v evidenci. Tato dávka je příjmem ze závislé činnosti, příslušný Úřad práce provede odvody pojistného a daně, pěstoun obdrží již čistý příjem (Sborník NRP, 2015).

Jsou-li pěstouny manželé, odměna pěstouna patří pouze jednomu z nich dle vzájemné dohody (Sojková, 2016).

Jedná-li se o prarodiče dítěte, ti mají nárok na dávku odměna pěstouna v případě, jestliže pečují o tři děti nebo jedno dítě ve stupni závislosti II, III nebo IV (Sborník NRP, 2015). Pokud nesplňují prarodiče dítěte některou z uvedených podmínek, záleží pouze na rozhodnutí příslušné krajské pobočky Úřadu práce, zda dávku přizná (Sojková, 2016). Hodnotí se majetkové a sociální poměry prarodičů, své stanovisko k danému případu vydává též OSPOD (Praktický průvodce doprovázením..., 2015). Na ostatní dávky pěstounské péče mají prarodiče dítěte nárok (Sborník NRP, 2015).

V následujícím odstavci jsou uvedeny odměny pěstouna podle § 47 Zákona 359/1999 Sb.:

- a) 12000 Kč, pečuje-li o 1 dítě,
- b) 18000 Kč, pečuje-li o 2 děti,
- c) 30000 Kč,
 - pečuje-li alespoň o 3 děti,
 - stará-li se alespoň o jedno dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve II, III, IV. stupni,
- d) 20000 Kč, jde-li o osobu v evidenci, i když nemá do péče svěřené žádné dítě.

Příspěvek při převzetí dítěte

Osoba, která přijala dítě do pěstounské péče, má nárok na úhradu mimořádných výdajů spojených s přijetím dítěte ve formě jednorázové dávky, avšak tuto dávku nedostane osoba v evidenci, která převzala do péče dítě na přechodnou dobu (Sborník NRP, 2015).

Jednotlivé výše dávky:

- a) do 6 let 8000 Kč,
- b) od 6 let do 12 let 9000 Kč,
- c) od 12 let do 18 let 10000 Kč (zákon č.359/1999 Sb.).

Příspěvek při ukončení pěstounské péče

Tento příspěvek obdrží dítě, jež bylo v pěstounské péči, dosáhlo zletilosti a zároveň mu zanikl nárok na dávku úhrady potřeb dítěte, jejíž výše činí 25.000 Kč (zákon č.359/1999 Sb.).

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla dostane pěstoun, který se stará nejméně o tři děti a vydal finanční prostředky na pořízení osobního automobilu nebo zabezpečil jeho opravu a zároveň nepoužívá automobil k podnikání (Sborník NRP, 2015). Poskytnutý příspěvek činí 70 % ceny automobilu nebo uskutečněné opravy, nejvíce však 100.000 Kč (zákon č.359/1999 Sb.).

1.3.8. Orgány sociálně právní ochrany dětí, podpora pěstounských rodin

Dle Matouška et al. (2016) sociálně právní ochranou dětí se rozumí především: zajištění řádného vývoje a výchovy dítěte, ochrana jeho zájmů, pomoc při obnově funkcí rodiny, zajištění náhradního rodinného prostředí pro děti, které nemůžou vyrůstat se svými rodiči. Orgány sociálně právní ochrany dětí se dle zákona 359/1999 zaměřují především na děti:

- Kterým zemřeli rodiče
- Jejichž rodiče neplní své rodičovské povinnosti, zneužívají svá rodičovská práva
- Které utíkají od rodičů
- Které jsou oběťmi trestných činů
- Umístěné do zařízení poskytující celodenní péči
- Vedoucí nevhodný způsob života
- Žádající o mezinárodní ochranu
- Ohrožené násilím v rodině

SPOD může být vykonávána jak státními orgány, tak ji mohou vykonávat pověřené osoby (Sborník NRP, 2015). Mezi státní orgány vykonávající SPOD patří: Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, Ministerstvo práce a sociálních věcí, krajské úřady, obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, újezdní úřady, Úřad práce (Bendl, 2016). Pověřená osoba je osoba, jež obdržela pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí od krajského úřadu (Náhradní rodinná péče..., 2015). V rámci tohoto pověření může vykonávat jak základní služby, které jsou definované zákonem, tak i

doplňkové služby, které jsou hrazeny z darů a grantů (Pazlarová, 2016). Orgán sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) má spíše kontrolní funkci vyplývající ze zákona, což může bránit důvěře a přímému vztahu mezi pracovníky OSPOD a pěstouny, na druhé straně pověřená osoba tzv. doprovázející organizace poskytuje pěstounům služby a jejím úkolem je pomoci jim a podporovat je, což pěstounům dává větší otevřenost ve vztahu k doprovázející organizaci (Pazlarová, 2016). V obcích s rozšířenou působností tvoří OSPOD součást odboru sociálních věcí, jeho pracovníci mohou být dále rozděleni na pracovníky péče o děti a pracovníky zabývající se prevencí, tzv. kurátory (Matoušek et al., 2016). Ve větších městech se můžeme setkat ještě s podrobnějším rozčleněním na sociální pracovníky orientující se na náhradní rodinnou péči či pracovníky, kteří se zaměřují na domácí násilí apod. (Matoušek et al., 2016).

Pracovník OSPOD je v procesu náhradní rodinné péče důležitou osobou, koordinuje celý proces, spolupracuje s rodiči, pěstouny, soudem, různými odborníky a jeho hlavním cílem je chránit zájmy dítěte (Knetlová et al., 2017). Klíčový pracovník doprovázející organizace pomáhá rodině se všedními otázkami v oblasti péče o dítě, tato podpora se týká dítěte, pěstounů i celé rodiny (Pazlarová, 2016). Pěstouni uzavírají s OSPOD nebo doprovázející organizací dohodu o výkonu pěstounské péče, která upravuje míru podpory a služby, které organizace pěstounům poskytuje (Zezulová, 2012). Na ni pak navazují další samostatné listiny: plán výkonu pěstounské péče, plán vzdělávání pro pěstouny, Individuální plán výchovy dítěte – IPOD, se kterým by smlouva o výkonu pěstounské péče neměla být v rozporu (Pazlarová, 2016). Tyto dokumenty se průběžně doplňují, pozměňují a z toho důvodu není vhodné, aby byly součástí dohody o výkonu pěstounské péče (Pazlarová, 2016). Pěstoun může změnit doprovázející organizaci kdykoliv, nemusí uvádět důvod výpovědi smlouvy o výkonu pěstounské péče, doprovázející organizace dohodu vypoví v případě, že pěstoun poruší a soustavně neplní povinnosti vyplývající ze smlouvy o výkonu pěstounské péče (Zezulová, 2012). Individuální plán výchovy dítěte zpracovává pracovník OSPOD, který má pěstounskou rodinu na starosti, při tvorbě plánů vychází z potřeb dítěte a spolupracuje s ostatními odborníky a jinými institucemi (školským zařízením, lékařem apod.) (Pazlarová, 2016). Klíčový pracovník doprovázející organizace dohlíží, zda je naplňována dohoda o výkonu pěstounské péče, nejméně 1x za dva měsíce osobně navštíví pěstounskou rodinu a 1x za šest měsíců informuje OSPOD o tom, jak pěstounská péče probíhá (Praktický průvodce doprovázením..., 2015). Nastane-li nějaká problematická situace v pěstounské rodině, klíčový pracovník doprovázející organizace navštěvuje pěstounskou rodinu častěji dle jejich požadavku (Pazlarová, 2016).

Mezi primární služby dle Praktického průvodce doprovázením...(2015), které doprovázející organizace musí vždy pěstounům poskytnout, patří:

- Zajistit krátkodobější výpomoc s péčí
- Pomoci obstarat celodenní péči v rozsahu 14 dnů v daném roce pro dítě, které je starší 2 let
- Pomoc při kontaktu s odborníky (psychoterapeutická a psychologická pomoc apod.)
- Poskytnout podporu při povinném vzdělávání pěstounů
- Pomáhat pěstounům uskutečňovat kontakt dětí s jejich rodiči a ostatními příbuznými
- Kontrolovat, jak je dodržována dohoda o výkonu pěstounské péče

1.4. Attachment

Dítě v kojeneckém věku (od 1 měsíce do 1 roku) je vystaveno různým podnětům ze svého okolí, snaží se je poznávat a zároveň u něho vyvolávají určitou reakci (Vágnerová, 2012). Kvalita a intenzita těchto podnětů je velice důležitá pro jeho další rozvoj a učení (Vágnerová, 2012). Podnětem pro něj mohou být dotyky, hlas, vůně, v pozdějším věku oční kontakt, úsměv, určitá poloha, teplota apod. (Vágnerová, 2012). Kojenec zkoumá své okolí a komunikuje s ním, nejčastěji upoutává své blízké smíchem, či pláčem, kdy smíchem dává najevo spokojenost a radost, pláčem zas nepohodu, strach, nebo své potřeby (Nováková, 2016). Skřivánková (2016) upozorňuje na to, že dítě potřebuje uspokojit nejenom základní fyziologické potřeby jako jsou jídlo, pití, domov, ale také citové potřeby – jistotu, bezpečí, lásku a přijetí.

Většina rodičů se k dítěti chová intuitivně, reagují na jeho projevy, dokážou rozeznat jejich význam, dochází k vzájemné interakci a tím se mezi nimi v průběhu péče utváří pevný citový vztah, jenž se nazývá attachment nebo též citová vazba (Nováková, 2016). Běhounková (2012 s.95) uvádí též pojmy „připoutání, citové přilnutí, sounáležení či bazální vazba“. Rodiče a především matka dává dítěti pocit jistoty, učí ho rozeznávat nebezpečí a dítě vzájemnou interakcí nabývá nové zkušenosti (Vágnerová, 2012). Dítě si tak utváří představu o jednání pečující osoby a dokáže předvídat její chování a porozumět různým situacím, Bowlby nazýval toto jednání vnitřními pracovními modely (Hašto, 2015). Vetere a Dallos (2015) dodává, že citová vazba se utváří v obou směrech, nejenom u dítěte, ale tento proces ovlivňuje i pečující osobu.

Důležité pro navázání a rozvoj této citové vazby je, aby dítě strávilo s matkou nebo jinou pečující osobou první měsíce svého života a nedocházelo ke změně pečující osoby (Vágnerová, 2012). Citová vazba mezi dítětem a pečující osobou se utváří v prvních šesti měsících od narození dítěte, poté až do období asi dvou let je dítě nejvíce závislé na matce – tuto etapu označujeme jako údobí vyhraněného attachmentu (Ježková, 2016). Langmeier et al. (2011) doplňuje, že v prvních měsících života hraje pro dítě podstatnou roli matka a důležitost otce nastupuje spíše v pozdějším období kolem druhého roku. Po druhém roce života, se dítě stává samostatnější a není již tak závislé na matce a ve svém životě začíná navazovat též vztahy se svými vrstevníky (Ježková, 2016). V tomto věku dokáže dítě již setrvat v cizím prostředí bez přítomnosti matky s jiným známým člověkem, se kterým si vytvořilo vazbu (Bowlby, 2010).

Na základě toho, jak se pečující osoba k dítěti chová – zda kladně (utiší ho, chrání ho, laská ho, její chování je pro dítě očekávané a jasné) lze hovořit o jisté citové vazbě, reaguje-li pečující osoba záporně (přehlíží ho, odmítá ho, nevěnuje se mu) jde v tomto případě o nejistou citovou vazbu (Vágnerová, 2012).

Při každodenním styku dítěte se společenským prostředím a možnostmi poznávání nových věcí dochází nejvíce k uspokojování psychických potřeb dítěte (Langmeier et al., 2011). Pokud nejsou u člověka saturovány jeho potřeby, nejenom základní ale i psychické, dostatečně a po delší časové období, může u něj dojít k psychické deprivaci (Skřivánková, 2016). V případech, kdy je dítě vystaveno nějaké formě izolace, trpí nedostatkem podnětů, může být ovlivněn jeho zdravý vývoj (Langmeier et al., 2011). Vágnerová (2012) dodává, že psychická deprivace je závažnější, je-li podnětů méně a dítě je takovému prostředí vystaveno po dlouhou dobu. Izolace dítěte může být úplná, jako v případech „vlčích dětí“ Amaly a Kamaly, které vyrůstaly se zvířaty nebo Kašpara Hausera, který byl vězněn (Skřivánková, 2016). K částečné izolaci dochází u dětí, které vyrůstají vzdáleni od společenského prostředí, např. na vzdáleném ostrově, samotě, při odloučení z důvodu umístění do nemocnice či zařízení kolektivní péče apod. (Langmeier et al., 2011). K psychologické izolaci může docházet také v rodině, a to v situacích, kdy si rodiče nedokážou udělat na dítě čas a dostatečně se mu nevěnují či jsou vůči dítěti citově chladní (Langmeier et al., 2011). Vágnerová (2012) poukazuje na to, jak může nedostatek podnětů a láskyplného prostředí negativně ovlivnit chování dítěte, jeho vnímání okolního světa, postoj vůči ostatním lidem i vůči sobě samému. Modely chování utvořené v rámci citové vazby tvoří základ pro vzorce chování používané v dospělosti a strategii vztahu (Běhounková, 2012). Důsledkem vzájemného působení mezi pečující

osobou a dítětem tak dochází k transgeneračnímu přenosu vzorců utvořených v rámci citové vazby (Běhounková, 2012).

Vágnerová (2012) dodává, že deprimované děti mají problém s regulací vlastního chování, nedovedou pochopit jeho význam a dopad, nesrozumitelné pro ně může být i chování jiných lidí, chybí jim samostatnost, mají problémy s pozorností, či pravidelnými činnostmi. Langmeier et al. (2011) upozorňuje na to, že ne u všech dětí vystavených nepodnětnému prostředí musí docházet k psychické deprivaci, důležitou roli zde hrají: genetické dispozice, strategie zvládnání, zátěž v prenatálním období, náhradní zdroj pro citové připoutání aj. Vztahová vazba, která se vytvořila mezi pečující osobou a dítětem má projektivní charakter pro další vývoj dítěte a chrání dítě před vznikem psychopatologie (Brisch, 2012).

Na citovou vazbu je nahlíženo jako na neustále se vyvíjející proces v průběhu celého života, jehož kvalitu můžeme ovlivnit, jak kladným směrem, tak i směrem záporným (Běhounková, 2012).

Langmeier et al. (2011) upozorňuje, že kromě citové vazby je dalším nezbytným faktorem vyvolávajícím u dítěte pocit bezpečí a jistoty stálost prostředí, to také potvrzuje Sobotková (2015).

1.5. Sociální role

Předvídatelný způsob chování, který se vztahuje k určitému sociálnímu statusu, se nazývá sociální role (Boháček, 2015). Sociální status, označovaný též jako sociální pozice, označuje postavení ve složení společnosti (Pomazalová, 2014). Pojem role použil poprvé americký psycholog George Herbert Mead a Ralph Linton (Jandourek, 2012). Lidé, kteří ztvárňují určité role, označujeme jako aktéry (Jandourek, 2012). Prostřednictvím role je určováno jednání člověka v určité pozici a toto jednání je lidmi očekávané a tím také předvídatelné (Boháček, 2015). Nositel role ví, co od něho okolí očekává a prezentuje toto očekávání ve své roli (Jandourek, 2012). Jednání v rámci role není přehledné nejen pro aktéra, ale i pro ostatní lidi (Pomazalová, 2013). V průběhu socializace dochází pak k seznamování a učení se určitým rolím prostřednictvím vzájemné interakce (Šimáčková, 2015). Socializací se pak rozumí zařazení jedince do společnosti a osvojení si určitých způsobů chování (Urban, 2011). Pomocí rolí dochází k formování sociální struktury (Pomazalová, 2014).

V průběhu života člověk může vystupovat v různých rolích, některé se mohou vyskytovat současně, jiné samostatně (Šimáčková, 2015). Význam role bývá ve své podstatě totožný, ale zároveň všichni aktéři mohou uplatnit svůj individuální přístup (Urban, 2011). Hraní sociální role závisí především na subjektivním pochopení nároku na jednotlivé sociální role (Pomazalová, 2014). Sociální role nejsou po celou dobu neměnné, např. aktér může roli chápat a následně interpretovat odlišně (Urban, 2017). Sociální role mohou vést pouze k očekávanému jednání, kterému chybí samostatnost a tvořivost (Pomazalová, 2014). Ke ztvárňování rolí dochází během celého života (Urban, 2011). Občas může také docházet k recipročnímu konfliktu (Šimáčková, 2015). Chování, které plyne z jedné role, je v protikladu s chováním, které se vyskytuje u druhé role (Šimáčková, 2015). Také se s tím můžeme setkat v případech, kdy nároky v rámci jedné pozice jsou protichůdné (Pomazalová, 2015). Pokud se člověk s rolí nedokáže identifikovat úplně, jedná se o „já – role konflikt, míra identifikace je závislá především na charakterových vlastnostech člověka, kultuře, náboženství apod. a pokud okolí od aktéra role očekává odlišné nároky v roli, označujeme tuto situaci za „konflikt uvnitř role“ (Urban, 2017). Různost interpretace může být způsobena nepřesně vymezeným tématem (Urban, 2017). Prestiž člověka stoupá s počtem rolí, které dokáže souběžně vykonávat (Urban, 2017).

1.6. Rodina

Pojem rodina můžeme vysvětlit jako skupinu skládající se z malého počtu osob, které společně žijí v jedné domácnosti a jsou ve vzájemném pokrevním příbuzenském vztahu a manželů, kteří jsou spojeni legislativním svazkem (Jandourek, 2012). V západní kultuře tvoří základ rodiny monogamní manželství, tzn. manželství s jedním partnerem, avšak vlivem vysoké rozvodovosti dochází i k sériové monogamii, kdy jeden partner může mít více vztahů následujících po sobě (Soukup, 2015). Pro současné manželství je typický afektní individualismus a vztah, jehož základem je vzájemná náklonnost a láska (Giddens, 2013). V dřívější době bylo manželství založeno spíše na majetkové smlouvě a až životní zkušenosti a společná péče o děti a domácnost přinesly vzájemnou náklonnost (Giddens, 2013). Rodina v předindustriální společnosti měla formu rozšířené rodiny, ta zahrnovala kromě rodičů a jejich dětí ještě prarodiče, kteří s nimi žili ve společné domácnosti (Jandourek, 2012). Jak píše Urban (2017), s příchodem průmyslové revoluce došlo ke změně životního stylu, mladí lidé odcházeli daleko do měst za prací, starší lidé

zůstávali na vesnicích, docházelo k odlivu pracovní síly ze zemědělství do průmyslové výroby a společné hospodaření již nebylo hlavním zdrojem obživy. Vlivem urbanizace a industrializace došlo k rozpadu tradiční rozšířené rodiny, moderní rodina již nebyla na rozdíl od tradiční rodiny výrobní jednotkou a do pracovního procesu se zapojovalo stále více žen, což přispělo k rovnosti pohlaví a omezení patriarchismu (Jandourek, 2012).

V industriální společnosti došlo k přechodu z rozšířené rodiny k rodině „základní“ nebo též „nukleární rodině“, která má dvougenerační uspořádání a tvoří ji rodiče a jejich potomci (Giddens, 2013). Někdy se rodina může skládat pouze z matky a jejích dětí, v tomto případě mluvíme o rodině matrifokální, pokud rodina sestává z otce a jeho dětí, jde o formu patrifokální rodiny (Soukup, 2015). Můžeme se také setkat s neúplnými rodinami, u kterých došlo k jejich spojení a ty pak označujeme jako sloučenou rodinu (Soukup, 2015).

Podle Boháčka (2015) rodina patří mezi malé sociální skupiny a zastává tyto hlavní funkce:

- Reprodukční
- Ekonomickou
- Socializační
- Emocionální

Podle míry naplnění výše uvedených funkcí pak Chrenková (2015b) rozlišuje čtyři typy rodiny, které jsou uvedeny v následujících bodech.

- Efunkční rodiny, to jsou takové rodiny, kde dochází k zdravému vývoji dítěte, mají běžné problémy a dokážou se s nimi vypořádat vlastními silami bez pomoci zvenčí.
- Problémové rodiny, to jsou takové rodiny, kde jsou porušeny základní funkce, ale nemá to vliv na vývoj dítěte a se systémem pomoci jsou schopny to zvládnout.
- Dysfunkční rodiny, zde dochází k podstatnému narušení funkcí rodiny, které má dopad na vývoj dítěte a stabilitu rodiny a je nutné zajistit systém pomoci.
- Afunkční rodiny, to jsou rodiny, které nejsou schopny naplnit podstatu rodinného života, nezajišťují jednotlivé funkce a ohrožují život a vývoj dítěte. Je důležité zasáhnout a pracovat s rodinou.

V současné postindustriální společnosti se vedle rodiny vyskytují i jiné alternativy rodinného soužití, které jsou stále více rozšířenější (Boháček, 2015). Jednou z nich je kohabitace, jde o partnerské soužití, aniž by partneři vstoupili do manželství, přestože vychovávají děti nebo žijí společně již dlouhou dobu (Giddens, 2013). Další alternativou rodiny jsou tzv. singles, jsou to jedinci, kteří chtějí žít sami a důvodem pro tento způsob života může být to, že se nechtějí vázat, pracovní kariéra nebo chtějí mít dostatek volného času na své koníčky (Jandourek, 2012). Časté je i soužití mezi homosexuálními muži a ženami (Chrenková, 2015b). Žijí ve stabilním vztahu, uzavírají občanská partnerství, a i když se nejedná o klasické manželství v náboženském duchu, mají shodná práva jako manželé v případě dědictví, péče o děti či zdravotního stavu apod. (Giddens, 2013). V České republice bylo registrované partnerství uzákoněno v roce 2006, i když proti byla některá náboženská hnutí (Chrenková, 2015b).

Matějček (2005) poukazuje na to, že nezáleží na tom, zda společenství, které dítě vychovává, má vnější znaky rodiny, ale na tom, zda jsou tyto pečovatelé schopni uspokojit základní psychické potřeby dítěte.

2 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1. Cíl práce

Cílem práce je zjistit a zachytit případné rozdílné role a přístupy v příbuzenské pěstounské péči, zmapovat zkušenosti příbuzenských pěstounů, jejich vnímání a prožívání péče o děti. Jejich interpretace toho, co jim tato péče přináší, jak se vzniklé situaci přizpůsobují a jaké jsou jejich potřeby a také možnosti pomoci, podpory jsou stěžejními tématy této práce. Příbuzenští pěstouni jsou velmi rozšířenou, ale zároveň opomíjenou skupinou, které je nutno věnovat potřebnou pozornost.

2.2. Výzkumná otázka

V souvislosti s cílem práce byla stanovena tato hlavní výzkumná otázka:

Jaká je praxe příbuzenské pěstounské péče?

3 METODIKA

3.1. Použitá metodika

Vzhledem k cílům výzkumu a charakteristice výzkumného souboru jsem zvolila kvalitativní metodologii. Problematický přístup ke zkoumanému vzorku populace a následné shromáždění velkého množství dat u kvantitativního přístupu byly zásadním argumentem pro výběr kvalitativního výzkumu.

Pro zkoumaný fenomén je více vhodný kvalitativní design, který se snaží odhalit jádro neznámého problému, pomůže nám získat nový náhled na zkoumaný jev, podrobněji zmapovat poznatky o nějakém úkazu, zachytit zkušenost s daným fenoménem či získat informace o příčině zkoumaného jevu (Straus, 1999). Umožní nám hlouběji proniknout do podstaty zkoumaného jevu, čímž lépe vystihne jeho jedinečnost (Miovský, 2006).

Kvalitativní výzkum je takový druh výzkumu, kde výsledky nezískáváme pomocí statistických metod a nedochází k jejich číselnému vyjádření, ale zaměřuje se na postoje a chování lidí, vyprávění, způsob jejich života, mapování určitých společenských skupin a institucí (Straus, 1999). Význam kvalitativního výzkumu nestaví na velikosti zkoumaného souboru, jeho podstatou je detailně popsat a rozkrýt zkoumaný jev (Hendl, 2005). V kvalitativním výzkumu musíme brát v úvahu také kontext daného jevu, kterým může být určitý časový úsek, předpoklad pro vznik specifického fenoménu či charakteristika daného místa (Miovský, 2006). Další výhodou kvalitativního výzkumu je to, že nahlíží na zkoumaný jev jako na jev dynamický s možností určitých změn, který vzniká v daném čase za specifických podmínek, není statický, prochází neustálým vývojem a je ovlivňován řadou rozličných faktorů (Miovský, 2006). Nevýhodou kvalitativního výzkumu může být pracné shromažďování dat a jejich následná analýza. (Hendl, 2005). U tohoto typu výzkumu výzkumník provádí sběr dat a zároveň je analyzuje ve stejném časovém úseku, dle provedené analýzy shromážděných dat usoudí, zda je potřeba získat další data (Hendl, 2005). Ke zkoumání daného jevu nedochází v laboratorních podmínkách, ale v přirozeném prostředí (Hendl, 2005).

Významnou roli zde hraje i osoba výzkumníka. Aby došlo k zachycení potřebných informací, je důležité, aby výzkumník používal abstraktní myšlení a dokázal se podívat na zkoumaný jev z jiného úhlu pohledu, byl bystrý, dovedl dostatečně popsat to, co zjistil, měl dostatečné teoretické znalosti a získal určitý nadhled, aby uměl zanalyzovat danou situaci a předešel tak zkreslení při získávání relevantních informací (Straus, 1999). Pro

kvalitativní výzkum je typická reflexivita, výzkumník není jen nezúčastněným divákem, ale je v neustálé interakci se zkoumanými jedinci, tím se stává součástí výzkumu, což může ovlivnit jeho zkoumání, a naopak i on sám může zkoumaný jev do jisté míry ovlivňovat (Miovský, 2006).

Technika sběru dat

Pro účely mého výzkumu jsem použila polostrukturovaný rozhovor. Důvodem pro mé rozhodnutí bylo to, že polostrukturovaný rozhovor je směsicí strukturovaného i nestrukturovaného rozhovoru a tím můžeme využít výhod obou technik (Miovský, 2006).

U polostrukturovaného rozhovoru dotazovaný nemůže označit odpovědi z určitého výběru, ale závisí pouze na jeho rozhodnutí, co řekne (Hendl, 2005). Základ polostrukturovaného rozhovoru tvoří osnova rozhovoru (Miovský, 2006). Výzkumník přizpůsobuje podmínky rozhovoru, jednotlivé otázky může pozměnit či doplnit s ohledem na průběh a směřování rozhovoru, a to jak při procesu sběru dat, tak v průběhusamotné analýzy dat (Hendl, 2005). Doplnující otázky volí v těch částech, kde je rozhovor dle osnovy více členěný, pomohou mu specifikovat dané téma, či ho ujasnit a tím rozhovor více rozvést (Miovský, 2006). Tyto otázky mu mohou také dopomoci k tomu, aby získal větší zájem ze strany dotazovaných (Miovský, 2006). Polostrukturovaný rozhovor pomáhá výzkumníkovi dodržet vytyčený směr rozhovoru, ale zároveň dává dotazovanému dostatečný prostor pro vyjádření svých pocitů (Hendl, 2005). Přínosem této techniky rozhovoru je zpětná vazba s dotazovaným, kde si výzkumník může ověřit, zda dotazovaný porozuměl kladeným otázkám (Hendl, 2005).

Především při samotném zpracování dat se mohou projevit nevýhody polostrukturovaného rozhovoru, potíže můžou plynout z délky rozhovoru, obsahu a rozsahu jednotlivých odpovědí, rozdílného pořadí kladených otázek a odlišných vyjadřovacích schopností dotazovaných (Miovský, 2006).

Na začátku samotného rozhovoru jsem se představila a podrobněji jsem vysvětlila cíl a účel mého rozhovoru. Snažila jsem se o vytvoření pozitivní atmosféry, aby se dotazovaní cítili dobře a nebáli se mluvit o svých pocitech a zážitcích. Upozornila jsem je na možnost kdykoliv v průběhu rozhovoru pokládat otázky.

Nejprve jsem si zaznamenala primární údaje o jednotlivých participantkách, které jsou podstatné pro popis výzkumného souboru do záznamového archu. Na začátku rozhovoru jsem nechala participantky volněji vyprávět o okolnostech, za kterých přijaly dítě do své péče. Následně jsem dle připravené struktury rozhovoru, již tvořila jednotlivá

témata otázek, volila v odlišném pořadí předem připravené otázky, které určovaly směr našeho rozhovoru a zároveň postihly všechna zvolená témata. Pokud jsem použila nějakou doplňující otázku, připojila jsem ji k příslušnému tématu otázek. Pro zaznamenávání rozhovoru jsem se souhlasem participantek použila diktafon, aby bylo možné zachytit všechna sdělená data a také pro jejich snazší, přesnější zaznamenávání. Nabídla jsem jim zaslání přepisu našeho rozhovoru, avšak participantky tuto možnost odmítly. Rozhovory byly uskutečněny během prosince 2017 a ledna 2018. Délka konverzace byla průměrně 86 minut dlouhá, nejkratší rozhovor trval 63 a nejdelší 97 minut. Při domlouvání rozhovorů jsem se v maximální možné míře snažila přizpůsobit se časově a místem participantkám. Dle předešlé dohody byla většina rozhovorů vzhledem k citlivosti tématu realizována v jejich domácnostech, aby se cítily uvolněně a příjemně. Jeden rozhovor byl uskutečněn v prostorách čajovny, abychom docílili soukromí a klidné atmosféry. Nahrané rozhovory jsem doslovně přepsala do textové podoby, abych mohla následně provést jejich rozbor.

3.2. Etika výzkumu

Před zahájením každého rozhovoru jsem si znovu u participantek ověřila, jestli souhlasí s rozhovorem i s nahráváním jeho obsahu na diktafon. Upozornila jsem je na možnost odmítnutí rozhovoru a nabídla ukončit rozhovor kdykoliv budou chtít a ujistila je, že nemusí odpovídat na otázky, které by jim byly nepříjemné. Tím, že jsem jednotlivá jména dotazovaných změnila a identifikační údaje budou vynechány, zaručíme anonymitu dotazovaných i jejich rodinných příslušníků.

3.3. Výzkumný soubor

Při vyhledávání vhodných pěstounů jsem oslovila doprovázející organizaci, kde jsem pracovala jako dobrovolník. Její pracovníci mi pomohli zprostředkovat kontakty na příbuzenské pěstouny, kteří měli zájem účastnit se mého výzkumu a splňovali požadovaná kritéria. Bylo osloveno deset pěstounů. Jejich účast byla dobrovolná. Doprovázející organizace mi předala telefonické kontakty na příbuzenské pěstouny a já jsem je následně kontaktovala. Při telefonickém rozhovoru jsem se představila a v krátkosti jsem jim vysvětlila záměr mého rozhovoru a jeho účel. Nabídla jsem jim možnost osobního setkání před samotným rozhovorem, abychom se blíže seznámili a nečinilo jim potíže mluvit o tak citlivém tématu s cizím člověkem, avšak tuto možnost

participantky nevyužily. Poté jsem si s nimi domluvila konkrétní termíny schůzek dle jejich možností a přání. Ze strany dvou příbuzenských pěstounů, kteří přislíbili spolupráci, došlo později k jejímu odmítnutí, a to z důvodu citlivého tématu rozhovoru. Výzkumný soubor se skládal z osmi dotazovaných, kteří byli vybráni metodou prostého záměrného výběru. Podle této metody jsou vyhledávání účastníci výzkumu, již splňují předem daná kritéria. Zájem mého výzkumu se soustředil na pěstouny, kteří pečují o děti svých příbuzných. Kritéria výzkumu byla tato: žena nebo muž, kteří mají v péči alespoň jedno dítě svého příbuzného (prarodiče, sourozenci, teta, strýc). Požadovaná délka péče byla jeden rok, aby pěstouni měli dostatečnou zkušenost s péčí o dítě, popř. o děti. Při rozboru jsem vycházela z přepisů osmi rozhovorů s příbuznými pěstouny.

Důvody pro umístění dětí do pěstounské péče byly rozmanité, od psychické diagnózy rodiče dítěte, drogové závislosti, nedostatečné péče až po úmrtí rodiče.

Průměrný věk příbuzných pěstounů činil 49,5 roků, nejmladšímu bylo 33 let a nejstaršímu 65 let. Ohledně dosaženého vzdělání uvedla jedna participantka základní vzdělání, 4 participantky označily střední vzdělání s výučním listem, 3 participantky pak střední vzdělání s maturitou. Co se týče zaměstnání, 2 participantky pracovaly, 3 byly nezaměstnané a 3 pobíraly důchod, z toho 1 invalidní důchod a 2 starobní důchod. Jedna participantka, která již byla ve starobním důchodu, a druhá, která pobírala invalidní důchod, zároveň také pracovaly. Polovina participantek žila v manželství, 2 vychovávaly děti se svým partnerem, 2 ženy byly rozvedené.

Celkem měly participantky v péči 13 dětí, ve čtyřech případech ženy pečovaly o 1 dítě, v dalších třech případech měly ženy svěřeny do péče 2 děti, jedna žena měla v péči 3 děti. Věk dětí činil průměrně 11,6 let, z toho nejnižší věk dětí byl 6 let a nejvyšší věk 17 let. Ve čtyřech rodinách se ženy staraly o svá vnoučata, z toho ve dvou případech o děti svých synů a ve zbylých dvou případech o děti dcer. Tři pěstounky byly tetami svěřených dětí a jedna pěstounka se starala o dceru svého zesnulého přítele.

Průměrná doba pěstounské péče byla 7,2 roků, v případě nejkratší péče to bylo 1,5 roku a nejdelší doba příbuzenské péče trvala 14 let.

Pro lepší přehlednost jsem do své práce zahrнула tabulku, kde jsou uvedeny základní údaje o komunikačních partnerech.

Tabulka 1: Primární údaje komunikačních partnerů

Respondent	Věk pěstouna	Pohlaví pěstouna	Vztah k dítěti	Pohlaví a věk dítěte	Počet roků trvání péče bez statutu pěstouna	Počet roků trvání pěstounské péče
Marie	51	žena	teta	dívka (10)	0	9
Dana	62	žena	babička	dívka (15)	0	14,5
Lucie	46	žena	babička	chlapec (8)	0	7
Petra	36	žena	teta	dívka (15), chlapec (10)	1	4
Mirka	54	žena	babička	dívka (14), chlapec (13)	0,5	12,5
Katka	33	žena	teta	chlapec (8)	0,5	4
Anna	65	žena	babička	chlapci (13 a 17)	0	1,5
Jitka	49	žena	teta	chlapec (8) dívky (6 a 9)	0	5

Zdroj: Vlastní výzkum

3.4. Analýza dat

Uskutečněný rozhovor jsem vždy následně přepsala a snažila se provést analýzu jeho obsahu ještě před termínem dalšího rozhovoru. Rozhovory jsem několikrát přečetla a zaznamenávala své postřehy a myšlenky, jednotlivým částem jsem přiřazovala kódy. Tímto postupem vystupovaly do popředí témata, která utvářela z jednotlivých kódů kategorie. Zajímala jsem se jak o souvislosti mezi jednotlivými případy, tak jsem si všímala i rozdílů mezi nimi. K analýze získaných dat jsem použila techniku vytváření trsů. Tímto postupem vytváříme skupiny na základě různých tvrzení, porovnáváme a seskupujeme jednotlivé pojmy (Miovský, 2006). Skupiny zahrnují útvary, které vykazují určitou analogii, úryvky, které mají specifický námět, mají shodné vlastnosti (Miovský, 2006). Na podkladě vzniklých primárních útvarů můžeme pak formovat obecnější kategorie (Miovský, 2006).

4 VÝSLEDKY

4.1. Přehled komunikačních partnerů

Paní Marie, stáří 51 let, je rozvedená, nyní žije s partnerem, který jí pomáhá s péčí. Stará se 9 let o dceru svého předešlého druha, který zemřel. Má dva syny, kteří jsou již dospělí. Na začátku péče synové studovali, bydleli na internátě a domů dojížděli o víkendech, nyní již s matkou nežijí ve společné domácnosti. Paní Marie bydlí na vesnici. V současné době nepracuje. Pobírá dávky pěstounské péče – odměnu pěstouna. Dívka dostává sirotčí důchod.

Paní Dana, stáří 62 roků, je vdaná, ale s manželem dlouhou dobu společně nežijí. Má dvě dospělé děti, dceru 40 let a syna 41 let. Do péče převzala vnučku Nelu ve věku čtyř měsíců a pečuje o ni sama. Má ji v péči 14,5 roků, je to dítě její dcery. Důvodem pro pěstounskou péči bylo psychické onemocnění matky dítěte a úmrtí jejího otce. Nyní paní Dana nepracuje, pobírá starobní důchod a odměnu pěstouna. Nela dostává sirotčí důchod.

Paní Lucie, stáří 46 let, se rozvedla, když její děti byly malé, s manželem se nestýká. V současné době žije s partnerem. Má dvě dcery ve věku 25 a 27 let. Do pěstounské péče převzala syna své starší dcery a v péči ho má 7 let. Na začátku pěstounské péče její mladší dcera studovala, bydlela na koleji a domů jezdila na víkendy. Důvodem svěřením dítěte do pěstounské péče byla nedostatečná péče o dítě ze strany rodičů dítěte, dluhy a s tím spojené neadekvátní bydlení. Paní Lucie je dlouhodobě nemocná, nepracuje a pobírá odměnu pěstouna, dávky státní sociální podpory a na vnuka Petra dostává dávky na úhrady potřeb dítěte.

Paní Petra, stáří 36 let, je vdaná. S manželem přijali do péče děti její sestřenice, chlapce Maxe, kterému je 10 let a dívku Kláru, které je 15 let. V péči je mají čtvrtým rokem. V průběhu pěstounské péče se paní Petře narodil syn David, kterému jsou tři roky. Hlavním důvodem pro svěřením dětí do pěstounské péče byl nezáměr jejich matky a nedostatečná péče o ně. Jejich otcové neprojevují o děti zájem. Paní Petra pracuje jako prodavačka, pobírá odměnu pěstouna a dávky na úhrady potřeb dítěte. Její manžel je také zaměstnán.

Paní Mirka, stáří 54 let, je vdaná. Podruhé se vdala v době, kdy již vychovávala svá vnoučata Janu (13 let) a Katku (14 let). Má tři dospělé děti. Dva syny ve věku 33 a 31 let a jednu 30letou dceru. Děti převzala do péče, když byly ještě malé. Jsou to děti jejího nejstaršího syna. Rodiče dětí se rozešli, jejich matka děti opustila, odjela do zahraničí a nechala děti u paní Mirky. Otec dětí neprojevil zájem se o ně starat. Nejdříve se o děti

starala paní Mirka, přičemž neměla vyřízené potřebné náležitosti, o svěřeni dítěte do péče požádala až později. Paní Mirka příležitostně pracuje. Pobírá odměnu pěstouna a děti dostávají dávky na úhrady potřeb dítěte.

Paní Katka, stáří 33 let, je vdaná, s manželem vlastní děti nemají. Po narození Adélky, o kterou matka nejevila zájem, si holčičku osvojili a později zažádali o svěřeni jejího bratra Lukáška do pěstounské péče. Jsou to děti manželova bratra. Oba rodiče děti požívali alkohol, otec dětí hrál automaty. Později se rodiče rozešli. Matka neměla vhodné bydlení a o syna se dostatečně nestarala a často ho na delší dobu odkládala k paní Katce a jejímu manželovi. Paní Katka je v současné době nezaměstnaná. Manžel pracuje jako řidič. Pobírají dávky odměnu pěstouna a příspěvek na potřeby dítěte.

Paní Anna, stáří 65 let, je vdaná. Má dvě dospělé děti, dceru a syna. Do péče dostala děti svého syna, dva chlapce, Dana (17 let) a Jirku (13let). Dana má v pěstounské péči a Jirkovi dělá opatrovníka. Matka dětí se s otcem rozvedla. Měla dluhy a neustále se stěhovala, někdy neměla dostatek peněz na základní potřeby. Děti nechtěly zůstat s matkou kvůli nevyhovujícím bytovým i životním podmínkám. U otce bydlet nemohly, příčinou byly rozpory s nevlastní matkou a druhým důvodem byl malý byt. Paní Anna je ve starobním důchodu a občas si přivydělává. Pobírá dávky odměnu pěstouna a příspěvek na potřeby dítěte.

Paní Jitka, stáří 49 let, je rozvedená. Žila s přítelem, ale ten ji v průběhu péče opustil. Má dvě dospělé děti, dceru a syna. V péči má společně s přítelem dvě dívky ve věku 9 a 6 let a osmiletého chlapce. Jsou to děti přítelovy neteře. Důvodem odebrání dětí a jejich umístění do příbuzenské pěstounské péče byla drogová závislost matky a neuspokojivá péče o děti. Paní Jitka je v částečném invalidním důchodu, současně podniká v pohostinství a pracuje na částečný úvazek jako pomocná síla v jídelně. Na děti dostává příspěvek na potřeby dítěte a za péči o děti dávku odměna pěstouna.

4.2. Výskyt a popis identifikovaných kategorií

Pro účely zpracování dat byly na základě analýzy uskutečněných rozhovorů s příbuzenskými pěstounkami stanoveny pomocí kódování kategorie, které byly následně trsovány. V rámci jejich popisu jsou v textu citovány úryvky provedených rozhovorů, které se vztahují k dané kategorii. Některé z participantek sdělily více variant odpovědí, některé ale nesdělily žádnou variantu.

Tabulka 2: Trs 1 - Faktory svěřeni dítěte do péče příbuzných

		Marie	Dana	Lucie	Petra	Mirka	Katka	Anna	Jitka
Rizikové události	Nezajištění bydlení a jeho fluktuace			X	X		X	X	
	Opuštění dítěte rodičem					X			
	Rozchod rodičů					X	X		
	Úmrtí rodiče	X	X						
	Onemocnění rodiče		X						
Nevhodný způsob života	Závislosti (drogy, alkohol, automaty)			X	X		X		X
	Nedostatek financí, dluhy				X		X	X	X
	Trestná činnost						X		
	Nezajištění potřeb dítěte			X	X		X		X
	Nezájem ze strany rodičů			X	X	X	X		X

Zdroj: Vlastní výzkum

Zajímaly mne faktory, které měly podstatný vliv na to, že dítě nemohlo vyrůstat u svých rodičů a bylo svěřeno do pěstounské péče svých příbuzných. Výsledky vyplývají z názorů osmi příbuzenských pěstounek a jejich pohledu na věc. Důvody pro svěřeni dítěte do pěstounské péče byly rozmanité, od úmrtí rodiče, dlouhodobého onemocnění, nezájmu až po trestnou činnost. Zaznamenané faktory jsem rozdělila do dvou podskupin. První oblast tvořily rizikové události, které měly negativní dopad na život dětí. Mezi tyto události patřilo nezajištění vhodného bydlení nebo jeho časté střídání, rozchod rodičů, opuštění dítěte rodičem, úmrtí rodiče dítěte a dlouhodobé onemocnění rodiče dítěte.

V polovině případů rodiče nebyli schopni zajistit vhodné bydlení pro rodinu. Důvodem ztráty bydlení bylo neplacení nájemného, nevhodné chování v bytě, poškození zařízení bytu a neshody s majitelem bytu. Docházelo tedy k častému střídání bydliště.

(Lucie) „*Dcera s přítelem změnili asi osmkrát bydliště. Neplatili nájem. Vždy ten byt vybydleli a odstěhovali se zase jinam*“.

(Petra) „*Jejich matka měla nějaké finanční problémy, majitel jí neprodloužil smlouvu. Přišla o bydlení a neměli kde bydlet*.“

(Katka) „Pohádala se s rodiči a odstěhovali se od nich, bydleli pak na ubytovně s více lidmi. Tak jsme jim nabídli, aby kluka nechali tady, že je to pro něj vhodnější prostředí. Zase se udobřili a chvílku bydlela tady nedaleko a pak se zase přestěhovali. Když se se švagrem rozešli, odstěhovala se na druhý konec republiky.“

(Anna) „Protože ona se pořád stěhovala. Nechci pomlouvat, ale ona neplatila nájem a pak je majitel vyhodil. Bydlela po kamarádkách a kluci neměli kam jít.“

Paní Mirka a Katka zmínily vzájemné neshody, hádky a bouřlivý rozchod rodičů dítěte.

(Mirka) „Neustále se hádali a křičeli, trvalo to už dlouho. A pak se s ní rozešel můj syn, našel si jinou ženskou a odstěhoval se za ní. Z obou stran to bylo takový, že se rozešli a chytli se hned někoho jiného.“

(Katka) „Pořád se dohadovali, ječeli na sebe. Myslela jsem, že se to nějak urovná, když čekala to další dítě, ale ona ho nechtěla a s manželem se rozešli.“

V rodině jedné participantky došlo k opuštění dětí rodiči.

(Mirka) „Její matka odjela do Německa vydělávat, tak jsem si nejdřív vzala dovolenou. Jenže takhle to pokračovalo furt až mi řekla, že je nechce, že má svůj život, ať se postarám.“

U paní Marie a Dany bylo příčinou svěřením dítěte do pěstounské péče úmrtí rodiče dítěte.

(Marie) „Její otec byl dlouho nemocný, pak už se nemohl postarat, po pěti letech zemřel v hospicu.“

(Dana) „Natálčin otec zemřel a matka byla psychicky nemocná, co jsme měli dělat.“

Špatný zdravotní stav rodiče byl zmíněn paní Danou. Otec zemřel a matka trpěla duševní chorobou, její stav se v těhotenství zhoršil a po narození dcery se nelepšil. Z důvodu nemoci nebyla schopna se o dceru postarat.

(Dana) „Její těhotenství bylo problémové, nemohla brát léky a ta medikace byla jen tak udržovací. A pak ty problémy byly větší, trpěla laktační psychózou. Bylo to komplikovaný tou její nemocí, a tak jí hospitalizovali na psychiatrii. Když jsme byli za ní, ležela tam, byla pod práškama a vypadala jako ochrnutá, bylo to strašný.“

Do oblasti nevhodného způsobu života rodičů spadaly i různé typy závislostí. Jednalo se především o drogovou závislost, požívání alkoholu či závislost na automatech.

(Jitka) „Ona fetovala, byla na drogách, jela na perníku. Zajímalo ji, jak sežene drogu, a ne ty děti, ten byt byl hroznej, jak tam mohli žít. Už to řešila sociálka a chtěli jí

je odebrat. I rodiče ji odřízli a přestali jí pomáhat, měli už v péči děti od syna, protože její švagrová jela také na drogách.“

Závislost na automatech a následně s tím spojenou trestnou činností jako důvod umístění dítěte k příbuzným uvedla jedna z pěstounek.

(Katka) *„Jeho otec hrál bedny, když měl peníze, naházel je radši do automatů. Už byl tak závislý na tom hraní, že když neměl peníze, tak něco čórnul a zase to tam naházel, tak ho zavřeli do vězení“.*

V rodině paní Lucie a Katky patřilo mezi jeden z hlavních důvodů, proč dítě muselo být z rodiny biologických rodičů odebráno, také požívání alkoholu.

(Lucie) *„Nestarali se ani jeden. Jen tak si pokuřovali a popíjeli. Dokonce kouřili u toho malýho. Bylo to tam, jak v nějaký hospodě, všude samý flašky od piva.“*

(Katka) *„My že jim pomůžeme, ale oni, že se budou starat. Když jsem říkala, že kluk něco potřebuje, nic nekoupili, místo toho šli radši do hospody, kde to propili a utratili za cigarety.“*

Dalším zmiňovaným faktorem, který spadl do oblasti nevhodného způsobu života, byl nedostatek financí a následné zadlužení rodiny. Příčinou bylo nevhodné hospodaření s penězi, kupování nepotřebných věcí.

(Petra) *„Neměli peníze, ona všechno utratila první den, co dostala dávky. Nakoupila, to jo, ale hlavně pití, cigarety a pak hostila své bratry, jestli budou mít její děti co jíst, ji nezajímalo.“*

(Katka) *„Rodiče za ni zase zaplatili dluhy za nájem, za školku a ona si bezstarostně užívala.“*

(Anna) *„Moje snacha neudržela peníze, ani třeba na jídlo nebo na elektriku. Ona si žila a nemyslela na zítřek co bude. Odstrihli jim elektriku a byli tam po tmě, nemohli si ani uvařit. Hlavně že měli značkový hadry a podobný blbosti.“*

(Jitka) *„Někdy neměla ani peníze na jídlo pro ty děti. Hlavně, že měla na drogy.“*

Velmi rozšířené bylo zanedbávání dítěte rodiči. Projevy zanedbávání byly různorodé. Někteří rodiče nezajistili dětem základní potřeby jako jídlo, dostatečnou hygienu, zanedbávali péči o jejich zdraví, děti neměly vhodné oblečení, neměly místo na spaní.

(Lucie) *„Dělali jenom to nutný, co bylo na přežití pro toho malýho. Ona nechodila k pediatrovi, ani k ortopedovi, věděla jsem, že to není dobrý. Nenechala ho ani očkovat. Když jsem ho viděla, byl zanedbanej, měl vyřvanej pupík, byl opruzenej. To prostředí hrozný, samý hovno od psa, špína, smrad, všechno.“*

(Petra) „*To bylo hrozný, jak ty děti žily. Někdy neměly vůbec co jíst, někdy jim nechala třeba jen chleba. Musely si samy uvařit z toho, co doma našly. Ta starší se musela postarat o toho malýho. Spaly na zemi.*“

(Katka) „*Její přítel volal jejímu bývalému manželovi, že kluk nemá co jíst, ať přiveze peníze a jídlo, že kluk týden nejedl. Zavolali jsme na OSPOD, a když tam dorazili a viděli to, tak kluka hned odvezli. Neměl pořádný oblečení, byl hladovej, spal na nějakým prkně.*“

(Jitka) „*Ty děti neměly pořádný oblečení, byly špinavé a zanedbané....*“

Velmi často byl uveden nezáměr ze strany rodičů o své děti. Mnohdy je nechávali doma samotné bez dozoru i po několik týdnů, někteří rodiče zanechávali své děti u svých příbuzných s tím, že je to jen dočasné, ale pobyt dítěte se nakonec prodloužil i na několik měsíců. V polovině uvedených případů otcové dětí nejevili zájem o své děti již od narození.

(Petra) „*Jejich matka třeba na čtrnáct dnů zmizela a ony se musely o sebe postarat samy. Když se vrátila, třeba tři dny prospala, co dělají děti ji vůbec nezajímalo. A jejich otec o ně nejevil vůbec zájem. Ty děti vlastně vyrůstaly samy.*“

(Mirka) „*Snacha se chtěla pomstít synovi, že se s ní rozešel. Řekla, že má svůj vlastní život, ať si děti nechám, že je nechce. A syn se taky starat nechtěl, odjel za tou svou novou ženskou. Nikdo ty děti nechtěl, protože by jim překážely.*“

(Katka) „*Ona se o něj moc nestarala. Nechala ho tu na týden, a nakonec z toho byl měsíc. Nebylo to poprvé. Tak jsme to začali řešit přes OSPOD.*“

(Jitka) „*Jejich máma sem děti přivezla, že si musí něco zařídit a že si pak pro ně přijede. Z těch pár dnů byl tejdén, pak měsíc, tři. Ty děti si za tu dobu oblíbíte, to jinak nejde.*“

Tabulka 3: Trs2 – Pocity příbuzných pěstounek při přijetí dítěte do péče

	Marie	Dana	Lucie	Petra	Mirka	Katka	Anna	Jitka
Nutnost náhlého rozhodnutí o péči	X		X	X				
Ambivalentní pocity při rozhodování o péči		X		X	X			X
Pocity viny z výchovného selhání		X	X				X	
Předpoklad péče jako krátkodobého řešení		X	X					
Péče o dítě bez statutu pěstouna				X	X			X

Zdroj: Vlastní výzkum

Další hlavní identifikovanou kategorií byla doba rozhodování příbuzného o přijetí dítěte do péče. Někteří příbuzenští pěstouni museli udělat rozhodnutí o péči pod tlakem okolností v krátkém časovém úseku.

(Marie) „*Vyplývalo to ze situace. Její otec zemřel. Musela jsem se rozhodnout co dál. Bylo to rychlé rozhodnutí z hodiny na hodinu. Neměla jsem čas o tom přemýšlet.*“

(Lucie) „*Jak se dostal OSPOD do toho bytu a viděli ten stav, hned mi zavolala sociální pracovnice a řekla mi, že se musím do druhého dne rozhodnout, zda si vezmu vnuka k sobě nebo že ho umístí do dětského domova.*“

(Petra) „*Ty děti přišly za mnou samy a řekly mi, co jim hrozí, že nemají kde bydlet. To rozhodnutí jsem musela udělat ze dne na den, když se ty děti objevily ve dveřích s tím, že nemají kam jít.*“

Ve většině případů docházelo k vývoji situace v rodině postupně a příbuzní měli prostor nad daným stavem přemýšlet a zvážit své rozhodnutí.

(Dana) „*Lékaři dceru nepropustili, byla stále hospitalizovaná a čekalo se, až se její stav zlepší, ale ten se nelepšil. Její rozhodnutí vzhledem k té nemoci nemělo žádnou váhu. Tak se to posouvalo o tři měsíce a nevypadalo to, že by se v nejbližší době situace změnila,*

a tak soud dospěl k rozhodnutí, že je v zájmu dítěte, aby se Nelinka co nejdříve dostala do rodiny.“

Přijetí dítěte do péče brali příbuzní jako jediné možné řešení v polovině případů a nepřemýšleli nad tím, jaké důsledky může péče o dítě přinést. Shodně odmítali umístění dítěte do cizí rodiny nebo ústavní péči. Z toho jedna participantka zmínila vlastní negativní zkušenost s ústavní péčí. Všichni zdůrazňovali význam rodinných vztahů.

(Marie) *„To rozhodnutí bylo spontánní, nepřišlo mi nijak na rozum přemýšlet o tom, to dítě jsem znala a starala se o něj už dřív. Nebyla žádná jiná varianta, která by přicházela v úvahu. Přece bych ji někam nedala, to bych jí nemohla udělat.“*

(Lucie) *„Volala jsem příteli, co se stalo a on řekl: „To je snad samozřejmý, že ho v tom přece nenecháme.“ Reagoval úplně perfektně. Na dálku mne podpořil, že Pěťa zůstane nás. Stejně jsem byla rozhodnutá, že si ho vezmu, i kdyby s tím přítel nesouhlasil.“*

(Katka) *„Přišla jsem za manželem s hotovou věcí. Jsou to sourozenci, nemůžou vyrůstat odděleně. Je to manželovo krev, jeho rodina. Ani pět minut jsme neuvažovali, že by šel do ústavu. To v žádném případě, propadla bych se hanbou.“*

(Mirka) *„Hlavním důvodem bylo to, že jsem sama vyrůstala v dětském domově a nikdy bych nedovolila, aby moje vnoučata byly v dětském domově, mám špatný zkušenosti.“*

V ostatních případech příbuzní souhlasili s přijetím dítěte do péče, ale při jejich rozhodování, zda dítě vzít do péče či nikoliv, se objevovaly ambivalentní pocity. Měli obavy z pozdější možné ztráty dítěte, někteří pěstouni se obávali zásahů rodičů do péče či problematického chování dětí.

(Dana) *„Přišla za mnou sociální pracovnice a ptala se mi, jestli se budu starat o Nelinku nebo zůstane v kojeneckém ústavu, bylo to plně ironie a mně se podlomila kolena. Já jsem se bála za ní jet a přilnout k ní. Kamarádka se mnou pak jela do toho kojeneckého ústavu podívat se na ni. Říkala: Nemůžeš ji tady nechat, když si ji nevezmeš, vezmu si ji já.“ To jsou takový řeči, ale moc mi to pomohlo. Byla tak bezbranná, nemohla jsem ji tam nechat.“*

(Petra) *„Manžel chvíli váhal. Nemohli bychom to těm dětem udělat. On neváhal v tom, že bychom se měli starat, ale bál se toho, že si na ty děti zvykne a pak nám je někdo vezme.“*

(Jitka) *„Já jsem do toho nechtěla jít, protože jsem se bála, že jejich matka bude dělat zle a bude nám do toho zasahovat. A taky už nejsem nejmladší. Ale já jsem si ty děti oblíbila za tu dobu, co tu byly, a tak mně přítel překecal.“*

Některé participantky, které byly babičkami přijatých dětí, zmínily v rozhovoru pocity viny. Přemýšlely nad tím, kde se stala chyba, že se jejich potomek nedokázal postarat o vlastní dítě.

(Dana) „Ze začátku jsem měla pocity viny. Hledala jsem důvod, proč k tomu došlo. Ale už je nemám, teď už ne. Dcera tady s námi bydlela dva a půl roku, pomáhala jsem jí, jak jsem mohla, pak se zamilovala a odešla. Já jsem se snažila, aby tam to pouto matka – dcera bylo, dělala jsem všechno pro to, aby se o ni dokázala postarat.“

(Lucie) „Dávala jsem si to za vinu, první čtyři roky jsem s tím měla hrozný problém. Měla jsem to v sobě, co jsem mohla udělat líp, kde byla ta chyba, že byla taková, že se nechce starat a že se k němu špatně chová. Díky dalším pěstounům a přednáškám jsem se přestala obviňovat. Ostatní pěstouni mají podobné zkušenosti, řeknou vám, že to není vaše chyba.“

(Anna) „Stavěli jsme barák, bydleli jsme u tchýně a na děti nebyl tolik čas. Myslím na to často, jestli tam jsem neudělala chybu u svého syna.“

Péče o dítě jako dočasné řešení se objevila pouze u několika rodin. Participantky šly do péče s vidinou toho, že to bude pouze dočasné východisko po dobu, po kterou se rodiče nemohou postarat o své dítě. Jedna participantka očekávala, že se zdravotní stav dcery natolik zlepší, že se bude moci sama o dítě postarat. Druhá participantka doufala, že si její dcera urovná osobní záležitosti, zajistí si bydlení a bude mít zájem dítě získat zpět.

(Dana) „Šla jsem do toho rozhodnutí s tím, že se stav mojí dcery zlepší natolik a že se bude moci o Nelinku postarat. Spousta lidí s touto diagnózou děti vychovávají, to mi bylo řečeno od lékařů. Nepočítala jsem s tím, že to bude trvat tak dlouho.“

(Lucie) „Počítala jsem s tím, že se moje dcera zvedne a dá se dohromady kvůli Pétovi. Myslela jsem, že přijede, vezme si malýho ven, bude se mu věnovat. Ale nic takového se nestalo.“

Některé participantky uvedly, že pečovaly o dítě, aniž by podaly žádost o pěstounskou péči nebo měly nejdříve statut pečující osoby a až později se staly pěstounkami.

(Petra) „Já jsem měla ty děti doma vlastně dva roky a až pak jsem zažádala o pěstounské dávky. Protože k nám přibýlo miminko a nebyli jsme na tom finančně moc dobře. A potřebovala jsem to mít vyřízené kvůli doktorům a škole. Trvalo to delší dobu, protože jejich matka nebyla k sehnání, ale nakonec souhlasila, abych se stala pěstounkou.“

(Mirka) „Děti v té době byly malinký, měla jsem co dělat. Starala jsem se o ně a nebyla jsem pěstounkou. Myslela jsem si, že se to změní, že rodiče budou mít zájem, ale neměli. Musela jsem platit poplatky a nevycházela jsem s penězi, a tak mi vedoucí azylového domu pomohla zažádat o pěstounskou péči.“

Tabulka 4: Trs 3 - Proměny v širších osobních vztazích a vztazích v rodině

	Marie	Dana	Lucie	Petra	Mirka	Katka	Anna	Jitka
Přínos péče ve vztazích mezi partnery			X	X		X		
Narušení vztahů a omezení kontaktů s přáteli		X	X	X				
Problémové vztahy s rodičem dítěte a kontakt s ním		X	X	X				X
Pozitivní vztah s dětmi pěstounů a dopad péče na ně	X	X	X	X		X		

Zdroj: Vlastní výzkum

Z rozhovorů s participantkami vyplynulo, že u některých pěstounek byla péče přínosem ve vztazích s partnerem. S příchodem dítěte měli oba partneři pocit vytvoření skutečné rodiny a větší smysluplnosti svého života.

(Lucie) „Přítel neměl děti a já jsem měla najednou Péťu. Byla to změna. Ale on se začal báječně starat. Víc nás to stmelilo dohromady a jsme teď rodina. Nepočítala jsem s tím, můj přítel je mladší a já mu nevěřila, že s námi zůstane.“

Paní Petra a paní Katka uvedly, že příchod dítěte do rodiny pomohl partnerům dospět, převzali větší zodpovědnost a věnovali se rodinnému životu a děti se staly středem jejich života.

(Petra) „My jsme dlouhou dobu nemohli mít děti a najednou tu byly ty děti, co jsme si moc přáli a hned tři najednou. Jsme máma a táta. Udělalo to z nás rodinu. Jsme prostě dospělí. Než jsme měli ty děti, byli jsme mladí a rozlitaní.“

(Katka) „*Předtím byl manžel víc společenskej, víc jsme vyráželi ven. Přišly děti a nastal obrat v jeho životě. Prostě stal se z něho táta, kterému hrozně záleží na jeho dětech. Jsme teď opravdová rodina, to jsme si přáli. Dalo to našemu životu větší smysl.*“

Naopak paní Anně a Jitce příchod dítěte negativně ovlivnil jejich partnerský život. Paní Anna popsala neustálé neshody a hádky s manželem kvůli péči o vnoučata. I když ji v rozhodnutí o péči manžel podpořil, později nezvládal přítomnost dospívajících dětí a důvodem každodenních hádek byly i drobné maličkosti. Jeho manželka situaci zachraňovala a snažila se o urovnání sporů, což ji stálo mnoho sil. Vyjádřila obavy z možného rozvodu.

(Anna) „*Bylo to jiný, když sem jezdili jenom na víkend. Ted' si na ně zased a já to zachraňuju. Lítám mezi nimi a dělám nárazník. Jenže jsem z toho vyčerpaná, už nemůžu. V tomhle dusnu se nedá žít. Chtěla jsem, aby si o tom promluvil se sociální pracovníci, ale to radši zmizí. Dřív by se rozkrájel pro druhý, ale teď je hroznej morous. Chci mít doma klid, ale vyhovět oběma stranám nejde. Snad se nerozvedeme.*“

Paní Jitka uvedla, že kvůli intenzivní starostlivosti o děti došlo k vzájemnému odcizení partnerů. Její přítel propadl alkoholu, byl žárlivý a následně došlo k rozchodu partnerů. Paní Jitka se pak dlouhou dobu obviňovala ze zapříčinění vzniklé situace.

(Jitka) „*Děti byly hodně malý a všechno se točilo okolo nich, do toho jsem byla nemocná, já najednou na něj neměla čas a on to snášel hodně špatně. I když ty děti chtěl, neuměl si představit, co ta péče obnáší. Byl žárlivý, začal pít a já jsem to nedávala. A tak jsme se rozešli. I když mne to nejdřív hrozně mrzelo a obviňovala jsem se z toho, co se stalo, ale později jsem si uvědomila, že se mi vlastně ulevilo a je mi takhle dobře.*“

Paní Dana zůstala bez partnera. Poukázala na nedostatek volného času nutného k navázání a vytvoření nového vztahu. Také na to, že s příchodem dítěte měla jiné zájmy než její vrstevníci. Postupem času byla vnučka sice větší a participantka měla více volného času pro sebe, ale neměla již dostatečné sebevědomí a chuť k navázání nového vztahu.

(Dana) „*Zůstala jsem bez partnera. Tam není prostor, na prvním místě je to dítě, to prostě nelze. Nejsem ještě tak stará, ale když se ti lidi v určitým věku seznámí, ještě ty lidi pracujou a potřebujou ty víkendy trávit spolu a s malým dítětem to nejde. Člověk je relativně mladej, má vyřešenou minulost, ale ten druhý má vlastní život. Ted' už je Nela velká, ale já starší, mám už ráda své pohodlí, rituály a teď už tam to sebevědomí není.*“

Paní Marie a Mirka si během doby, kdy mají dítě ve své péči, našly nového partnera. V rozhovorech uvedly, že péče o dítě nijak neovlivňuje jejich partnerský život. Při výběru

partnera však kladly důraz na to, že jejich budoucí partner musí mít rád nejen je, ale i jejich děti.

(Mirka) „*Dlouhou dobu jsem byla s dětmi sama. Asi před pěti lety jsem se vdala. Děti byly na prvním místě, to je samozřejmý. Já bych nechtěla chlapa, kterej by nechtěl moje děti, to by letěl.*“

(Marie) „*Ted' žiju s přítelem, je vdovec. Vyhovuje nám to. On není sám, má rád Péťu i mně. Pomáhá mi s její výchovou, učí se s ní. Myslím, že mezi námi se nic nezměnilo.*“

Z odpovědí pěstounek je patrné, že u několika z nich došlo k narušení vztahů s přáteli a k omezení kontaktů s nimi. Příčinou byly rozdílné zájmy, chyběla společná témata rozhovorů a nebyl dostatek volného času k společným návštěvám z důvodu péče o děti.

(Dana) „*Samozřejmě ty přátele máte, ale už to není jako dřív, všechno se přesouvá jen na svátky a narozeniny, protože ty témata už nejsou společný. Oni mají odrostlé děti, užívají si a vy máte doma malé dítě a musíte se mu věnovat.*“

Paní Lucie si našla nové přátele mezi maminkami kamarádů a spolužáků jejího vnuka, se kterými našla společná témata.

(Lucie) „*Přátelé i bývalé kolegy jsem úplně odsunula. Nebyl čas, měla jsem problémy s malým. Všechno to nějak vymizelo. Ted' mám spíš kamarádky spíš maminky z Péťovo okolí, z hřiště, s těmi si mám co říct. Z dřívějšíka mám jen jednu kamarádku, ale setkáváme se jen málo. Tam jediný ty vazby zůstaly.*“

(Petra) „*To mně taky dost mrzelo, že jsem musela omezit ty kamarády, na ně už nebyl čas. Už jsme si neměli co říct. Oni byli bez závazků, chodili si ven a my jsme byli s dětma. Vzali jsme to tak, jak to je a nějak jsme to neřešili.*“

Společenské kontakty s přáteli a kolegy zůstaly zachovány u většiny participantek, i když se staraly o malé děti. Paní Anna a Jitka se setkávají se svými kamarádkami, jejich společným tématem jsou jejich vnoučata. Pro paní Jitku je důležité, že se může se svými problémy někomu svěřit.

(Anna) „*Kamarády tu mám. Zajdou třeba na kafe, popovídáme. Mají taky vnoučata, tak o těch dětech mluvíme, o svých problémech. Řekneme to jedna druhý a víme stejně, že je to na prd. Ale mám to alespoň komu říct, a to mi pomáhá.*“

(Marie) „*Co tady mám kamarádky v mém věku, mají taky vnoučata, tak se máme stále o čem bavit, je to jen s tím rozdílem, že oni je vrátí rodičům. Nevidím v tom žádný problém, ani mně to nijak neomezuje.*“

Paní Mirka je introvert a neměla potřebu udržovat širší přátelské vztahy.

(Mirka) „*Děti mne nijak neomezovaly. Jsem spíš takovej samotář. Kamarádky tady žádný nemám, jen jednu a ta je v Německu a s tou se jednou za čas sejdeme.*“

Pro paní Katku s jejím manželem přijetí dítěte znamenalo více zapadnout mezi své vrstevníky, kteří již měli své děti.

(Katka) „*Kamarády máme stejný jako dřív. Mají taky děti. Jen my jsme je neměli, a to nás dost odlišovalo. Když někam jdeme, bereme je všude s sebou, jsme přeci rodina.*“

Paní Jitka necítí nedostatek společenských kontaktů, naopak by někdy uvítala trošku samoty.

(Jitka) „*Kamarádů tady mám dost, když něco potřebuju, přijdou a pomůžou mi. Jsou to většinou lidi, kteří ke mně chodí do mé hospůdky. Občas za mnou přijedou kamarádky z vedlejší vsi, autem je to kousek. Taky se setkávám s lidma, když vydávám obědy. Někdy jsem ráda, že si od lidí odpočinu a užívám si trošku klidu.*“

Dalším citlivým tématem vystupujícím do popředí byly problémové vztahy s rodiči dítěte, které byly společným prvkem u poloviny participantek. Hlavní příčinou problematických vztahů s biologickými rodiči dítěte bylo především zasahování rodičů do výchovy dítěte.

(Petra) „*Jejich máma jim dává špatný příklad. Nechce jejich dobro, chce je mít na svý straně. Nechává holku kouřit, tahá ji za klukama, kteří by ji naučili jen špatný věci. Řekla jsem jí to přímo, že ať mi do výchovy nemluví. Nenechám si od ní všechno snažení zkazit. Ať si nemyslí, když je porodila, že může všechno. Řekla jsem jí: „Dokud se nebudeš starat, nejsi nic.“*“

(Jitka) „*Matka dětí se snaží zasahovat do péče, říká že, jsem na ně přísná, ona jim všechno dovolí, nějaký pravidla jsou jí jedno. Když jsou u ní, vrátí se úplně rozhozený. Pak je dávám měsíc dohromady. Neposlouchají, neplní si svoje povinnosti, omlouvají. Řekla jsem jí to a ona, že jsem na ně moc přísná.*“

Paní Dana uvedla, že její dcera je labilní, nečekaně se objeví, ztropí vždy nějakou scénu a je obtížné se s ní domluvit. Je pro ni problematické chápat dceru a zároveň hájit zájmy dítěte.

(Dana) „*V poslední době se dcera rozhodla, že bude matka a má připomínky ke všemu. Nikdy ji nevychovala, nic o ní neví. Když jí něco řeknete, hned ji to psychicky rozhodí. Vždy se nečekaně objeví a udělá zase scénu. I Vánoce nemáme rádi, máme špatný vzpomínky, moje dcera se vždy zastaví a udělá skandál. Snažím se ji pochopit, ale je to těžký. Každý si hájí to svoje. Chcete pomoci vnučce, tak dceři, chcete udělat správně, ale*“

obojí to nelze. Jsou tam city na všech stranách. Ten kompromis je těžce uchopitelný, aby fungoval delší dobu a špatně se hledá.“

Paní Lucie popisuje nepravdělný kontakt s dcerou a také to, jak se s ní dostávala do rozporu proto, že neplní vzájemné dohody, obviňuje dceru, že její jednání má negativní vliv na syna.

(Lucie) *„Dcera naslibovala hory doly a nikdy nic nedodržela ani se neukázala. Třeba na jeho narozeniny, on se těšil a ona zase nepřišla. Někdy si ho vzala a pak ho najednou úplně odstříhla. Snažila jsem se hlavně kvůli Péťovi, aby měl mámu. Vadilo mi to její chování hlavně kvůli tomu klukovi, ten se pak trápil a byl z toho úplně rozhozený. Je sobecká, ona nemá ten mateřský cit. Myslela jsem, že mně nemůže už ničím horším překvapit, než se stalo a vždy se něco objeví. Nadělala si další děti a pak se o ně stejně nestarala. Teď už v kontaktu nejsme. Ona ví, že neschvaluju to, co dělá.*“

V ostatních případech rodiče dítěte do péče příbuzných nezasahují nebo nejsou ve vzájemném kontaktu.

(Mirka) *„Oni mi do péče nezasahují, jim je to jedno. Jejich táta bydlí tady vedle, děti znají svého tátu, ale že by šly k němu pro radu to ne. Nemají k němu vztah a s mámou se nestýkají ani dřív ne.*“

(Katka) *„Jeho táta je teď zavřenej, nemluví nám do výchovy, je rád, že se o kluka staráme. Tak nějak se zajímá, i když je v tom vězení, zavolá, napíše mu. A matka se ani jednou neozvala. I když má s dohledem dovolený styk s dítětem, nezajímá se.*“

(Anna) *„Jejich rodiče mi neříkají, jak to mám dělat, hlavně, že se o ně starám. Za mámou kluci jezdí jednou za měsíc, nedají na ní dopustit, pořád jí omlouvají a za tátou chodí, když má čas, taky na návštěvu, to je v pohodě.*“

(Jitka) *„Její matka nemá příležitost mluvit mi do toho. Ze začátku se s ní setkala asi čtyřikrát za účasti sociální pracovníce, ale pak ji Peťa odmítla, neviděla žádný posun a smysl, chtěla si hrát radši se svými spolužáky. Její matka se už neozvala.*“

Za zmínku stojí vztah přijatých dětí s vlastními dětmi pěstounů, pozitivní přístup byl zaznamenán ve většině případů. Paní Marie a Lucie uvedly, že jejich děti studovaly a bydlely doma jen o víkendech. I přes větší věkový rozdíl vůči přijatému dítěti měly spolu děti pěkné vztahy.

(Marie) *„Na začátku PP kluci bydleli ještě s námi, ale jen o víkendech, protože studovali a přes týden byli na internátě. Takže s námi toho času tolik netrávili, aby jim malý dítě překáželo. Brali ji jako mladší ségru. Neměli s tím problém, mají hezký vztah. Brzy odešli z domu a nyní bydlí v zahraničí.*“

(Lucie) „*Ona ho má moc ráda, vycházejí spolu. On ji bere spíš jako ségru, ale ona mu zdůrazňuje, že je jeho teta. Péťa je pro ni dostatečná antikoncepce. Moje dcera studovala. Naštěstí byla na koleji a doma byla jen o víkendech. Tady neměla moc klidu na učení. Nejdřív malej často plakal, měl noční můry, později za ní pořád lez a nedal jí pokoj.*“

Paní Petra a Katka viděly přínos ve vztazích mezi dětmi hlavně v tom, že jejich děti mají sourozence a nevyrůstají jako jedináčci.

(Petra) „*Ke všem dětem se snažim chovat stejně, nedělat mezi nimi rozdíly. Jsem ráda, že náš syn má sourozence. Chtěla jsem vždy víc dětí. I oni se k sobě chovají jako sourozenci. Mají se rádi, hrajou si společně, i když je tam věkový rozdíl. Nijak se neomezujou. Rozdíl je jen v tom oslovení, že jeden mi říká mami a pro ně jsem teta.*“

(Katka) „*Jsem ráda, že je můžeme vychovávat společně. Bylo by to hrozné, kdyby musel vyrůstat každý zvlášť, vždyť jsou to sourozenci. Nemůžou jeden bez druhého udělat ránu. Lukášek je trošku divočejší kvůli tomu ADHD, někdy Klárku trošku vyrušuje, jinak je v pohodě.*“

(Dana) „*Když ty mladí nemají vlastní rodinu, tak to moc nechápou, mají vlastní zájmy. Najednou tu byla Natálka a syn s přítelkyní za ní chodili, měli to jako přípravu na své vlastní děti. A když je měli, všechny si pak hrály společně.*“

V ostatních případech měly participantky děti již dospělé, které měly vlastní rodiny a péče o přijaté děti nijak nezasahovala do jejich života.

Tabulka 5: Trs 4 -Základní charakteristiky péče o dítě

	Marie	Dana	Lucie	Petra	Mirka	Katka	Anna	Jitka
Výrazné změny v životě pěstouna		X	X	X	X	X		X
Péče o dítě jako zdroj životní síly	X	X			X			X
Pěstounka v roli matky	X		X	X		X		
Obtížné okamžiky v průběhu péče			X		X	X	X	X
Negativní dopady péče	X	X	X		X			X
Obavy z budoucnosti - aby děti nešly ve stopách svých rodičů			X	X	X	X		X

Zdroj: Vlastní výzkum

Velmi významně se pěstounkám změnil život, když přijaly dítě do péče. Tato změna byla zaznamenána ve většině případů. Paní Dana a Mirka se musely vzdát svého zaměstnání. Paní Daně bylo líto, že se nemohla dále věnovat své profesi, kterou měla velmi ráda.

(Dana) „Člověk kolem té padesátky chodí ještě do práce, má plno energie, má nějaký ty koníčky a po stránce této se dostanete úplně jinam, začnete být znovu v roli matky. Tím zákonitě něco ztratíte a něco získáte. Jediné, co je mi líto, že jsem se nemohla vrátit ke své profesi, kterou jsem měla ráda. Měla jsem kráček a ráda jsem byla mezi lidmi.“

(Mirka) „Nemohla jsem se vrátit do práce, to nešlo, děti byly moc malé. Musela jsem se přizpůsobit a zůstat s nima doma.“

Ostatní participantky pocítily ztrátu volnosti a pohodlného života, který měly před přijetím dítěte. Shodně uvedly, že jejich život měl najednou rychlejší tempo, nebyl tak jednotvárný, stal se náročnějším.

(Lucie) „Byla to obrovská změna. Nejdřív ztráta soukromí. Bylo to docela drsný, musela jsem se nastartovat z toho pohodlného, svobodného života do režimu mámy na plný úvazek.“

(Petra) „Najednou jsem měla tři děti. Bylo to jiné, než když k nám jen tak chodily. Pořád něco chtěly, zlobily, do toho ten malej. Byl to šrumeček. Dřív jsme měli takový svobodný život., mohli jsme jít kam jsme chtěli, dělat co jsme chtěli a najednou to nešlo. Musíme být doma, musí být navařeno. Dřív jsme si uvařili, kdy jsme chtěli. Bylo to ze začátku takový zvláštní.“

(Katka) „No to je úplně jiný styl života. Ten život není takový nudný, je to kolotoč. Nebyli jsme na to zvyklí, dřív jsme žili pro sebe a najednou jsou tu dvě děti.“

(Jitka) „Jediná změna byla, že tu není ta svoboda. Nemůžu si jít, kdy chci, kam chci. Třeba s kamarádkami na kafe, musím si to naplánovat. Jinak myslím, že jsem se ničeho nevzdala. Líbí se mi muzikály, ráda čtu, mám zahrádku, a to všechno mi zůstalo.“

Paní Marie a Anna naopak uvedly, že nedošlo k žádným výrazným změnám v jejich životě.

(Marie) „K žádným zásadním změnám u nás nedošlo. Ten domácí režim už máme nějak nastavený. I kdybych šla znovu pracovat, tak bychom to zvládli.“

(Anna) „Nic moc se pro mne nezměnilo. Já jsem moc žádný koníčky neměla.“

Péči o dítě vnímala většina participantek jako zdroj životní síly. Shodně uváděly, že jejich život s příchodem dítěte dostal větší smysl. Díky aktivitám dítěte se setkávaly s mladšími lidmi a musely řešit jiné věci než jejich vrstevníci, měly pocit, že s příchodem dítěte omládlý.

(Marie) „Obohatilo mě to, když máte doma menší to dítě, tak to přinese vždycky radost do toho života a člověk je pořád mladej. Jdeme na besídku, jdeme na její vystoupení na flétnu a to obohacuje, ten člověk je furt mladej. Můj život dostal určitě větší smysl.“

(Lucie) „Fyzicky vás to vyčerpává a psychicky vás to povzbudí. On je pro mě takový motor, co mě žene dopředu a dává mi sílu to všechno zvládnout.“

Paní Dana, Mirka i Jitka se shodly na tom, že péče o dítě jim pomohla zapomenout a překonat těžkosti v jejich životě.

(Dana) „Chodíte do školy, do školky, na besídky, na třídní schůzky, potkáváte se s mladými lidmi a nutí vás to, abyste fyzicky nestárli. Ono vás to fyzicky nakopne, uvnitř omládnete. Člověk se dostane úplně někam jinam, než byl. Je vám tady padesát, jdete támhle s dítětem bruslit na zimák, jdete s ním plavat, učíte ho jezdit na kole. To dítě vás

dostane z problémů, dodá vám energii, přináší vám radost do života. Nemůžete fyzicky ani psychicky stárnout, musíte se pořád snažit udržovat v kondici, být neustále ve střehu. “

(Mirka) „Jsem ráda, že jsem to zvládla přes všechny překážky, který jsem měla. To rozhodnutí starat se o děti, mě vyburcovalo k životu, dodávalo mi to takovou energii. “

(Jitka) „Ty děti ten můj život oživily, bez nich by to bylo takový smutný. Vyburcovaly mě a dodaly sílu, když jsem na tom nebyla dobře. “

Obtížné okamžiky v průběhu péče zaznamenala většina participantek. Nejčastěji uváděly problémy s chováním dětí, dále pak s učením.

(Katka) „Zlobil, byl jak z divokých vajec, byl nepozornej. Když něco nechtěl, tak jsme s ním nic nesvedli ani po dobrým ani po zlým, prostě nic. Měl problémy ve školce, tak jsme navštívili pediatra a ten nás doporučil k psychologovi a psychiatrovi a ukázalo se, že má Lukášek ADHD. S jejich pomocí to ale zvládneme. Je to teď lepší, když víme jak na něj, i školu zvládá a toho jsem se bála. “

(Lucie) „V noci nespál, měl noční můry, budil se každou hodinu. Trvalo to třičtvrtě roku, než jsem ho zbavila těch můr. Občas mně ruply nervy a křičela jsem, že už nemůžu. Zpívala jsem mu, držela ho za ruku, nic jiného nepomáhalo, jinak se budil, křičel, brečel. Měl strach, že už nedostane najíst. Nastrkal si třeba hrst piškotů do pusy, bylo to hrozný. Pak jsme bojovali ve školce s chováním a teď zápasíme trošku s učením, s matematikou. “

Paní Jitka se musela v průběhu pěstounské péče vyrovnat s rozpadem svého vztahu, který ji velice zasáhl. V té době byla nemocná a současně se musela postarat o tři děti. Dále zmínila problémové chování nejstarší dívky, kterou má v péči. Neustálé dohady a domluvy kvůli jejímu vzdorovitému chování. Příčinou bylo většinou schovávání jídla na nejrůznějších místech bytu.

(Jitka) „Pro mě bylo asi nejtěžší, když se se mnou rozešel přítel, byla jsem nemocná, jezdila jsem na kapačky, ale musela jsem fungovat, nikoho to nezajímalo. Děti jsou v pohodě, jen obtížnější je to s tou nejstarší. Je hrozně vzdorovitá. Neustále někde schovává jídlo. A když jí něco řeknu, tak kouká a jen říct: „Trhni si nohou. “ Když se jí zeptám: „Proč to děláš? “, tak mi odpoví, že neví. “

Pro paní Mirku byl nejobtížnější začátek péče o děti. Po rozchodu s manželem neměla vhodné bydlení, nevěděla, kam se má obrátit s žádostí o pomoc. O děti se starala neoficiálně, neměla dostatek finančních prostředků.

(Mirka) „Ty začátky tý péče, než se to vychytalo, byly nejhorskí. Rozešla jsem se s manželem, neměla jsem s dětma kam jít. Neměla jsem dost peněz ani na jídlo. Dostali

jsme se na azyl a až tam mi pomohli a poradili, jak zažádat o pěstounskou péči, vyřídít dávky a najít bydlení.“

Paní Mirka zaznamenala největší problémy v období dospívání svých vnuků. Problémem jsou střety mezi dědečkem a vnuky kvůli rozdílným názorům a jejich chování.

(Anna) *„S dědečkem si kluci vůbec nerozumí. Oni jsou pořád na tom mobilu, nebo na počítači a on jim to stále zakazuje. Nelíbí se mu, jak se chovají, jak se oblékají, prostě všechno. Já si myslím, že se chovají jako ostatní puberťáci, ale on z toho šílí.“*

Naopak některé participantky neuvedly žádné problémové situace v průběhu péče. (Marie) *„Problémy jsou stejné jako u všech dětí, co rostou a dostávají se do puberty, ale to je problém vždycky. To není, že by se musel vypíchnout nějaký problém.“*

Negativní dopady na svou osobu při péči o děti pocítila většina participantek. Většinou uváděly únavu, kde sehrával svůj podíl také jejich věk. Poukazovaly na to, že je vždy nutno udělat něco důležitějšího ohledně dětí a nezbývá jim tolik prostoru pro odpočinek. Docházelo u nich také ke zhoršení zdravotního stavu. Paní Marie dodala, že pro ni jsou obtížné ty okamžiky, kdy dítě chce společně provádět sportovní aktivity, na které již nemá sílu.

(Marie) *„Jsem unavenější, už mi není třicet, jinak bych asi nic neřekla. Pro mě je těžký, když holka chce bruslit, jet na kolo, to je pro mě náročný.“*

Paní Dana řekla, že dává přednost své vnučce a až na dalším místě je její zdraví.

(Dana) *„Od určitého věku jsou ty zdravotní problémy. Ale když musíte, jde všechno stranou i ty zdravotní problémy. Vždycky je něco důležitějšího. Na prvním místě je to dítě.“*

(Lucie) *„Přineslo mi to totální psychický vyčerpání, jak jsme bojovali s těma nočníma můrami. A pak se to odrazilo na mém zdraví, musela jsem několikrát na operaci a do práce se už asi nevrátím.“*

(Mirka) *„Ted' už se cítím unavená. Ale děti jsou už větší, tak mně tolik nepotřebují jako dřív.“*

(Jitka) *„Někdy jsem hrozně vyčerpaná, ráda bych si odpočinula, ale musím jít s dětmi ven, musím jim uvařit, napsat s nima úkoly, prostě je vždy něco důležitějšího.“*

(Anna) *„Rozdíl je v tom věku, ted' už nemám tolik síly jako dřív, jsem někdy ze všeho unavená. Starám se o kluky, a ještě o své staré rodiče.“*

Naopak na menšinu participantek neměla péče o děti žádné negativní dopady. Bylo to dáno především jejich věkem. Jednalo se o mladší pěstounky, pro které nebyla péče o děti tak zatěžující.

Zajímavým zjištěním byla skutečnost, že polovina pěstounek přijala spíše roli matek svěřených dětí. Paní Lucie sdělila, že u ní převažuje role matky než babičky. Má o vnuka větší strach, než zažívala u svých dětí, bojí se, aby něco v jeho výchově nezanedbala, snaží se ho více chránit. Strach o vnuka přičítá svému věku a z toho vyplývajících zkušeností, také zdůrazňuje, že doba se změnila. Vnukovi řekla pravdu o jeho rodičích a snažila se o udržení kontaktu s dcerou kvůli vnukovi, ale dcera neměla zájem. Přála si, aby ji vnuk oslovoval: „Babičko“, přesto jí ale říká: „Mami“.

(Lucie) *„Mám ho od malinka, cítím se být pro něj víc mámou, i Péťa mě tak bere, i když ví, že jsem jeho babička. Jsem víc starostlivá, víc se o něj bojím než u mejch dětí. Jsem starší a zkušenější, je to taky téma okolnostma. Bojím se, aby si neublížil, víc ho hlídám, mám strach, abych něco nezanedbala. Nejdřív jsem trvala na tom, aby mi říkal babi. Byl to pro něj problém, když ostatní děti okolo říkali mamko. Já jsem asi půl roku trvala na tom, aby mi říkal babi. Ono mu to nešlo, překecával se a říkal mi mami, pak bami. Zbylo jen to mami, tak jsme ho nechali. Každýho si nějak přejmenoval. Své biologické matce říká mámo. Mému přítelovi říká taťko, i když ví, že je to jeho děda.“*

Paní Petra a její manžel přijali roli rodičů, i když je děti oslovují: „Teto a strejdo“. Tvrdí, že oslovení není důležité, ale záleží na tom, jak to oni i děti cítí.

(Petra) *„Pro ně jsme rodiče my i když nás oslovují strejdo a teto. Nechci, aby mně oslovovali mami, mají svoji matku i když mizernou. Nezáleží na tom, jak nám říkají, ale jak to berou. Pro mě jsou rodiče ti, kdo se starají, nezáleží na tom, kdo je porodil. Pro mě jsou to naše děti.“*

Paní Katka se vžila do role matky. Děti znají své rodiče, ale oslovují je: „Teto a strejdo“.

(Katka) *„Cítím se být mámou, určitě mámou. Jemu to trvalo asi čtyři dny. Říkal teto a holka mami, tak mi sám od sebe začal taky říkat mami. Byli jsme v šoku, a tak jsme ho nechali. On ví, že teta Klára je jeho máma, ale máma jí neřekne. Říká teta Klára, co mi nedávala najíst a svému biologickému tátovi říká strejdo.“*

Role babičky a tety převažovala u poloviny participantek.

I když paní Dana přijala vnučku jako malou, vždy pevně oddělovala roli babičky a matky. Vnučce situaci vysvětlila. Řekla jí, že se o ni maminka nemůže postarat, protože je nemocná. V rozhovoru uvedla, že by chtěla vnučku rozmazlovat jako ostatní vnoučata,

ale zároveň ji musí vychovávat, také zmínila, že se jí snaží vzniklou situaci vynahradiť, aby prožila hezké dětství. Při péči o vnučku pocítuje větší zodpovědnost, než když byla mladá matka a vychovávala své děti.

(Dana) „*Já jsem byla vždy babička Natálky, i když měla nejdřív tendenci mi říkat mami. To jsme si ujasnily, že ona má maminku a že je nemocná a nemůže se o ni starat a že já jsem její babička. Chcete ji rozmazlovat jako babička, máte větší strach, a tak předvídáte jako ta máma a věnujete se jí více, chcete jí to vynahradiť, aby měla šťastné dětství. Když jste máma a bába v určitým věku, tak je to intenzivnější a větší zodpovědnost, máte už také ty zkušenosti. Moje generace byla generace dvacetiletých matek, doba byla jiná. Ne všechno jsme uměly, a ještě jsme chtěly žít.*“

Paní Mirka, ač musí zastávat více rolí, cítí se být nejvíce babičkou. Zdůraznila též větší zodpovědnost při výchově svých vnučat, ale zároveň přiznala, že na svá vnučata není tak přísná jako při výchově svých dětí.

(Mirka) „*Jsem pro ně máma, bába i táta zároveň (smích). Děti mě asi do osmi let oslovovali maminko. Já jsem jim řekla, že nejsem jejich maminka, ale jejich babička. A tátu mají. U nich mám větší zodpovědnost než při svejch dětech. Na svoje děti jsem byla víc přísná a tady u vnučat je to jiný. Jim víc dovolím.*“

Paní Anna nevidí konflikt mezi rolí rodiče a rolí babičky. I když si uvědomuje, že zastupuje rodiče, cítí se být především babičkou dětí. V rozhovoru shodně uvedla větší strach o vnuky. Snaží se tu být pro ně.

(Anna) „*Jsem jejich babička. Ale víc je vychovávám, než rozmazluju. Víc se o ně bojím. Bojím se, aby nezačali kouřit, byli včas doma. Snažím se je pochopit, aby měli někoho, kdo je tu pro ně a kdo je vyslechne a komu se můžou svěřit. Uvědomuju si, že dělám věci, které by měli dělat jejich rodiče a řeknu jim to, ale oni se většinou nafouknou.*“

Paní Jitka má již své děti velké, nemá žádný problém s konfliktem rolí. Je tetou dětí, a tak to i vnímá a vede k tomu i děti. Děti by jí rády oslovovaly jinak, ale jejich matka si to nepřeje.

(Jitka) „*Jsem pro ně teta, a tak to taky беру, nemám s tím problém. Mámu mají jenom jednu, i když nestojí za nic. Někdy se přereknou. Sára říkala: „Já bych ti ráda říkala mami, ale moje máma si to nepřeje.*“

O budoucnosti svěřených dětí přemýšlela většina participantek. Většina z nich vyjádřila obavy z toho, že děti půjdou ve šlépějích svých rodičů. Hlavní důvod svých obav přikládají ve většině případů genům rodičů svěřených dětí.

Paní Lucie navíc měla strach, aby byla zdravá a mohla vnuka nadále vychovávat.

(Lucie) „*Mám strach z toho mého zdraví, abych tu mohla být alespoň do těch jeho osmnáctých narozenin, dokud se nebude o sebe umět postarat sám. Také mám strach, co z něj vyroste, aby nebyl jako jeho rodiče.*“

Paní Petra se obává toho, že její výchovné působení přijde vniveč a děti půjdou za svou matkou.

(Petra) „*Mám obavy, že ty děti to neocení, co pro ně děláme a obrátí se k nám zády a půjdou za matkou, v jejích stopách. To by bylo všechno zbytečný. Zbytečný nervy, zbytečná starost, zbytečná práce s nima. Toho se nejvíc bojím, že půjdou za ní a zkazí si život.*“

Paní Katka ještě dodala, že se bojí toho, že se Lukáš může stýkat se špatnými kamarády, kteří ho svedou k nevhodnému chování a dostane se do vězení. Doufá v to, že bude schopen vést samostatný a slušný život.

(Katka) „*Bojím se hlavně toho, aby nechytil geny po rodičích. Neskončil jednou v kriminále, jako jeho táta nebo se nechoval jako jeho matka. Bojím se, aby se nechytil party, protože děti s ADHD se nechají lehce k něčemu strhnout. Aby se nedostal do nějaký sekty, nevyváděl nějaký lumpárny, nechytil se drog a alkoholu, uměl si vybudovat vlastní život a dokázal se o sebe postarat. Abych na něho mohla být hrdá, že jsem ho dobře vychovala.*“

Paní Jitka se obává toho, že pokud biologická matka dostane děti zpět do péče, nezajistí jejich řádnou výchovu. Proto by si přála, aby děti zůstaly u ní.

(Jitka) „*Doufám, že ty děti budou vyrůstat tady, dostanou nějaký základ do toho života a nedostane je jejich máma. Mám strach, aby se nechytily drog a chlastu. Geny jsou geny a člověk s tím někdy nic nenadělá. Ráda jim v životě pomůžu, když uvidím, že se snaží.*“

Naproti tomu paní Marie má obavu z toho, aby dítě bylo hlavně zdravé, dobře ho vychovala, též přemýšlí o tom, aby bylo zajištěné v případě její smrti.

(Marie) „*Abych ji správně vychovala, aby ve zdraví vyrostla, aby se uživila, aby měla v budoucnu, když tu nebudu, všechno, co potřebuje. Prostě strach, jako má každá máma.*“

Paní Dana zmiňuje starost o to, aby její vnučka mohla studovat a získat pak lepší zaměstnání. Největší starost jí však dělá skutečnost, že by se s ní i jejím bývalým manželem mohlo něco stát. Snaží se proto, aby byla vnučka finančně zabezpečena a neohrozilo to její studia.

(Dana) „*Při tom dospívání taková ta starost, aby se něco nestalo, aby bylo všechno v pořádku a na nikoho špatného nenatrefila, aby dostudovala a měla šanci si najít lepší zaměstnání. To je moje noční můra, co bude dál, až tu nebudu. O tom přemýšlím velice často. Já i její dědeček už nejsme nejmladší, stát se může všechno. Snažíme se ji alespoň finančně podpořit, aby měla alespoň na studia.*“

Paní Mirka se bojí toho, aby neopakovala u svých vnoučat chyby ve výchově. Zdůraznila potřebu vzdělání. Je pro ni důležité, aby obě děti dokončily školu a měly šanci se dále uplatnit

(Mirka) „*Abych je dobře vychovala a nepromarnila jsem to, co jsem promarnila u svých dětí. Aby se kluk nechytil party, aby se vyučil, i když mu to moc nejde, a našel si dobrou práci. Ta holka, aby dodělala tu školu a využila toho, moc dobře se učí.*“

Tabulka 6: Trs 5 - Podmínky, které ulehčují péči

	Marie	Dana	Lucie	Petra	Mirka	Katka	Anna	Jitka
Pomoc rodiny			X	X	X	X		X
Přínos povinného vzdělávání	X		X	X	X		X	X
Možnost sdílení zkušeností s ostatními pěstouny	X		X	X	X	X		X
Přínos ostatních služeb doprovázející organizace	X	X	X	X	X	X		X
Dostatečné finanční zajištění		X		X	X	X	X	X

Zdroj: Vlastní výzkum

Pomoc s péčí poskytovala participantkám nejčastěji jejich rodina. Pomoc rodiny většinou spočívala v zastoupení pěstounky v situacích, kdy se ona nemůže o dítě osobně postarat. S péčí o děti pomáhají různí členové rodiny, v každé rodině to bylo jiné. Paní Lucii pomáhala její matka a přítelovi rodiče, taktéž paní Katka využívá pomoci matky a

svého přítele. Její matka jí pomáhá nejen s hlídáním, ale přispívá radami a svými zkušenostmi ohledně výchovy dětí. Paní Mirce zase vypomáhal její nejmladší syn.

(Lucie) *„Když je nějaká situace, když já nemůžu, pomáhá mi rodina. Bez pomoci svých nejbližších bych to nezvládla. Zastoupili mě ve všem, když jsem byla na operacích a po nich, než jsem se dala do pořádku a zvládala to sama. Nejvíc mi pomáhala moje matka, i když sama měla zdravotní problémy. Taky mně vypomohli přítelovo rodiče. Vždy jsme se domluvili, abychom to zvládli.“*

(Katka) *„Nejvíc mi pomáhá manžel a moje mamka, ta určitě. Když je nějaký problém, tak jdu vždycky k ní pro radu. Ale to jsou takový ty normální věci.“*

(Mirka) *„Nejmladší syn mi pomáhal, když jsem potřebovala, protože byl nejbliž. Pohlídal je, vykoupal je, dal jim najíst. Věděla jsem, že to zvládne, že je spolehlivej a děti jsou na něj zvyklý.“*

Paní Petra využívá pomoci svého bratra nebo otce, a to v čase, kdy je v zaměstnání a potřebuje děti vyzvednout ze školy a ze školky. Taktéž paní Jitce pomáhá její bratr se svou ženou.

(Petra) *„Někdy mi pomáhá můj brácha a můj táta. Oni je hlídali, když jsem byla v práci. Vyzvedli je ze školky a ze školy, dali jim najíst, hráli si s nima, než jsem přišla domů.“*

(Jitka) *„Když potřebuju někam jet nebo něco zařídit, přijede brácha se švagrovou. Víím, že mne nenechají bez pomoci. Nemám strach, oni se o děti postarají. Jezdí sem často na návštěvu, jsou tu jak doma, děti jsou na ně zvyklý a mají je rádi.“*

Paní Marie a Dana péči o svěřené dítě zvládají sami bez pomoci svých blízkých. Paní Marie jako důvod uvádí, že její synové žijí v zahraničí. Paní Dana nechce péči o vnučku zatěžovat svého syna a její bývalý manžel je pracovní velmi vytížený.

(Marie) *„Rodina mi nepomáhá, zvládám to sama. Synové bydlí v zahraničí, je to daleko, jezdí jednou za čas. Žádnou pomoc nepotřebuju, zvládám to v pohodě.“*

(Dana) *„Můj syn má vlastní rodinu a svoje starosti, nechci ho zatěžovat. A Natálky dědeček je hodně pracovní vytížený, tak s tím jsem také počítat nemohla. Zvládám to sama, i když je to někdy náročné. Měla jsem štěstí na hodné lidi kolem sebe, a to mi také pomohlo.“*

Možnost podělit se o své zkušenosti s péčí s ostatními pěstouny bylo přínosné pro většinu pěstounek. Z rozhovorů vyplynulo, že pěstounky vítají možnost promluvit si o svém problému. Pomáhá jim, že mohou sdílet problém s někým, kdo je v podobné situaci jako ony. Předávají si navzájem své zkušenosti, rady a informace.

(Marie) „Chodím na setkání pěstounů, můžu tam s nima rozebrat, když mám nějaký problém. To je dobrý, můžu se s někým poradit.“

(Lucie) „Moc mně to setkání pěstounů pomohlo. Díky nim jsem se přestala obviňovat. Podělili se o své zkušenosti, konzultovala jsem s nimi některé věci. Ostatní pěstouni mají podobné zkušenosti. Věděla jsem, že s tím nebojuji sama. Spousta lidí vám pak řekne, ne to není vaše vina.“

Jak uvedla paní Petra, sdílení problému je důležité proto, že může pěstoun získat nový pohled na věc a problém se nemusí zdát již tak velký.

(Petra) „Ti pěstouni si dávají rady navzájem, můžou si navzájem poradit s určitými věcmi a to je taky dobrý. Každý má nějaký podobný zkušenosti, které pomohou někomu jinému. Někdy se mi zdá, že mám velký problém, ale když to probereme, tak už se mi to nezdá tak strašný.“

(Mirka) „Ty kurzy jsou taky k něčemu, popovídám si s těma pěstounama, jaký měli oni ty situace. To člověka posílí a je to taková úleva vědět, že v tom nejsem sama. Nemůžu si stěžovat, když vidím, že někteří jsou na tom ještě hůř než já.“

(Katka) „Měla jsem možnost mluvit i s dalšíma pěstounama a vyměňovali jsme si rady a informace a bylo to zajímavý. Ty lidi mají větší zkušenosti a poradí vám.“

Naopak pouze pro několik pěstunek nebylo důležité sdílení zkušeností s péčí s ostatními pěstouny.

(Dana) „Každý má nějaké starosti, ale rozebírat to s cizími lidmi, to ne. Je to moc citlivé téma“.

Přínos povinného vzdělávání pěstounů hodnotila kladně většina participantek. Pozitivum spatřují hlavně v tom, že získají nové informace, které pak mohou uplatnit při výchově dítěte. Paní Petra dodává, že díky vzdělávacím kurzům dokáže identifikovat a eliminovat vlastní chyby při výchově. Pozitivní pro pěstounky je, že si na víkendových kurzech splní nejen povinné vzdělávání, ale mají zde i možnost odpočinku.

(Marie) „Je tu doprovázející organizace. Využívám školení, kde se dozvim nový zajímavý věci. Ted' třeba o té pubertě.“

(Lucie) „Jsou fajn ty víkendy pro ty pěstouny, kde se dozvim spoustu nových věcí a také si tam odpočinu. Jsou tam cenné informace k tomu vývoji, k té škole, chování.“

(Petra) „Hlavně ty vzdělávací kurzy, to je moc dobrý. Dozvim se nový věci, novou taktiku, jak na ty děti, tak to pak zkouším. Je to poučný a hrozně mě to baví. Oni mi poradí ten postup, a to mi pomáhá. Uvědomím si pak, co dělám špatně. Pomáhá mi to zvládat ty děti a vést je k tomu, co chci.“

(Anna) „Byla jsem na těch kurzech, ty informace jsou užitečný. Řeknou, jak na ty pubertáky a já to pak vyzkouším. Určitě je to dobrý.“

(Mirka) „Taky jezdím na ty víkendový kurzy, tam je fajn, odpočinu si, dozvím se něco nového a seznámím se s novými lidma.“

Paní Dana a Katka měly výhrady k povinnému vzdělání. Paní Dana uvedla, že když potřebovala potřebné informace a rady, žádná podobná podpora doprovázející organizace neexistovala a nyní už to pro ni povinné vzdělávání nemá takový efekt. Paní Dana i paní Katka se shodly na tom, že školení pěstounů by mělo být zvlášť pro příbuzenské pěstouny a zvlášť pro klasické pěstouny z důvodu rozdílných témat.

(Dana) „Když jsme to potřebovali, tak nic takového nebylo. Teď už je pro nás pozdě. Mají různá témata školení. V tomhle věku se člověk snaží se vším vypořádat, ale má jiný pohled na věci. Některá témata jsou pro nás přínosná, ale některá témata jsou dost odlišná. Dobré by bylo, kdyby to bylo nějak rozdělené, pro klasické pěstouny a pro příbuzenské pěstouny.“

(Katka) „Některá témata jsou dobrý, jako to poslední o knize života nebo teď jsem zvědavá na to téma o ADHD, ale některá témata pro nás vůbec nejsou. Měli by to nějak oddělit.“

Přínos ostatních služeb doprovázející organizace potvrdila většina pěstounek. Největší přínos spatřují v tom, že je tu někdo, kdo se o ně zajímá a mohou se na něj obrátit se svými problémy, které jsou pro ně obtížně řešitelné. Další výhodou je pro ně využití odlehčovacích služeb, které doprovázející organizace může zajistit sama nebo je pěstounkám zprostředkovat. Pěstounky využívají především dlouhodobé odlehčovací služby formou dětských táborů. Díky nim tak pěstounky mohou získat prostor pro odpočinek.

(Marie) „Vím prostě, že jsou tady pro mne a kdybych cokoliv potřebovala, můžu zavolat tý mý pracovníci a vyřešit to s ní. Z toho, co nabízejí, jsme využili jen ty tábory, holka se někam podívá a já si trošku odpočinu.“

(Dana) „Myslím, že je to přínos, že je tu nějaká instituce, která těm pěstounům pomáhá. My toho tolik nevyužíváme, jen příspěvek na tábor, Natálka na ty tábory jezdí pravidelně. Je to dobrá věc, třeba to volno na odpočinek pro ty lidi, kteří mají víc dětí a řeší víc starostí.“

(Lucie) „Hlídaní jsem nikdy nevyužila, zapojila jsem vždy rodinu. Využíváme příspěvek na letní tábory, Péťa si to užije a my si odpočineme.“

Paní Petra a Jitka využívají pomoc sociální pracovnice při řešení chování dětí a záležitostí týkajících se školy.

(Petra) „*Kdo mi pomáhá, jsou ty pracovnice doprovázející organizace. Když mám nějaký problém, řeším to s tou pracovnicí, co nás má na starosti, a ta nám vždy poradí. Řešíme nejvíc chování, školu a vždy to nějak vyřešíme.*“

Pro paní Jitku byla podstatná pomoc a podpora v situaci, kdy se rozešla se svým přítelem a potřebovala si o dané situaci s někým promluvit.

(Jitka) „*Moc mi pomohli. Když mám problém, mám se na koho obrátit. Třeba když jsem se rozešla s mým přítelem, rozebrala jsem to s tou mojí pracovnicí. Taky mi pomáhají s chováním u té nejstarší, poradí, jak na ni. Děti mají možnost jezdit na letní tábory, tak toho využíváme.*“

Paní Mirce sociální pracovnice pomohla s hledáním většího bytu a též s korekcí jejího impulzivního chování.

(Mirka) „*S čím je třeba, s tím mi pomůžou ženský z doprovázející organizace, jsou to super baby. Pomáhají mi hodně. Sháním větší byt, i s tím mi pomáhají, zavolali na město kvůli tomu bytu. Taky jsem trošku hrr, tak mi poradili, jak se líp chovat, co s tím dělat, to se mi líbilo.*“

Zajímavým tématem bylo zabezpečení pěstounek a jejich svěřených dětí. Většina participantek uvedla, že je spokojena s finančním zajištěním svým i svěřených dětí. Díky pěstounským dávkám mohou pěstouni dětem zajistit vše, co potřebují. Mohou jim koupit věci, které mají ostatní děti, zajistit jim kroužky, spoření na studia apod.

(Dana) „*Chybí nám jen úplná rodina, jinak nic. Po finanční stránce nestrádáme, jsem pěstoun a zároveň poručník dítěte. Já dostávám odměnu pěstouna a Natálka sirotčí důchod po svém tatínkovi. Díky těmto dávkám jí můžu dovolit i mimoškolní aktivity a něco jí i naspořit na studia.*“

Paní Petra, Mirka a Jitka srovnávají dobu, kdy nepobíraly dávky pěstounské péče a staraly se o děti a dobu, kdy se staly pěstounkami. Z jejich odpovědí vyplývá, že péče o děti bez dávek pěstounské péče byla pro ně finančně velmi náročná.

(Petra) „*Mám nárok na dávky pěstounské péče. Někdy to stačí, jindy jsou ty výdaje větší, jindy menší. Ale jó, vycházíme s tím. Je to mnohem lepší, než když ty dávky nebyly. To bylo obtížné. Takhle máme víc možností dopřát jim něco. Můžu jim koupit to, co mají ostatní děti.*“

(Mirka) „Když jsem byla na tom azylu, tak mi chyběly peníze. Ale od té doby, co mám pěstounskou péči, tak je to lepší. Teď nám nic nechybí. Můžu dětem alespoň dopřát to, co si zaslouží.“

(Jitka) „Nijak nestrádáme. Já mám částečný invalidní důchod, přivydělávám si v jídelně v JZD a do toho mám ještě hospůdku. Dostávám ještě odměnu pěstouna a děti dávky pro sebe. Takhle si můžu dovolit koupit jim to, co potřebují. Když jsem neměla pěstounskou péči, bylo to drsný. Jejich rodiče neplatili alimenty. Kdybychom neměli tuhle hospůdku, nevím, jak bychom to dělali.“

(Katka) „Mám pěstounskou péči, takže dostávám odměnu pěstouna a na Lukáška pobíráme dávky pro potřeby dítěte. A ještě Lukášek má příspěvek na péči v prvním stupni kvůli tomu ADHD. Manžel jezdí s kamionem, tak nám to stačí.“

Pouze některé participantky uvedly, že jejich finanční zajištění není dostačující.

(Marie) „Myslím si, že máme nárok ještě na víc. Její máma nic neplatí a určitě by měla. Vždyť holka má jenom sirotčí důchod po svém otci.“

(Lucie) „Beru pěstounský dávky – odměnu pěstouna a příspěvek na potřeby dítěte a taky dávky ze sociálky, jinak bychom to nezvládli. Když je nějaký mimořádný výdaj, vypomůže přítel.“

5 DISKUSE

První okruh otázek se týkal skutečností, které předcházely přijetí dítěte do příbuzenské pěstounské péče.

Z odpovědí participantek vyplývá, že důvody, proč dítě nemohlo vyrůstat se svými rodiči a muselo být z rodiny odebráno, jsou zásadní. Tyto negativní faktory mají nepříznivý dopad na dítě a jeho chování, tím může být ovlivněn i další průběh péče. Mohou mít také významný vliv na vztahy mezi pěstouny a biologickými rodiči dítěte. Na základě rozhovorů byly identifikovány dva druhy příčin odebrání dítěte od rodičů. První okruh tvořily rizikové události, na základě kterých nemohlo dítě setrvat v péči svých rodičů. Druhý okruh představoval výčet nevhodného způsobu chování biologických rodičů, který ohrožoval vývoj dítěte. Ve většině případů se nejednalo jen o jednu příčinu, ale o kombinaci různých faktorů, na jejichž základě docházelo k neplnění funkcí rodiny. Z odpovědí participantek vyplynulo, že hlavními příčinami svěřením dítěte do péče příbuzných byly nezajištění bydlení, nezáměr rodičů, zanedbávání dítěte a různé druhy závislostí, jako jsou drogy, alkohol a závislost na automatech. Kromě příčiny nezajištění vhodného bydlení výsledky výzkumu korespondují s výzkumem Žákové (2016), která řadí mezi hlavní důvody pro umístění dítěte k příbuzným především drogovou závislost rodičů, zanedbávání péče o dítě či opuštění dítěte. Moštková (2016a) uvádí podobné důvody jako jsou závislost na drogách a alkoholu, zanedbávání péče o dítě, výkon trestu odnětí svobody, nezáměr o dítě, nezodpovědnost, agresivita, opuštění dítěte, rozpad partnerského vztahu a nezaměstnanost rodičů.

Brizová (2015) pak rozděluje příčiny umístění dítěte do náhradní rodinné péče na objektivní příčiny, do kterých řadí především nemoc rodiče, úmrtí rodiče, pobyt ve vězení, pobyt v léčebně apod., a dále pak subjektivní příčiny, mezi které zahrnuje různé druhy závislostí rodičů, neochotu rodičů starat se o dítě, dítě s postižením apod.

Druhý tematický okruh byl zaměřený na to, jak probíhalo přijetí dítěte do péče příbuzných. Většina participantek měla dostatečný čas potřebný k přemýšlení a k uskutečnění rozhodnutí o PP, naopak jen v několika případech se pěstounky musely rozhodnout velice rychle pod tlakem předešlých událostí, zda přijmou dítě do své péče.

Pazlarová (2016) uvádí dva způsoby přijetí dítěte do péče. U prvního z nich rodiče zanechávají opakovaně své děti u příbuzných na různě dlouhou dobu, a tak dochází k postupnému přijetí závazku péče o děti, následně pak příbuzní řeší tuto situaci formálně (Pazlarová, 2016). Ke druhému způsobu přijetí dítěte pěstouny dochází většinou

v důsledku nečekaných událostí, jako jsou např. úmrtí rodiče, jeho onemocnění, výkon trestu odnětí svobody apod. Náhradní rodinná péče....(2015) konstatuje, že často rozhodnutí o péči bývá provedeno pod tlakem okolností a pěstoun nemá dostatek času zvážit všechny možné důsledky péče a jiné možnosti. Proto je v této fázi důležité, aby příbuzný měl možnost rozebrat danou situaci s odborníky a byl mu poskytnut prostor, aby se vyrovnal s danou situací (Náhradní rodinná péče....., 2015).

Pro polovinu pěstounek bylo rozhodnutí o přijetí dítěte do péče samozřejmostí. Nepřemýšlely nad tímto rozhodnutím, bylo pro ně jasné a samozřejmé. Neuměly si představit, že by se o děti starala cizí pěstounská rodina nebo děti skončily v dětském domově.

V ostatních případech pěstounky souhlasily s přijetím dětí do péče. Danou situaci dlouze zvažovaly, toto rozhodování bylo zdrojem ambivalentních pocitů. Jejich obavy se týkaly především zasahování biologických rodičů do péče, problematického chování dětí, přilnutí k dítěti a jeho následné ztráty.

Jak uvádí Svěpomocné aktivity (2017) motivace pro přijetí dítěte do péče je velice odlišná v případě nepříbuzenských žadatelů o náhradní rodinnou péči, u nich se jedná o vědomé a dobrovolné rozhodnutí. Na rozdíl od příbuzných, kteří nevidí jinou možnost než se o dítě postarat, aby dítě nešlo do cizí rodiny nebo do dětského domova. Brizová (2015) rozlišuje tyto tři typy motivů pro péči:

- motivy zveřejněné – altruistický, emocionální, smysl života, ekonomické zajištění dětí,
- motivy neveřejné – ekonomický motiv, rodinná povinnost, společenský status, publicita,
- motivy skryté – vykoupení viny, snaha dokázat si něco, řešení krize mezi partnery, psychopatologické motivy.

Obdobné motivy též uvádí Sborník NRP (2015).

Při přijetí dítěte do PP byly u některých pěstounek zaznamenány pocity viny. Jednalo se pouze o babičky svěřených dětí, které se obviňovaly z toho, že své děti špatně vychovaly a hledaly odpověď na otázku – proč se jejich potomek nedokáže postarat o své děti.

Pocity viny u příbuzenských pečujících, zejména prarodičů, potvrzují i Náhradní rodinná péče.... (2015) a Hanušová et al.(2017). Popisují, jak se prarodiče cítí být odpovědní za selhání vlastního dítěte, což může také souviset se snahou příbuzného napravit svou chybu a postarat se o dítě co nejlépe. V opačném případě se setkáváme

s prarodiči, kteří udělali pro své děti maximum, a přesto se musí smířit se skutečností, že jejich dítě selhalo (Náhradní rodinná péče..., 2015). Posledním typem jsou prarodiče, kteří neměli dostatečné výchovné kompetence, selhali při výchově svých dětí, ale nejsou schopni si tuto skutečnost připustit a mohou své chyby opakovat. Proto je důležité s tímto tématem pracovat a pomoci pěstounům se s těmito pocity vyrovnat (Náhradní rodinná péče....., 2015).

Byly zaznamenány také případy, kdy pěstounky při rozhodování o PP k ní přistupovaly jako k dočasnému řešení. Doufaly, že se situace jejich dětí stabilizuje, že se rodiče budou zajímat o své potomky. Předpokládaly, že biologičtí rodiče později převezmou odpovědnost a děti se vrátí zpět k rodičům. Naopak ve většině případech pěstounky počítaly spíše s dlouhodobější PP o děti, která vyplývala ze situace jejich rodičů.

Některé pěstounky pečovaly o dítě, aniž by měly statut pečující osoby, až později došlo k vyřízení formálních záležitostí. Předpokládaly, že se poměry biologických rodičů změni a také neměly potřebné informace, jak danou situaci řešit. U většiny pěstunek došlo k převzetí dítěte do péče a oficiálnímu nahlášení péče cizí osobou příslušnému orgánu OSPOD nebo pracovnice OSPOD kontaktovaly pěstouny samy a pomohly vše kolem péče vyřídit.

Jak podotýká Trnková (2018), i příbuzní, kteří vzali dítě k sobě s předpokladem, že se o něj budou dlouhodobě starat, jsou povinni tuto skutečnost neprodleně nahlásit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Příbuzní pak mohou požádat soud o svěřeni dítěte do jejich péče, neučiní-li tak, orgán OSPOD musí předložit soudu návrh na úpravu poměrů dítěte (Trnková, 2018). Náhradní rodinná péče... (2015) potvrzuje, že příbuzní, kteří se ujali dětí a tuto skutečnost nenahlásili nebo nemají statut pěstounství, nemají většinou dostatek informací, neví, kam by se měli obrátit o pomoc a neznají potřebné služby.

Další oblast významných témat byla zaměřena na proměny v osobních vztazích v rodině a mezi přáteli.

Největší dopad PP byl zaznamenán na vztahy mezi příbuznými a biologickými rodiči dítěte. Většinou byl jejich vzájemný vztah plný emocí. Polovina pěstunek, které pečovaly o děti svých příbuzných, měly problémové vztahy s biologickými rodiči dítěte. Důvodem komplikovaných vztahů bylo především nepřiměřené zasahování rodičů do péče pěstounů, což u pěstounů mělo negativní odezvy. Dalším důvodem zhoršených vztahů byly nedořešené spory z minulosti, nečekané příchody rodiče do domácnosti

pěstounů či neplnění vzájemných dohod mezi pěstouny a rodiči dítěte. Problematická byla pro prarodiče otázka, jak pomoci vlastnímu dítěti a zároveň být oporou pro svá vnoučata, což je dostávalo do těžké, emocionálně vypjaté situace. Ostatní pěstounky buď nebyly v kontaktu s rodiči dítěte nebo rodiče nezasahovali do péče pěstounů.

Lze shrnout, že v PP je rodič dítěte značně citlivým tématem, jak pro příbuzenské pěstouny, tak pro dítě. Je spojen s velkou mírou emocí, rodič dítěte přispívá k častým problémům než samotná péče o dítě. Je důležité, aby se s tímto tématem dále pracovalo a nebylo tabu.

Pazlarová (2016) říká, že pokud mají pěstouni s rodiči dítěte problémové vztahy, špatné zkušenosti, může to mít negativní vliv na kontakt mezi rodiči a dítětem. Pěstouni mohou o rodiči dítěte mluvit nevhodně či navádět dítě proti němu a dítě pak neví, na čí stranu se přiklonit. Důležité je, aby pracovník doprovázející organizace pomohl jak pěstounům, tak i rodičům dítěte zlepšit jejich vzájemnou komunikaci a zároveň může též stanovit pravidla a kontrolovat, zda je obě strany dodržují (Matoušek et al., 2014).

Významnou součástí výsledků tvořilo téma vztahu s dětmi pěstounů a dopad péče na ně. Ve většině případů byly zaznamenány pozitivní vztahy s dětmi pěstounů. Pro některé pěstounky, které měly malé děti, byl přínos hlavně v tom, že jejich děti získaly nového sourozence a nemusely vyrůstat osamoceně. Ostatní pěstounky měly vlastní děti velké. Ty buď studovaly a jezdily domů jen na víkendy nebo již měly vlastní rodiny a nebydly ve společné domácnosti. Z rozhovorů vyplynulo, že přijetí dítěte do rodiny příbuzných nijak výrazně neovlivnilo životy jejich vlastních dětí ani je v žádném směru neomezovalo.

Sborník NRP (2015) naopak poukazuje na to, že i když jsou děti pěstounů poučeny a jsou vstřícné k pěstounské péči, může se stát později přijetí dítěte do pěstounské péče příčinou mnoha problémů. Záleží na tom, jak moc se změní život dětí (Pazlarová, 2016). Vlastní děti bývají ohroženy především nepřiměřenou rivalitou, potlačováním vlastních potřeb, ustupováním ve prospěch přijatého dítěte nebo na sebe přebírají roli pečovatелů (Sborník NRP, 2015). Děti se mohou cítit ostrčené, dochází též ke změně hierarchie v rodině. Dospělí by však v této situaci neměli na vlastní děti přenášet odpovědnost za chování přijatého dítěte ani pomoc s výchovou (Sborník NRP, 2015). Pazlarová (2016) uvádí, že může docházet ke dvěma extrémním situacím, a to k upřednostňování přijatých dětí před vlastními nebo naopak pěstoun může dávat přednost vlastnímu dítěti před přijatými dětmi.

Při rozhovorech s pěstovkami vstoupilo do popředí také téma ovlivnění vztahů v rodině i s přáteli v souvislosti s přijetím dítěte do péče. Z rozhovorů bylo patrné, že pouze u několika pěstounek došlo s příchodem dítěte k omezení dřívějších kontaktů s přáteli. Pro většinu pěstounek se s příchodem dítěte nic nezměnilo a jejich vztahy s přáteli zůstaly zachovány jako v předchozí době. Co se týče partnerských vztahů, tak u části pěstounek došlo k narušení vztahů mezi partnery a u jedné pěstounky dokonce k rozpadu partnerského vztahu. To potvrzuje i Náhradní rodinná péče... (2015), která upozorňuje na to, že někdy může přijetí dítěte vyvolat konflikt mezi ostatními členy rodiny. Dítě přichází do konfliktních vztahů, může být přítomno hádkám, ví, že je příčinou rozepří, a to pak může mít negativní dopad na sebevědomí dítěte a důvěru v pěstouny (Náhradní rodinná péče..., 2015). Sychrová (2015) dodává, že působením rizikových faktorů, jako jsou stres, výchovné problémy u dětí, vyšší počet dětí v rodině, děti týrané a zanedbávané, nevhodné chování dětí, může dojít k problémům při péči. To pak následně může být příčinou rozpadu vztahu pěstounů či dokonce celé rodiny (Sychrová, 2015).

Některé pěstounky si našly nového partnera a jejich vzájemný vztah podmiňovaly tím, že nový partner musí mít rád jejich děti. Pro jednu pěstounku bylo obtížné najít si nového partnera a zároveň skloubit péči o dítě. Jen v menší míře bylo zaznamenáno zlepšení vzájemných partnerských vztahů s příchodem dítěte do rodiny příbuzných. Jednalo se především o pěstounky s malými dětmi, kdy dítě pomohlo naplnit jejich společný život, který poté dostal větší smysl.

Další oblast významných témat zahrnovala základní charakteristiky péče o dítě. Často zmiňovaným tématem rozhovorů s pěstovkami byly změny, které nastaly v jejich životě s přijetím dítěte do PP. Pěstounky uváděly především změnu životního stylu, došlo u nich ke ztrátě volnosti, jejich život nebyl již tak pohodlný jako dříve a stal se více hektickým. Některé z nich musely kvůli PP opustit své zaměstnání a zůstat s malými dětmi doma. To také potvrzuje Pazlarová (2016), že s příchodem dítěte často dochází u pěstounů k výrazným změnám životního stylu. Tato změna se může týkat koníčků, možností trávení volného času, uspořádání svého života, také poukazuje na to, že je důležité, aby pěstounům zůstaly jejich zájmy, které napomáhají udržet jejich psychickou i fyzickou kondici a předcházet tak syndromu vyhoření (Pazlarová, 2016).

Jako velmi významné téma se v rozhovorech pěstounek objevily negativní dopady péče na kvalitu života pěstounek. Převážná většina pěstounek pocítovala větší únavu, kdy podstatnou úlohu zde sehrával věk pěstounek, který měl i negativní dopad na společné volnočasové aktivity s dítětem. Pěstounky dávaly přednost dítěti a neměly dostatek času

zabývat se svými problémy a často u nich také docházelo ke zhoršení zdravotního stavu. To také potvrzuje Pazlarová (2016) a Náhradní rodinná péče... (2015), že vysoký věkový rozdíl mezi dítětem a pěstouny a také zdravotní stav pěstounů mají podstatný vliv na péči o dítě. Starší pěstouni nevěnují dostatek pozornosti svému zdraví, často veškerou energii a volný čas věnují dítěti, v důsledku toho dochází k prohlubování zdravotních obtíží a vzrůstá možné riziko pro další péči o dítě (Náhradní rodinná péče ..., 2015). Pazlarová (2016) připomíná, že by mělo být úlohou sociálního pracovníka zdůrazňovat pěstounům potřebu udržování dobrého zdravotního stavu, najít pro ně vhodné řešení a pomoci jim tak ulehčit jejich situaci.

Dalším velmi podstatným tématem, které se objevovalo v rozhovorech většiny pěstounek, byly obavy z budoucnosti svěřených dětí. Pěstounky trápila představa, že děti by se mohly vrátit k biologickým rodičům nebo je následovat, ti by mohli mít na dítě negativní vliv a děti by pak mohly opakovat stejné chyby jako jejich rodiče. Velký podíl příkládaly genům jejich biologických rodičů. Jejich obavy se týkaly především toho, aby děti nebraly drogy, nepožívaly alkohol, nepáchaly trestnou činnost, nechytly se party, dodělaly školu a našly si vhodné zaměstnání. Pro pěstounky bylo důležité, aby děti byly zdravé, dokázaly je slušně vychovat a dovést až do doby, kdy budou schopné se o sebe postarat sami a aby byly finančně zajištěné v případě smrti pěstounek.

Podle Sborníku NRP (2015) především prarodiče, kteří jsou již v pokročilejším věku a musí přijmout vnouče, které bývá často ještě v útlém věku, mají velké obavy, zda jej dokážou vychovat a být tu pro něj až do jeho dospělosti. Také dodává, že prarodiče chtějí své vnouče finančně zabezpečit pro případ, že by se o něj již nemohli postarat (Sborník NRP, 2015).

Pazlarová (2016) potvrzuje také to, že pokud mají pěstouni negativní vztahy s rodiči dítěte, často u nich vyvstává strach z nevhodného působení rodičů na děti a obavy z možného návratu dětí zpět k biologickým rodičům. Proto je důležité, aby se v případě návratu dětí do původní rodiny, pěstouni mohli přesvědčit o tom, že jsou rodiče schopni dítě řádně vychovávat (Pazlarová, 2016).

Polovina pěstounek se v průběhu PP setkala s obtížemi, které měly různou povahu. Nejčastěji zmiňovaly problematické chování dětí, problémy ve škole, dále to byly mezigenerační rozdíly. Nejvíce se obtíže projevovaly v začátcích péče po přijetí dítěte a později v období dospívání.

Zjištění vyplývající z rozhovorů s pěstovkami jsou ve shodě s tím, co uvádí Purvis et al. (2013), že u přijatých dětí se můžeme setkat s výchovnými problémy, které jsou

naučenou obrannou reakcí dětí s cílem dosáhnout vlastního přežití. Podle Sborníku NRP (2015) se může jednat o schovávání jídla, lhaní či krádeže a vyskytují se u dětí, u kterých se projeví poruchy attachmentu či u nich došlo k častému střídání prostředí. Dále se v počátcích péče můžeme též setkat s tím, že malé děti potřebují tělesný kontakt s pečující osobou (Sborník NRP, 2015).

Co se týče pečujících prarodičů Pazlarová (2016) dodává, že se mohou potýkat s výchovnými problémy, které bývají výraznější především v pubertě, prarodiče nemusí chápat svá vnoučata a jejich životní styl. Nedokážou dostatečně reagovat na to, co děti potřebují, což může způsobit mezigenerační konflikt (Skládalová, 2015). Problematická pro ně může být také pomoc při přípravě dětí do školy nebo volnočasové aktivity dětí (Pazlarová, 2016).

Péče o dítě nebyla pro pěstounky pouze zdrojem obtíží, ale došlo i k obohacení jejich života, měly pocit, že s příchodem dítěte omládly, protože se pohybovaly mezi mladšími lidmi a řešily jiné problémy než jejich vrstevníci. Dítě se pro ně stalo zdrojem životní síly a jejich život dostal větší smysl.

Velmi podstatným tématem, které se v rozhovorech opakovalo, byla změna rolí s přijetím dítěte do PP. U některých pěstounek došlo k přijetí role matky, která byla převažující nad ostatními životními rolemi. V rozhovorech pěstounky uvedly, že se cítí být více matkami dětí než pouze jejich pěstounkami. Jednalo se o babičku a tety, které měly v péči dítě od malička nebo se staraly o malé děti. Všechny pěstounky sdělily dětem pravdu o jejich rodičích. I když děti znaly pravdu, vnímaly pěstounky jako své matky, avšak oslovování bylo různé. V některých případech jim říkali „Mami“, v jiných „Teto“. U ostatních pěstounek docházelo k striktnímu oddělení rolí babičky nebo tety od role rodiče dítěte. Někdy si však uvědomovaly, že musí zastávat více rolí, ale nedělalo jim to většinou velké potíže. Ke konfliktu rolí docházelo především u babiček dětí, které chtěly pomoci svému dítěti a zároveň hájit zájmy svěřených dětí.

Podle Náhradní rodinné péče... (2015) je důležité, aby si pěstoun vyjasnil svou roli ve vztahu k přijatému dítěti. Musí mít jasno v tom, zda je pro dítě rodičem nebo starším sourozencem, prarodičem či jiným příbuzným. Dítě může oslovovat pěstounku: „Mami“, avšak je důležité, aby dítě znalo pravdu o svých rodičích.

Příbuzenský pěstoun se dostává do situace, kdy musí skloubit více rolí, ty však mohou být jiné a velice protikladné (matka – babička, teta – matka, sestra – matka) (Hanušová et al., 2017). Nabízí se dvě varianty řešení, buď si pěstoun může vybrat pouze jednu z rolí, což může přinášet určité ochuzení. Druhá varianta bývá přecházení z role do

role, které by však mělo být pro ostatní srozumitelné a jasné, což může být pro řadu pěstounů velmi zatěžující (Hanušová et al., 2017).

Pro hladký průběh péče bylo podstatné, zda pěstounky měly vhodné podmínky, které jim průběh péče mohly ulehčit. Velkou výhodou spatřovaly v pomoci doprovázející organizace. To také potvrzuje (Pelaez et. al., 2016), že podpora příbuzenských pěstounů je velmi důležitá a pomáhá předcházet jejich selhání v pěstounské péči. Pěstounky byly rády za to, že je tu někdo, kdo se o ně zajímá, s kým si mohou promluvit o svých problémech a kdo jim je pomůže vyřešit. Oceňovaly především povinné vzdělávání, které pro ně bylo zdrojem cenných informací, ty pak následně využívaly při výchově svěřených dětí. Náhradní rodinná péče....(2016) a Sychrová (2017) naopak uvádějí, že se často příbuzenští pěstouni nechtějí vzdělávat a považují to za zbytečné. Někdy jejich nechuť pramení z neochoty, jindy je příčinou špatný zdravotní stav, problém s dopravou nebo nemají vhodné hlídání (Náhradní rodinná péče....., 2016). Hanušová et al. (2017) dodává, že je povinné vzdělání pro příbuzenské pěstouny velice důležité, protože neprochází přípravnými kurzy a zde mohou získat potřebné informace. Pouze některé pěstounky měly výhrady ke zvoleným tématům vzdělávání, protože neodpovídala jejich potřebám. To je ve shodě s tím, co uvádí Pazlarová (2016), že potřeby příbuzenských pěstounů se často liší od potřeb klasických pěstounů a setkávají se s jinými problémy. Pěstounky využívaly také ostatní služby doprovázející organizace, především respitní služby většinou ve formě táborů pro děti či zprostředkování pomoci odborníků jako jsou psycholog, psychiatr. Přínosem pro ně také byla možnost sdílet svou zkušenost s ostatními pěstouny. Posilovalo to jejich sebevědomí, předávaly si navzájem své zkušenosti a rady. Díky ostatním pěstounským rodinám získaly nový pohled na svůj problém. To potvrzuje také Pazlarová (2016), že pěstouni vítají možnost neformálních setkání, kde mohou sdílet své problémy a podělit se o svou zkušenost s ostatními pěstouny, tato setkání mohou mít formu jak svépomocných skupin pěstounů nebo formálnější formu, kdy se pěstouni setkávají při společném vzdělávání, které může být spojeno i s respitním pobytem.

Podstatná pro pěstounky byla též pomoc rodiny v průběhu PP. Rodina pěstounky zastoupila v situacích, kdy se o dítě nemohly samy postarat, např. při pobytu v nemocnici, v průběhu rekonvalescence, nebo v případech, kdy si pěstounky potřebovaly zařídit nějaké záležitosti či si odpočinout. S péčí pěstounkám pomáhali různí členové rodiny – bratr, syn, otec, švagr se švagrovou apod.

Náhradní rodinná péče...(2015) také potvrzuje, že je pro pěstouny lepší, když mohou využívat pomoci rodinných příslušníků při PP o dítě, aby břemeno péče neleželo pouze na bedrech jednoho člověka. Především prarodiče se stydí říci někomu o pomoc, proto by měl sociální pracovník podporovat zapojení širší rodiny a předcházet tak syndromu vyhoření u pěstounů (Pazlarová, 2016).

Podstatná byla pro pěstounky otázka finančního zajištění. Většina pěstounek konstatovala, že je spokojena s finančním zabezpečením svým i svěřených dětí. Díky dávkám pěstounské péče – příspěvku na potřeby dítěte a odměně pěstouna, mohou dětem dopřát to, co děti potřebují, zajistit jim volnočasové aktivity či spořit dítěti. Některé pěstounky pobíraly starobní či invalidní důchod, některé byly nezaměstnané a ostatní pracovaly. Všechny se shodly na tom, že by pro ně bylo obtížné zabezpečit potřeby dětí, kdyby neměly nárok na dávky pěstounské péče.

Trnková (2017) připomíná, že odměna pěstouna nenáleží prarodiči dítěte, těm náleží pouze z důvodu zvláštního zřetele. V takovýchto případech se hodnotí sociální poměry prarodičů, jejich příjmy, majetek a také zdravotní stav dítěte (Pazlarová, 2016).

6 ZÁVĚR

Práce se zaměřuje na náhradní rodinnou péči, konkrétně na formu příbuzenské pěstounské péče. Je zde vyličená zkušenost pěstunek, které převzaly do péče děti svých příbuzných.

V práci jsou zachycena specifika příbuzenské pěstounské péče. Je zde popsáno, za jakých okolností přijaly pěstounky dítě do pěstounské péče, jak se musely dané situaci přizpůsobit, jak pěstounskou péči vnímaly, prožívaly, jak interpretují svoji zkušenost a jaký dopad měla pěstounská péče na jejich život.

Diplomová práce byla rozčleněna na dvě hlavní části, teoretickou a praktickou.

Teoretickou část tvoří několik hlavních kapitol, kde jsou na základě odborné literatury vysvětleny pojmy vztahující se k náhradní rodinné výchově. První z nich nastiňuje historii náhradní rodinné výchovy, v druhé kapitole jsou blíže popsány jednotlivé formy náhradní rodinné výchovy a ve třetí je pozornost věnována specifikům pěstounské péče vykonávané příbuznými dítěte. V závěru teoretické části jsou pak vysvětleny pojmy vztahující se k danému tématu, jako jsou attachment, sociální role a rodina.

V praktické části jsou obsaženy výsledky výzkumného šetření.

Pro diplomovou práci byl zvolen kvalitativní výzkum. Jako technika sběru dat byl použit polostrukturovaný rozhovor. Za přispění doprovázející organizace došlo k zprostředkování rozhovorů s osmi příbuzenskými pěstounkami. Získaná data byla následně vyhodnocena metodou vytváření trsů.

Cílem práce bylo zjištění případných rozdílných rolí a přístupů v příbuzenské pěstounské péči. V kontextu s tímto cílem byla stanovena výzkumná otázka: Jaká je praxe příbuzenské pěstounské péče?

Z odpovědí pěstunek vyplývá, že důvody, proč dítě nemohlo vyrůstat se svými rodiči a muselo být z rodiny odebráno, jsou velice důležité a mohou nepřímo ovlivnit i další průběh péče a také mohou mít vliv na vztahy mezi pěstouny a biologickými rodiči dítěte. Příbuzní dítěte se museli nejčastěji vyrovnávat s různými typy závislostí u svých příbuzných (drogovou závislostí, užíváním alkoholu, závislostí na automatech), dále pak s tím, že biologičtí rodiče nebyli schopni zajistit vhodné bydlení, zanedbávali své děti či o ně vůbec nejevili zájem.

Většina pěstunek měla dostatečný čas, aby mohla přemýšlet a následně uskutečnit rozhodnutí o pěstounské péči, naopak jen v několika případech se pěstounky musely

rozhodnout velice náhle, zda přijmou dítě do své péče. Polovina pěstunek nad rozhodnutím o pěstounské péči nepřemýšlela a přijetí dítěte do jejich péče bylo pro ně samozřejmostí. Ostatní pěstounky souhlasily s přijetím dětí do pěstounské péče, ale rozhodnutí dlouze zvažovaly a bylo pro ně zdrojem ambivalentních pocitů. Obávaly se hlavně zasahování biologických rodičů do péče, problematického chování dětí, přilnutí k dítěti a jeho následné ztráty. Pěstounky také ve většině případů předpokládaly, že péče o dítě bude trvat delší dobu. U některých babiček pečujících o svá vnoučata se objevily pocity viny za výchovná selhání u svých dětí.

Pěstounská péče byla výrazně ovlivněna vztahy pěstounů s biologickými rodiči dítěte, které byly často komplikované a plné emocí. Důvodem problematických vztahů bylo v první řadě nepřiměřené zasahování rodičů do péče pěstounů, dřívější nevyjasněné spory, nenadálé příchody rodiče do domácnosti pěstounů či neplnění vzájemných ujednání mezi pěstouny a rodiči dítěte.

U většiny pěstunek přijetí dítěte do rodiny v rámci pěstounské péče nijak výrazně neovlivnilo životy jejich vlastních dětí, ani je v žádném směru neomezovalo. Pěstounky se většinou shodly na tom, že příchod dítěte do pěstounské péče neměl vliv na jejich vztahy s přáteli, které zůstaly zachovány jako v dřívější době. Co se týče partnerských vztahů, u většiny pěstunek se jejich partnerský vztah také nezměnil nebo došlo k jeho zlepšení. Pouze v menší míře došlo k narušení či dokonce k rozpadu partnerského vztahu.

Mnoho pěstunek zaznamenalo negativní důsledky pěstounské péče na kvalitu jejich života. Zde sehrával významnou úlohu jejich věk, který měl i negativní dopad na společné volnočasové aktivity s dítětem. Pěstounky pocítovaly větší únavu, dávaly přednost dítěti a neměly dostatek času věnovat se sami sobě, a to také často vedlo ke zhoršení jejich zdravotního stavu. Pro několik pěstunek však byla příbuzenská pěstounská péče také zdrojem životní síly, měly pocit, že s příchodem dítěte omládlý a jejich život dostal větší smysl.

Řada pěstunek se setkala s obtížnými situacemi v průběhu pěstounské péče, ty představovaly především mezigenerační rozdíly, problémy ve škole a chování dětí. Tyto problematické okamžiky byly výraznější především v začátcích pěstounské péče a v období dospívání. Pěstounky také vyjadřovaly obavy o budoucnost svěřených dětí. Často se obávaly toho, že by děti mohly vést nevhodný způsob života. U starších pěstunek převažovalo znepokojení z toho, aby mohly děti ve zdraví zdárně dovést až do jejich dospělosti.

Některé pěstounky přijaly roli matky, které byla převažující nad ostatními životními rolemi. Ostatní pěstounky neměly problém s oddělováním rolí a přecházením z role do role. Ke konfliktu rolí docházelo především u babiček dětí, které chtěly pomoci svému dítěti a zároveň chránily zájmy svých vnoučat. Všechny pěstounky sdělily dětem pravdu o jejich rodičích i když je děti oslovovaly různě a vnímaly je jako své rodiče.

Podstatná pro pěstounky byla pomoc širší rodiny, kterou pěstounky preferovaly. Členové rodiny pěstounky zastoupily v situacích, kdy nemohly osobně o dítě pečovat nebo potřebovaly odpočinek. Pěstounky vyzdvihovaly také přínos doprovázející organizace. Byly rády, že je tu někdo, kdo je vyslechne, zajímá se o jejich problémy a pomůže jim je vyřešit. Velkou výhodou spatřovaly v povinném vzdělávání pěstounů, kde získávaly cenné informace, které následně použily při výchově svěřených dětí. Pěstounky využívaly také další služby, které jim nabízela doprovázející organizace, a to především respitní služby, většinou ve formě táborů pro děti či zprostředkování pomoci odborníků. Důležitá pro ně byla také možnost sdílení problémů s ostatními pěstouny. To jim pomohlo získat nový pohled na celou situaci, získat cenné rady a podělit se o své zkušenosti.

Významná pro všechny pěstounky byla finanční podpora ve formě dávek pěstounské péče. Pěstounky shodně uvedly, že mají nárok na dávky pěstounské péče a že bez těchto dávek by nemohly zabezpečit potřeby dětí a jejich příjem by byl nedostačující.

Myslím, že by mělo dojít k lepší informovanosti široké veřejnosti o příbuzenské pěstounské péči vzhledem k velkému podílu příbuzenských pěstounů na celkové pěstounské péči. V rámci větší podpory příbuzenských pěstounů poskytnout příbuzným dostatečné informace a být jim oporou při jejich rozhodování o přijetí dítěte.

Prostřednictvím vzdělávání dát pěstounům informace hlavně v začátcích pěstounské péče, které by nahrazovaly povinné přípravné kurzy, kterými prochází klasičtí pěstouni. Mělo by dojít k rozšíření nabídky dalších služeb nad rámec základních služeb stanovených zákonem, které by více odpovídaly potřebám příbuzenských pěstounů, a to především poskytnutí pomoci pěstounům s doučováním dětí, zajištění pomoci v rámci volnočasových aktivit, které nemohou např. prarodiče s dětmi vykonávat apod. Je velmi důležité, aby tyto služby byly pro pěstouny dostupné, jak z hlediska místa, tak z finančního hlediska a odpovídaly jejich potřebám. Významnou podporou pro příbuzenské pěstouny by byly podpůrné skupiny, kde by se pěstouni mohli scházet, měli by možnost sdílet své zážitky a podělit se zde o své zkušenosti.

Prostřednictvím této diplomové práce jsem chtěla výrazněji poukázat na problematiku příbuzenské pěstounské péče, a hlavně upozornit na to, že je důležité této formě pěstounské péče věnovat určitě mnohem větší pozornost a podporu, než se děje doposud.

7 SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

1. BENDL, S. 2016. *Žák s problémovým chováním: Cesta institucionální pomoci*. Praha: Triton, 112 s. ISBN 978-80-7387-703-3.
2. BĚHOUNKOVÁ, L., 2012. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fak., 205 s. ISBN 978-80-87-652-87-9.
3. BOHÁČEK, J., 2015. *Sociologie I*. vydání druhé. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, ISBN 978-80-87839-60-7.
4. BOWLBY, J., 2010. *Vazba: Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 360 s. ISBN 978-80-7367-670-4.
5. BRISH, K., H., 2012. *Bezpečná výchova: Budování jisté vztahové vazby mezi rodiči a dětmi*. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0063-5.
6. BRIZOVÁ, N., 2015. *Náhradná rodinná výchova: Vysokoškolské skriptá*. Trnava: Trnavská univerzita, ISBN 978-80-8082-925-4.
7. BUBLEOVÁ, V., 2014a. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, ISBN 978-80-87455-18-0.
8. BUBLEOVÁ, V., VÁVROVÁ, A., VYSKOČIL, F., POKORNÁ, P., 2014b. *PRŮVODCE NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČÍ*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
9. BUBLEOVÁ, V., 2013. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 2. přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, ISBN 978-80-87455-17-3.
10. CICHÁK, D., HEINDORFEROVÁ, H., 2014. Příbuzenská pěstounská péče - jak to vlastně je? In: KOLAŘÍK, M., ed. *Sborník příspěvků z XII národní konference o manželském, partnerském a rodinném poradenství: Současné podoby partnerského a rodinného soužití*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 83-95. ISBN 978-80-244-4148-1.
11. CILEČKOVÁ, K., 2014. Změny v náhradní rodinné péči. *Sociální práce*.14(2), s. 61-70. ISSN 1213-6204.
12. GABRIEL, Z., NOVÁK, T., 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-1788-3.

13. GIDDENS, A., SUTTON, P., W., 2013. ed. *Sociologie*. Praha: Argo, ISBN 978-80-257-0807-1.
14. GLEESON, J., P., 2017. Kinship care for children and young people. In: DOLAN, Pat a Nick FROST, ed. *The Routledge Handbook of Global Child Welfare*. New York: Routledge, s. 245-261. ISBN 978-1-138-94275-2.
15. HALÍŘOVÁ, M., SYCHROVÁ, A., ed., 2014. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, ISBN 978-80-7395-756-8.
16. HANUŠOVÁ, L., HANOUSKOVÁ, L., 2017. *Specifika vzdělávání pěstounů z řad příbuzných*. Říčany: Rozum a cit.
17. HAŠTO, J., 2015. Vztahová vazba a traumatizace v rodině. In: *Symposium rodinné terapie: Sborník příspěvků z konference*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 98-101. ISBN 978-80-244-4598-4.
18. HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.
19. CHRENKOVÁ, M., CILEČKOVÁ K., HAŠKOVÁ, A., 2015a. Faktory ovlivňující formu náhradní rodinné péče. *Sociální pedagogika*.3(2), 38-50. ISSN 1805-8825.
20. CHRENKOVÁ, M., 2015b. *SOCIÁLNÍ PRÁCE S RODINOU: Studijní opora*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, ISBN 978-80-7464-809-0.
21. INCHAURRONGO, M., Ainoa, M. BALSELLS BAILÓN, Crescencia PASTOR VICENTE, Eduard VAQUERO TIÓ a Anna MUNDET BOLÓS. 2015. Risk and Protective Factors Associated with Kinship Care. *Child* [online]. **32**(5), 417-427 [cit. 2018-02-06]. DOI: 10.1007/s10560-015-0382-8. ISSN 07380151.
22. JANDOUREK, J., 2012. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 264 s. ISBN 978-80-247-36-79-2.
23. JEŽKOVÁ, Z., Attachment: o důležitosti citového pouta v životě, o jeho poruchách a léčení. 2016. In: *Šance dětem* [online]. Praha: Sirius, [cit. 2017-08-24].
Dostupné z:
<http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-a-leceni-89.html>
24. KNETLOVÁ, Z., et al., 2017. *Čí je to hra?: zapojování dětí do rozhodovacích procesů jako promyšlená strategie při práci s rodinou ve sporech o dítě*. České Budějovice: Krizové centrum pro děti a rodinu, ISBN 978-80-904854-6-4.

25. KNÍŽKOVÁ, Z. 2015. Výhody a nevýhody příbuzenské pěstounské péče. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Brno: Sdružení pěstounských rodin, (6) 21.
26. KONEČNÁ, H., 2017. *Rodičem kdykoliv a jakkoliv?: Průvodce asistovanou reprodukcí a náhradní rodinnou péčí*. Praha: Mladá fronta, 256 s. ISBN 978-80-204-4652-7.
27. KŘÍSTEK, A., 2014. Takzvané svěřenectví versus pěstounská péče v novém soukromém právu. *Právo a rodina*. Praha: Linde, (11), 1-7. ISSN 1212-866X.
28. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., 2011. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1983-5.
29. LUXOVÁ, L., 2015. Historický exkurz do právní úpravy pěstounské péče. [online]. *E-právo*, 1-2 [cit. 2017-07-12]. ISSN 1213-189x. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/historicky-exkurz-do-pravni-upravy-pestounske-pece-95911.html>
30. MATĚJČEK, Z., 2005. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, ISBN 80-246-1056-6.
31. MATĚJČEK, Z., 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 184 s. ISBN 80-717-8304-8.
32. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálně právní ochrany dětí: Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-3336-7.
33. MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2014. *Podpora rodiny*. Praha: Portál, 176s. ISBN 978-80-262-0697-2.
34. MIKULAJOVÁ, K., 2015. Několik úvah o příbuzenské pěstounské péči. *Právní prostor* [online]. Ostrava: Atlas consulting. 1-6 [cit. 2017-08-07]. ISSN 2336-4114.
35. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. vyd.1. Praha: Grada, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
36. MONTSERRAT, C., 2014. Kinship care in Spain: messages from research. *Child* [online]. **19**(3), 367-376 [cit. 2018-02-06]. DOI: 10.1111/cfs.12028. ISSN 13567500.
37. MOŠŤKOVÁ, Š., SOBOTKOVÁ I., 2016 a. Příbuzenská pěstounská péče: Když dítě vychovávají prarodiče. *E- psychologie* [online]. Praha: ČMPS, **10**(4), 47-64 [cit. 2017-08-07]. ISSN 1802-8853.
38. MOŠŤKOVÁ, Š., 2016b. Příbuzenská pěstounská péče vykonávaná prarodiči. In: MAIEROVÁ, E., L. VIKTOROVÁ a M. DOLEJŠ, ed. *Česko-Slovenská*

- psychologická konference (nejen) pro doktorandy a o doktorandech.: Sborník odborných příspěvků.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 189-196. ISBN 978-80-244-4963-0.
39. *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte.* 2015. Praha: Nadační fond J&T.
40. NOVÁ, H., 2014. Náhradní rodinná péče a osvojení dle nového občanského zákoníku, srovnání s dosavadní právní úpravou. In: KOLAŘÍK, M. *Sborník příspěvků z XII. národní konference o manželském, partnerském a rodinném poradenství: Současné podoby partnerského a rodinného soužití.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 21-36. ISBN 978-80-244-4148-1.
41. NOVÁKOVÁ, M., 2016. Kojenecké období (do 1 roku věku). In: *Šance dětem* [online]. Praha: Sirius, [cit. 2017-08-24]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/vyvoj-ditete-a-jeho-potreby/vyvoj-psychicke-odolnosti-ditete-a-vychova/kojenecke-obdobi-do-1-roku-veku.shtml>
42. NOVOTNÁ, V., 2014. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (5.). *Právo a rodina.* 16(5), s.1-7. ISSN 1212-866X.
43. NOŽÍŘOVÁ, J., 2012. *Náhradní rodinná péče.* Praha: Linde, ISBN 978-80-8613191-7.
44. PAZLAROVÁ, H., ed. 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.
45. PELÁEZ- FUENTES, Nuria, M Àngels BALSELLS, Josefina FERNÁNDEZ, Eduard VAQUERO a Pere AMORÓS. 2016. The social support in kinship foster care: a way to enhance resilience. *Child* [online]., **21**(4), 581-590 [cit. 2018-02-07]. DOI: 10.1111/cfs.12182. ISSN 13567500.
46. *Pěstounství je profese.* 2015. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, ISBN 978-80-7421-115-7.
47. POMAŽALOVÁ, N., 2014. *Sociologie: Sociology.* Brno: Mendelova univerzita v Brně, ISBN 978-80-7509073-7.
48. POMAŽALOVÁ, N., 2013. *Sociologie.* Brno: Mendelova univerzita v Brně, ISBN 978-80-7375-762-5.
49. Praktický průvodce doprovázením pěstounské péče. 2015. Nadační fond J& T. [online] [cit.2018-04-20] Dostupné z <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/prakticky-pruvodce-doprovazenim-pestounske-pece/>

50. PURVIS, K., B., 2013. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada Publishing, 256 s. ISBN 978-80-247-4535-0.
51. ROTREKLOVÁ, E., 2014. Profesionalizace pěstounské péče. In: *Sborník příspěvků z XII národní konference o manželském, partnerském a rodinném poradenství: Současné podoby partnerského a rodinného soužití*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 73-82. ISBN 978-80-244-4148-1.
52. *Sborník příspěvků k aktuálním tématům NRP*. 2015. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 348 s. ISBN 978-80-7421-103-4.
53. SELWYN, J., NANDY S., 2014. Kinship care in the UK: using census data to estimate the extent of formal and informal care by relatives. *Child* [online]. **19**(1), 44-54 [cit. 2018-02-06]. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2012.00879.x. ISSN 13567500.
54. SKLÁDALOVÁ, M., 2015. *Jak na to? O rodičovství, dětech a výchově: Život s dětmi s respektem a láskou*. Brno: CPress, 132 s. ISBN 978-80-264-0727-0.
55. SKŘIVÁNKOVÁ, M., 2016. Základní instinkt dítěte: Nesmím být opuštěno, jinak zemřu. [online] *Šance dětem* [cit. 2018-07-23]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/zakladni-instinkt-ditete-nesmim-byt-opusteno-jinak-zemru-192.html>
56. Slovník sociálního zabezpečení, ©2018 [online]. MPSV [cit. 2017-07-31]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/pestounska-pece.html>
57. SMOLÍKOVÁ, V., 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing. Monografie (Key Publishing: European Society for History of Law), ISBN 978-80-7418-218-1.
58. SOBOTKOVÁ, I., 2015. Pěstounská péče na přechodnou dobu: psychologické aspekty. *Česko- Slovenská pediatrie*. Praha: Česká lékařská společnost J.E. Purkyně. **70**(6), s. 361-366. ISSN 0069-2328.
59. SOJKOVÁ, T., 2016. Dávky pěstounské péče-zákon č.359/1999 Sb. Průvodce náhradní rodinnou péčí. Brno: Sdružení pěstounských rodin, XVI.ročník, (č.1), s. 7-9.
60. SOUKUP, M., 2015. *Základy kulturní antropologie*. (2., rozšířené vydání). Červený Kostelec: Pavel Mervart Antropos, ISBN 978-80-7465-186-1.
61. STRAUSS, A., 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1.vyd. Boskovice: Albert, 196 s. ISBN 80-858-3460-X.

62. *Svépomocné aktivity v oblasti náhradní rodinné péče: Vytváření svépomocných skupin a jak s nimi pracovat.* 2017. Praha: Kruh rodiny, Nadační fond J&T.
63. SYCHROVÁ, A., 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 239 s. ISBN 978-80-7395-955-5.
64. ŠANDEROVÁ, P., 2011. *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), ISBN 978-80-7419-046-9.
65. ŠIMÁČKOVÁ, J., 2015. *Úvod do studia psychologie a sociologie pro zahraniční studenty.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, ISBN 978-80-246-2925-4.
66. TRNKOVÁ, L., 2018. *Náhradní rodinná péče o dítě.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 168 s. ISBN 978-80-7552-864-3.
67. URBAN, L., 2017. *Sociologie: klíčová témata a pojmy.* Praha: Grada, 232 s. ISBN 978-80-247-5774-2.
68. URBAN, L., 2011. *Sociologie trochu jinak. 2., rozš. vyd.* Praha: Grada, Sociologie, 208 s. ISBN 978-80-247-3562-7.
69. VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči.* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, ISBN 978-80-87455-14-2.
70. VETERE, A., DALLOS R., 2015. Teorie citové vazby. In: *Symposium rodinné terapie, teorie citové vazby: Sborník příspěvků z konference.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 58-91. ISBN 978-80-244-4598-4.
71. VÍRAVOVÁ, J., 2013. Z počátku minulého století, a přesto současně. O výchově dětí v náhradní rodinné péči očima Josefíny hraběnky Chotkové. *Speciální pedagogika.* **23**(1), 62-76. ISSN 1211-2720.
72. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026 – 1368. ISSN 1213-5542.
73. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 5090-5139. ISSN 1211-1244.
74. ZEZULOVÁ, D., 2012. *Pěstounská péče a adopce.* Praha: Portál. 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9.
75. Žáková, A., 2016. *Prarodiče v roli rodičů: zkušenost prarodičovských pěstounek.* Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné na: http://is.muni.cz/th/371732/fss_m/.

8 PŘÍLOHY

Rozhovor s pěstouny – jednotlivé okruhy otázek

Tento rozhovor bude sloužit jako podklad pro diplomovou práci a bude nahrávaný.

Souhlasíte s nahráváním?

Otázky ohledně osoby pěstouna:

Můžete mi říci něco o sobě?

.....Jaký je Váš věk?

.....Jaké je Vaše zaměstnání?

.....Jste vdaná/ ženatý?

.....Jste věřící?

.....Máte děti?

Otázky týkající se přijatého dítěte:

Řekněte mi prosím něco o dítěti/dětech, které jste přijal/a do péče.

.....O koho pečujete?

.....Jaký je příbuzenský vztah mezi Vámi a přijatým dítětem?

.....Jak dlouho pečujete o dítě?

Otázky vztahující se k okolnostem přijetí dítěte do péče:

Vyprávějte mi prosím, jak jste se stal/a pěstounem/pěstounkou.

.....Jaké okolnosti předcházely přijetí dítěte do Vaší péče?

.....Co ovlivnilo Vaše rozhodnutí stát se pěstounem/pěstounkou?

.....Bylo rozhodnutí o péči společné? (partner, rodina)

.....Přemýšlel/a jste o tom, jak péči zvládnete?

Otázky týkající se samotné péče:

Můžete mi prosím, vyprávět o tom, jaké to je vychovávat svoje vnouče, svoji sestru/bratra, synovce/ neteř.

.....Došlo k nějakým změnám ve Vašem životě po přijetí dítěte do péče? Musel/a jste se něčeho vzdát?

.....Z čeho máte největší radost při péči o dítě? Co se Vám podařilo? Co Vám to přineslo?

.....Jak se vyrovnáváte s rolí prarodiče, sourozence, strýce/tety a zároveň s rodičovskou rolí?

.....Co je pro Vás obtížné při péči? Čeho se obáváte?

.....Kdo Vám pomáhá zvládat problémové situace?

.....Chybí Vám něco při péči o svěřené dítě? (služby, informace, hmotné zabezpečení)

.....Jaké jsou Vaše vztahy s biologickými rodiči dítěte?

9 SEZNAM ZKRATEK

IPOD – individuální plán ochrany dítěte

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NOZ – Nový občanský zákoník

NRP – náhradní rodinná péče

SPOD – sociálně právní ochrana dětí

OSPOD – orgán sociálně právní ochrany dětí

ZOSPOD – Zákon o sociálně – právní ochraně dětí